

Diss. / B 897

A csányi dinnyetermesztés és dinnyések
természeti és gazdasági földrajzi alapjai

Doktori értekezés

Készítette: Papp Lajos
Gyöngyös, 1973.

Diss. B 897

B E V E Z E T É S

Mezőgazdasági termelésünk ágazatai között a zöldségtermelés egyike a legérdekesebbeknek. Ez érthető, tekintettel a termelési ág növekvő gazdasági jelentőségére, a termelő gazdaságokban elfoglalt különleges helyzetére s nem utolsósorban a pauszszámú zöldségfélék külön - külön is sajátos jellegére.

Éppen ezért egyik legjelentősebb zöldségféle a dinnye gazdasági kérdései - ideértve mind ökonómiai, mind üzemszervezési problémáit - különösen bonyolultak, s nem egy könnyen tisztázhatók.

Értekezésemben nem is óhajtom az egész magyar dinnyetermesztés problémáit felvetni, csak a legfontosabbnak tartott termelőkhoz s termékeikhez; a csányi dinnyéhez és dinnyésekhez fűződő gazdasági kérdésekkel óhajtok foglalkozni. Természetesen úgy, hogy ahol lehetséges az egész magyar dinnyetermesztéssel foglalkozó kérdéseket is érintem.

Szükségesnek tartom a vizsgálódást azért is, mert újabban a zöldségtermesztés válságát sokan csupán termeléstechnikai és műszaki fejlesztési oldalról akarják megoldani s nem tulajdonítanak jelentőséget a gazdasági és egyéb tényezőknek. Nem így fogják fel a dolgot számos más országban /elsősorban Hollandiában, Olaszországban, Franciaországban és az NSZK-ban, a szocialista országok közül pedig különösen Bulgáriában/.¹

Ezekben az országokban az utóbbi évtizedekben széles körű vizsgálatot és gazdasági szakirodalmat bentakoztattak ki a zöldségtermelés problémái körül, melyek megállapítható befolyással vannak mind a termeléspolitika, mind az üzemszervezés alakulására.

Hazánkban az előző megállapítással ellentétben a speciálisan dinnyével foglalkozó szakirodalmi termék olyan ritka, hogy az utolsó szakmai- gazdasági könyv kiadása is 1960-ban volt, s benne lévő termesztési, üzemszervezési s egyéb megállapítások azóta régen elavultak, s a benne leírt dinnyefajták termesztésével is alig- alig foglalkoznak már.

Az ország dinnyetermesztésében fontos szerepet játszó csányi /sek könyvben tévesen hort-csányi/ dinnyésekkel és dinnyetermesztéssel eddig senki nem foglalkozott, pedig a magyar dinnyetermesztés jövője szempontjából fontos, hogy csányi dinnyések problémáit jól ismerjük.

Éppen ezért az adatgyűjtésnél és feldolgozásnál is mindig a gazdaságilag hasznosabb, - szigorúan a gazdasági földrajz tárgykörébe tartozó Csányhoz kapcsolódó - adatoknak adtam elsőbbséget. Szem előtt tartottam ezáltal azt, hogy gyakorlati és tudományos használhatósága csak akkor van egy adatnak, ha a lényegesebb szempont érvényesül.

Az adatgyűjtésben és feldolgozásban arra is törekedtem, hogy egységes elvek alapján dolgozzak. Az egységesség és áttekinthetőség érdekében a következőket tartottam fontosnak:

- 1./ Megbízhatóság; nemcsak az adat elfogadásában - mert az legtöbbszor adott - hanem a következtetések levonásában, rendszerezésében és összekapcsolásában is. Értekezésemben csak olyan művek és személyek jöhettek számításba, akik tényleges ismerői ennek a szakterületnek, vagy az érintett területek valamelyikén több évig tevékenykedtek.
- 2./ A megbízhatóságból fakad, hogy pontosságra törekedtem, - ha lehetséges volt több könyv vagy személy adatait vettem egybe, s nem fogadtam el kritika nélkül azokat az adatokat, melyek utólag lettek bemondás alapján elkészítve, pl. a falusi főjegyzői hivatal 1945-ről szóló, 1946-ban a járási főjegyzői hivatal számára elkészített jelentését. Sajnálattal kell megállapítanom, hogy a művekben sokszor baj volt a pontossággal, pl. a Molnár - Szalai Cs Nagy szerzői hármassal a Zordetzky. dinnyét sárgahúsúnak írja le, ami a valóságban vörös. Szakmai pontatlanságot az egyéni dinnyetermesztői tevékenységem, sok dinnyéssel történt elbeszélgetésem, dinnyeföldek gyakori látogatása miatt könnyen tudtam tisztázni.

Gazdasági adatnál természetesen már nem volt ilyen könnyű dolgom.

- 3./ Fontos szempontnak tartottam a folyamatosság érvényesítését is. Ezt a feldolgozás minden területénél igyekeztem messzemenően érvényesíteni, függetlenül attól, hogy történelmi, gazdasági áttekintésről, vagy munkafolyamat leírásáról volt-e szó.

Egyetlen mű sem szereti a nagy kihagyásokat, ezért nyúltam két esetben közlés és megközelítéssel számítás alapján történő adatközléshez.

- 4./ Törekedtem az egyöntetűsége /homogenitásra/ is. Nem akartam, hogy az értekezés 2 részből álljon, annak ellenére, hogy a hazai és elvándorló dinnyések gazdasági tevékenysége lett feldolgozva. Ugy érzem helytelen lenne az elkülönítés, mivel mindkettő egy töről fakad és gazdasági tevékenységük is azonos. Egyöntetűsége, egységességre való törekvésemet támasztja alá az is, hogy ahol lehetett a két területet teljesen összeventam, egymáshoz kapcsoltam. Megkönnyítette munkámat itt az a tény, hogy egy sor probléma mindkettőnél teljesen közös, pl. szakképzés, utánpótlás stb. és a két terület problémái sokban hasonlítanak.

- 5./ A feldolgozás menetében igyekeztem az egyidejűség /szinkronizmus/ elvét is érvényesíteni, pl. éghajlat, talaj adottságok, gazdaságok száma stb. esetében. Itt feltétel volt, hogy az adatok azonos időszakból származzanak és az összevetés valaminek a kihangsúlyozását segítse elő. Tehát itt nem másról, mint egyidejű összehasonlításról van szó.

- 6./ Feldolgozásom folyamán rengeteg számadattal találkoztam. Igyekeztem azokat úgy elhelyezni, hogy azokból az összefüggéseket azonnal kiolvashassuk és a számok megértése után eljuthassunk a törvényszerűségek

megállapításához. Számeszlopek rendszerével, diagramokkal speciális térképekkel hasonlóságokat, különbségeket, összefüggéseket és törvényszerűségeket akarok tükrözni. Az értekezés lényegi részét azonban nemcsak ezek alkotják. Lényegesek egyes gazdasági tevékenységet szemléltető rajzok és fényképek is, mert a dinnyetermesztésben, de főként az értékesítésben nagy szerepet játszik az esztétikai külsőre, színre való törekvés és fontos szerepe van a sok apró dolognak - amit a képek adnak vissza leginkább - a dinnye árának alakulásában, szállíthatóságában, tárolhatóságában stb.

- 7./ Minden tisztázásra váró feladatnál elsődlegesnek tartottam, hogy először az egyszerűbb dolgokat tisztázva jussak el a bonyolultabb, mélyebb és jelentősebb következtetések levonásához. A deduktív módszer használata nálam feltétlen fontos volt, mivel az adatok "mögé" is kellett látnom, mert a jövő alakulásával is foglalkoztam.
- 8./ A szélső értékeknek nem tulajdonítottam túl nagy jelentőséget, mert feldolgozásomban mindig egy időszakot veszek alapul, pl. 1956-tól a termelészövetkezetek létrejöttéig, vagy a termelészövetkezetek létrejöttétől napjainkig. Igazi jelentősége számomra az átlagértékeknek van, mert azok egy-egy időszak hű tükörképei. Természetesen ez nem zárja ki azt, hogy egyes időszakok szélső értékeit összevegyem; azzal a céllal, hogy kihangsúlyozzak olyan értékeket, melyek egyes időszakokat, termelési, vetési, értékesítési, vagy egyéb területen jellemeznek.
- 9./ A dinnyetermesztés gazdasági jelentőségét nem szakítottam ki sem a falu, sem nagyobb terület /megye/ gazdasági életéből, hanem sokszor azokkal vizsgáltam, sok esetben úgy, hogy más kultúrák, de főként a zöldség

és gyümölcsfélék adataival is összehasonlítottam. Ez egyben tisztázhatta azt is, hogy egy terület, de főként a magyar mezőgazdaság szempontjából milyen fontos a dinnyetermelés és dinnyetermesztők tevékenysége, a népgazdaságunk mennyire kell, hogy felkarolja ennek a jövedelmező növényfajtának - főként exportnál - a termelését, s a vele foglalkozók életkörülményeinek javítását. Sajnos arra is ki kell térnem, hogy a nagyszerű növény valutaszerzési lehetőségeit sem használjuk ki kellőképpen, nem jól gazdálkodunk tényleges értékeinkkel, nem veszik az illetékesek figyelembe a változásokat, úgy a dinnyetermesztés erősen vissza fog esni és vetélytársai /őszibarack, csemegeszőlő/ még nagyobb jelentőségre tesznek szert.

I. A CSÁNYI DINNYETERMESZTÉS

1945 - I G

a./ Csányi, vagy hort-csányi, szakma vagy nem szakma?

A cimben foglalt két dolgot úgy érzem kell tisztázni, hogy a továbbiakban ne szerepelhessen zavaró tényezőnként.

Ezek pontosan a következők:

1./ Miért csak csányi dinnyéről írok, mikor sokan hort-csányi dinnyének ismerik?

2./ Szakma-e tényleg a dinnyéskedés?

Az első kérdésre napjainkban jóval könnyebb válaszolni, mint 50 évvel ezelőtt, amikor egy - rövid időszakra úgy tűnt, hogy a csányi dinnyének és dinnyéseknek versenytársa lesz. Hort azonban a 20-as évek rövid felfutása után többet nem veszélyeztette Csány elsőségét.

Hort lemaradásában nemcsak a tapasztalatlanság játszott közbe, a valóságban több ok is szerepelt, melyek közül kettőt Beres Marietta is felvetett, Adatek a csányi feldinnyések életmódjának és kultúrájának alakulása c.² művében.

A f6 ok szerintem 6 pontban összegezhető:

1./ Hort közelebb fekszik a vasútállomáshoz, a több ember számára vált az elhelyezkedés lehetővé Hatvan vagy Gyöngyös üzemeiben.

2./ A 20-as évek végére elkészült a 3.sz. műút is, mely áthalad Horton, ami nagyobb mozgást biztosít az emberek számára, a környező bányák és üzemek elérését megkönnyíti.

3./ Talaja nem annyira kedvező dinnyetermesztésre mint a kevésbé kötött csányi talaj.

- 4./ Igazán régi dinnyetermesztői tapasztalatokkal csak 30-40 család rendelkezett - kik ma is elvándorló felesdinnyések. A többség csak a nagyszerű csányi eredmények és az aránylag magas jövedelem hatására fogott hozzá a dinnyetermesztéshez. Ezeknek a vállalkozóknak egy pár sikeres vagy sikertelen év elegendő volt ahhoz, hogy más területen próbálják kenyerüket megkeresni. Valójában sem a dinnyés élet, sem a dinnyetermesztés "nem volt vérükben", így a megszerzett pénzt más területen gyorsan felhasználták, vagy aki sikertelen évet zárt, annak nem volt tartalék tőkéje és kedve az újrakezdéshez.
- 5./ Kisebb mértékben közrejátszott az is, hogy az 500-600 fővel mindig népesebb Hortnak, a csányi 8253 k.³ holdjával szemben csak 7505 k.⁴ hold határa van, s így e luxusnak számító zöldségféle termelését nem mindig merték vállalni, félve az értékesítési nehézségektől és az esetleges ráfizetéstől.
- 6./ Ténylegesen csak a közös nevű vasútállomás létrejötte óta kötik össze a két község nevét, s így sok esetben termékeit is, pedig közel 7 km távolság választja el még ma is őket.

Csány a képviselőtestületi irások tanulsága szerint 1923-ban kéri Hort vasútállomás nevének megváltoztatását⁵, melyet hamarosan meg is kap.

A közös nevű vasútállomás aránylag gyorsan hírnevet szerez a horti dinnyének, pedig a 20-as évek előtt neve semmivel nem jelentett többet, mint Heves vagy Ecséd dinnyéseinek. Az előzményekhez tartozik- de azért megemlítem - , hogy Hort egyetlen érmet sem nyert a "milléneumi kiállításon", mivel oda egyetlen dinnyét sem küldött.

Csány 7 érme⁶ azonban eleinte is Csány elsőségéről tanuskedik.

Heves megye összesen kb. 1200 dinnyéssel rendelkezik.⁷ Eből csányi 800 fő, a fennmaradó 400 hevesi, herti, ecsédi, tarnaórsi, becenádi stb. A számok azt mutatják, hogy összes Heves megyei dinnyés együttesen sem haladja meg a csányi dinnyések számának 50 %-át, s a herti 60 fő még a második helyet sem foglalja el. Napjainkban - ez sem lényegtelen, - Horten egyáltalán nincs dinnyetermelés, a község paradicsm-termesztésre rendezkedett be és 3000 vagon⁸ paradicsmot szállít a Hatvani Konzervgyárba. E tények ellenére nem zárkoztam el attól - képanyag készítésénél-, hogy herti dinnyésekről is készítsék felvételt, természetesen abban az esetben, ha a képanyag a csányi dinnyésekre is ugyanúgy volt jellemző, pl. kunyhó, dinnyefajta stb.

A második kérdésre már jóval nehezebb választ adni, annak ellenére, hogy egyértelműen kijelenthetjük, hogy dinnyekertész szakma a szakmák névjegyzékében nincs feltüntetve. Dr Erdei Ferenc ennek ellenére A magyar paraszttársadalom című művében "agráriparesokról"⁹ ír, melyet szülőföldjének hagymásaira, a bátyai paprikásokra, a nagykovácsi zöldségekre és természetesen a csányi dinnyésekre vonatkoztat. Ők nem általában földműveléssel foglalkoznak, hanem egy speciális termék termesztéséhez értenek olyan fokon, mint a kádár a hordókészítéshez, vagy a kovács a vasalásához. Magukat leginkább dinnyekertésznek nevezik, annak ellenére, hogy kertész szakképesítésről szelő bizonyítványt egy sem tud felmutatni. Ők azt tartják, hogy szakma az övék, mert speciális ismereteket kíván, s nem tudja tevékenységük eredményesen senki utánézni - a pár száz többi /szentesi, makói, hevesi, herti, ecsédi/ dinnyés kivételével. Ugy érzik - szerintem majdnem joggal -, hogy egy olyan szakmának a birtokosai; melyet könyvből nem lehet megtanulni, mert az igazán nagy szakmai titkok soha nem lettek elárulva, így szakkönyvekbe sem kerülhettek.

Az érettségizett Mák László felesdinnyés látja talán a legjobban, aki a következő választ adja: "azek esetében szakma a dinnyekertészet, akik tudják; mit miért csinálnak s nem azzal érvelnek, hogy a nagyapám is így csinálta".

Azt hiszem - legalábbis az eredmények azt mutatják -, hogy a többség tudja mit miért csinál, ezért nyugodtan nevezhetjük őket szakmunkás-bizonyítvány nélkül is dinnyekertész szakmunkásoknak, s kiérdemlik Dr Erdei Ferenc "agráriparos" jelzőjét.

b./ A csányi dinnyetermesztés keletkezése

A sárga-és görögdinnye származási helyéről- és arról, hogy pontosan mikor kerültek hazánkba - mind a mai napig viták folynak, még mindég nem biztos, hogy India és nem Afrika adta-e az emberiségnek.

Egy bizonyos, hogy a sárgadinnyét már i.e. 3000-ben ismerték¹⁰ Egyiptomban, s a görögdinnye is legalább 3500 év óta ismert.¹¹ Jelenlétét i.e. 2300-ból származó siroknál felfedezhetjük.¹² Az egyiptomiaktól lassan eltanulták a görögök és a rómaiak¹³ is, mely alapján lehetséges, hogy Pannónia és Dácia is bekapcsolódott a termelésbe és hazánk területén a dinnyetermesztés 2000 éves múltra tekinthet vissza. Napjainkban - bizonyítékok hiányában - még nem elfogadott ez az elmélet, s a többség úgy véli, hogy hazánkban a sárgadinnye első termesztői a behódolt szlávok voltak. Őket - honfoglalásunk körül - a Cyrill-hez és Metód-hoz hasonló bizánci papok tanították meg művelésére.

Igy ezek után bizonyos, hogy hazánkban a IX-X században¹⁴ már termeltek sárgadinnyét, míg a görögdinnyét valószínűleg - 600-700 éves késéssel - török közvetítéssel ismertük meg.* Dinnye szavunk szláv eredetű, s első okleveles emlékek 1544-ből állnak rendelkezésünkre /Nádasdy levéltár anyaga/ s Lippai 1664-ben megjelent Pošoni kert c. művében már szakszerű termesztését is leírja.

* Dr Pénzes István: A magyar fűszerpaprika 1967 c. művének 127. oldalán utal erre.

Evlia Cselebi a nagy török világutazó /1661-64/ még a gyulai és debreceni dinnyét tartja kiválónak, Heves megye dinnyészetéről említést sem tesz.

Ennek ellenére sokan mégis úgy vélik, hogy Csány dinnyetermesztését is a törökök lendítették fel. Takáts S. Rajzok a török világból /Bp.1917 e.sz. III.h.371/ c. művében nagy jelentőséget tulajdonít - országos méretekben - az anatóliai kertészek itteni tevékenységének, kiktől a smirnai és drinápolyi dinnyemagot kaptuk. A hatvani szandzsák területére is valószínű, hogy települtek dinnyekertészek, s Hatvantól pár km-re fekvő Csány könnyen eltanulhatta a dinnyetermesztést.

Ennek csak részben mond ellent - hogy a Chachan személynevéből származó község nevénél, mely a pápai tizedjegyzékben először 1332-37-ben szerepel - a szandzsák XYII.sz.-i összeírása majdnem néptelen települést tüntet fel. Nem lehetetlen az sem, hogy a török kiűzése után a Magyarországon született török dinnyekertészek nem hagyták el az országot - az egri törökökhöz hasonlóan - hanem az újratelepült Hatvan, de talán Csány kertészeti kultúrájának felvirágoztatásában is részt vettek; természetesen, mint keresztény jobbágyok.

A hevesi dinnyéről először /1724-ben/ Bél Mátyás számol be, Heves megye ismertetésénél. Ő név szerint egyetlen helyet sem jelöl meg, csak a Tisza és Tarna mellékét említi, melybe Csány is beletartozik.

Dr Sós Imre: A maradványföldek kérdése Heves megyében 1770-től 1870-ig c. művében arról ír, hogy a feltört ugaron szerinte a megyében általános volt a dinnyetermesztés. Így készítették elő a talajt gabona alá. Később a vetésforgókból ki marad, de a takarmány és részben az étkezési dinnye részére mindig törnek fel homokos ugart, a homoki legelők területéből. Vörös József és Szontágh Gusztáv: A tapasztalt dinnyés és A szenvedelmes dinnyés c. művekben - az 1840-es években - megvetik a modern, palántás dinnyetermesztés alapját, melyre Csányon azonnal átállnak.

Az átállással lesz a csányi dinnye diadalútján elindítva, mert a palánták nevelésének ők lesznek - pár évtizeden belül - igazi nagymesterei.

c./ Kik a dinnye első termelői és fogyasztói?

Molnár- Szalai- Cs.Nagy szerzői hármas azt írja A dinnye termesztése c. művében, hogy "A sárgadinnye a XVI-XVII. században a főurak kertjében diszlett.

Az első és kiváló dinnyét a királynő asztalára tenni versengés tárgya volt, és különös érdemet jelentett".¹⁵

Később a dinnye fogyasztása a nemesség körében általánossá vált és mind szélesebb körben termesztették. Ezt támasztja alá az előbb említett szerzők megállapítása is, mi szerint: "XIII. Lajos francia király főkertésze jó tanácsokkal segítette a dinnyetermesztés iránt érdeklődőket".¹⁶

E két idézet azt bizonyítja, hogy a XVII-XVIII sz-ig hazánkban és külföldön egyaránt - a dinnye az uralkodó osztály eledele volt. Termesztésével nagy tapasztalattal rendelkező kertészek foglalkoztak, kik gyakran magcsere útján tettek szert új fajtákra és nagy gondot fordítottak az elfajzás megakadályozására.

Boros Marietta: A csányi dinnyetermesztés eszközei c. művében hazai viszonylatban is hasonló megállapításokra jut. Bizonyított, hogy Pest megye hatósága /XV sz./ adott ki egy olyan okmányt, mi szerint Rádai Farkas János és Pál perbe vonta Inárcsi Karáchon Györgyöt és fiait /Gáspárt és Boldizsárt/, hogy sárgadinnye földjüket /ortus peponun/.....az ő területükön állították fel. /Inárcsi Farkas családi levéltár/

Ez a feljegyzés azt bizonyítja, hogy a dinnye nálunk is az uralkodó osztály eledeleként szolgál a XVI.sz végéig; de egyben arra is enged következtetni, hogy már ekkor felismerték a talajkiválasztás fontosságát, különben a módos Karáchon familia miért orozott volna el földet a határterületből és miért pereskedett emiatt a másik familiával?

Csányon ezzel szemben más a helyzet. A török uralom más helyzetet teremt. Mikorra a nagyarányú termesztés elkezdődik, akkorra a dinnye fogyasztása minden réteg körében általánossá válik.

Veszelszky 1798-ban már ezt írja: "A dinnye magyarnál nem nagy újság, esméri még gyermek is, tudják is termesztetni mindenütt, de enni is".*

Csányra - a XVII-XVIII-XIX sz folyamán - ez az idézet jellemző, teljesen 1864-ig¹⁷, amikor egy jogerős ítélet véglegesen kizárja a volt jobbágyokat a homoki dűlők használatából. A periratok tanulsága szerint a parasztság fellebbezése már nem változtatott a tényeken és véglegessé vált, hogy Csányon ezután 95 teljesen nincstelen dinnyetermesztéshez értő zsellér család bér munkásként kénytelen a kenyerét megkeresni.

Ezek az emberek azonban már nem tudnak egészen szakítani a dinnyetermesztéssel, s uraik is belátják, hogy bér munkában érdemes velük dinnyét termeltetni, ezért az elvándorló dinnyéskedés kezdetéig újra ők lesznek az eladásra termelő nagybirtokos dinnyései.

Felvetődhet a kérdés, hol tanulták ezek az emberek a dinnyetermesztést? A válasz nagyon egyszerű. Otthon uraik birtokán és jövedelmük kiegészítésére használták azt. Néha egészen komoly jövedelemre tettek szert. Rablógazdálkodást folytattak /nagy méretű ugar feltörés/, melyet a földesurak korlátozni akartak és a külön jövedelemből is részesedést követeltek. Régi számla volt a jobbágyok dinnyetermesztése a csányi birtokosság szemében. A huzavona ebben az ügyben 1801-ben kezdődik az arányosítási eljárással** /1793-ban a birtokosok kérik/. Eltörlik a 6 nyomást, - a szántók, rétek megmaradnak - s az egész határra visszaállítják a 2 nyomást.

* Veszelszky Antal A növénypalánták országából való erdei és mezei gyűjtemény Pest 1798 308 old.

** Urbéri tagosítási iratok 1801. Heves megyei Állami Levéltár

Végrehajtják a belső telkeknek birtokjog szerinti elrendezését, illetve kiegészítését, csökkentését. Rendezik a házakat, tekergős utcákat.

- Tökéletes munkát mégsem végeznek, erről vall a következő idézet és az a tény, hogy Csányon ma sem ritkaság a looc négyszögöl, vagy annál nagyobb kert! -

" Ennek ellenére azon üres és körülnyirt iv, mely a Haidinger térkép szerint /II.József-mérnöke/ Csány belső határát képezte 1761-től 1767-ig mégsem tűnt el nyomtalanul, annak sáncolásai itt- ott 1858-ban is felismerhetők voltak.

Az iratok továbbá azt is elárulják, hogy a birtokosság is hozzákezd a nagyobb arányú dinnyetermesztéshez és a direktorátus /3 terfialitos hozza létre a középirtokossági direktorátust, melyben direktornak saját tisztjeiket, ispánjaikat teszik/ saját érdekében így rendelkezik: "Hogy a pascumnak /itt csak a homoki legelőt nevezték annak/ dinnye alá való feltörtetésében rend szabasson, hogy a rendetlen feltörtetések által a földesuraság rövid időn belül a dinnye alá való gyepből ki ne fogyjon, ezért az egész pascum 12 részre osztasson fel és sorban használtasson: dinnye, kukorica és tavaszi vetések alá".¹⁸

A határozat nem maradt pusztá szó, azt végre is hajtották. Bér munka hiányában /robotban ilyen kényes növényt nem lehetett műveltetni/ azonban a jobbágyságot még nem szorítják ki a "feltört ugar hasznából", hanem azokat "kibirható" áron /egy 1808 irat szerint loo n.ölenként 1 Ft 41 krajcárért/¹⁹ jobbágyságnak bérbe adják.*

Összegezés képpen tehát véglegesen megállapíthatjuk, hogy a dinnyetermesztés első csányi művelői a helyi jobbágyságok voltak / - kikből a felesdinnyések lettek az 1864-en határozat következtében/ - uraik birtokán, a helyi kismemesség és módosabb jobbágyság birtokán /telkén/ eladásra dinnyét a meggyorsuló kapitalizálódás kezdetéig nem termelnek.

* Minden loo négyszögöl után 5 kiválogatott dinnye is járt a földesúrnak. Urbéri peresiratok 1808. Hevesmegyei Állami Levéltár.

d./ Milyen helyi természeti és társadalmi adottságok tették lehetővé a minőségi dinnyetermesztést?

Adottságok megítélése a legnehezebb, egy dinnyetermesztéssel eddig alig foglalkozó, majdnem laikus számára, de a dinnyések és szakkönyvek egybevágóan véleményezik; csak négy főbb tényező létezik, melyhez több melléktényező is járul.

Főbb tényezők: 1./ talaj
2./ hő - napfény
3./ csapadék
4./ szakértelem - melyet a dinnyések első helyen szoktak emlegetni.

Mellékes tényezőknél számításba kell venni: a megközelíthetőség kérdését, / nehezen megközelíthető helyre nem szabad dinnyét ültetni, mert szállítási nehézségek lesznek/ fagyzugos hely elkerülését, elszaporodott állati kártevők hatását, a nem megfelelő lejtőszöget és az esetleg kedvezőtlen szélirányt.

Sorrendben vizsgálva a fontosabb tényezőket, Csány adottságai a következők:

Természeti adottságok:

Talaj: úgy a görög, mint a sárgadinnye tápanyagban gazdag, vízáteresztő homokos-vályog talajokat kedveli. Hazánkban legjobban a humuszban gazdag barna homoktalajon terem, de a közhiedelemmel ellentétben nem annyira kényes a talajra, mint gondolják. Egyedüli követelménye talán csak az, hogy a termelés alá vont talaj ne tartozzon a "végletekhez". S túl kötött, erősen víztartó, vagy vízvezető, se túl laza, rossz víztartó és nagyon jó vízvezető ne legyen.

Csány talaja nagyobb részt barna mezőszéki talaj, de jelentős nagyságú az öntéstalaj és a dinnye alá optimálisan alkalmas barna homoktalaj is.

/ 1-es kép / Dinnyevetés alá előkészített barna homoktalaj Csány határában.

Juhász Árpád tisz. főagronómus - kerekítve - 1500 kh-ban határozta meg a csányi barna homoktalaj nagyságát.²⁰

Ez az összterület /8200 kh/ 18,2 %-t alkotja, míg a 7290 kh / 1-es diagram / szántó 20,6 %-át.

Ezek a számok és az ábra sem azt akarja jelenteni, hogy Csány határában csak ilyen nagyságú terület 1/5 részén / a dinnyénél 5 év múlva lehet csak ugyanoda újra dinnyét ültetni / kb 300 kh-on lehet csak dinnyét termesztetni. Ezt az állításomat támasztja alá az a tény is, hogy a 30-as években 4-5 éven keresztül 1000 kh körül mozgott a dinnye vetésterülete. Ez természetesen azt is bizonyítja, hogy a község határában a homokos talajon felül még kb. 4500 kh földterület, ha nem optimálisan is, de alkalmas dinnyetermesztésre. Csány határában a talaj 3/4 része tényleg elég laza, a vizet jól átengedi, elég jól tartja, humuszban gazdag, tehát dinnyetermesztésre szükség esetén alkalmas.

Ezt az állítást támasztja alá Csány talajtani térképe is, / 1-es térkép melléklet/ ahol a víztartó és vízáteresztő képességből már tudunk következtetni, a talaj kötöttségére vagy lazaságára, tehát a dinnyetermesztésre alkalmas, vagy alkalmatlan voltára.

Hogy jóval nagyobb terület alkalmas dinnyetermesztésre, mint amilyen nagyságon ma vetnek, az nemcsak Csánynál igaz, hanem az ország majdnem minden településénél; amely egyben azt is jelenti, hogy a talajt a dinnyetermesztés visszaeséséért nem okolhatjuk, az okot valahol másutt kell keresni!

Helyi hő és fényviszonyok:

Ugy a sárga, mint a görögdinnye melegigényes növény, ezért különösen érzékeny a hőmérsékleti változásokra. Legnagyobb a hőigénye a kelés idején. Csirázni csak 13-14 °C-on kezd és a vetéstől, számítva a sárga 8 - 14 nap, a görög 8 - 9 nap múlva kel.

A kelés azonban csak akkor következik be, ha a vetéstől a kelésig számítva a 200 °C hőösszeget megkapta, ami átlag napi 18 °C levegőhőmérsékletet és 15 - 16 °C-os talajhőmérsékletet jelent.

Erősen igényli még a hőt a lombozat fejlődésekor /19-21 °C/ és virágzáskor /20-23°C/. Éréskor is sok hőt igényel, de itt már nem éri jelentős károsodás, ha az igényelt hőmennyiséget nem folyamatosan, hanem megszakításokkal kapja.

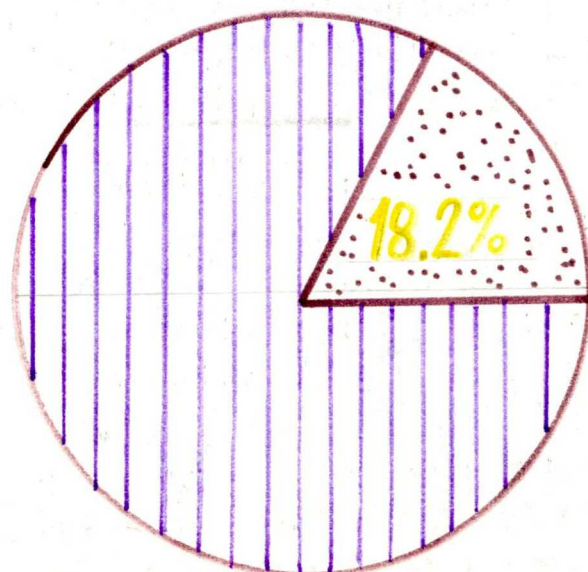
Csány évi hőmérsékleti átlaga /1901-50-ig/ 10,3 °C.²¹ Ez az érték valamivel magasabb mint az izletes dinnye északi határát jelölő 59°50'-es szélességi fok középértéke /9 °C/

Az Ész. 47°65' kh 19°83' alatt fekvő 47,9 km²-es kiterjedésű a tenger szintje fölött 114 m-rel fekvő település éghajlatát - ha érik is mediterrán és óceáni hatások -, a kontinentalitás jellemzi.

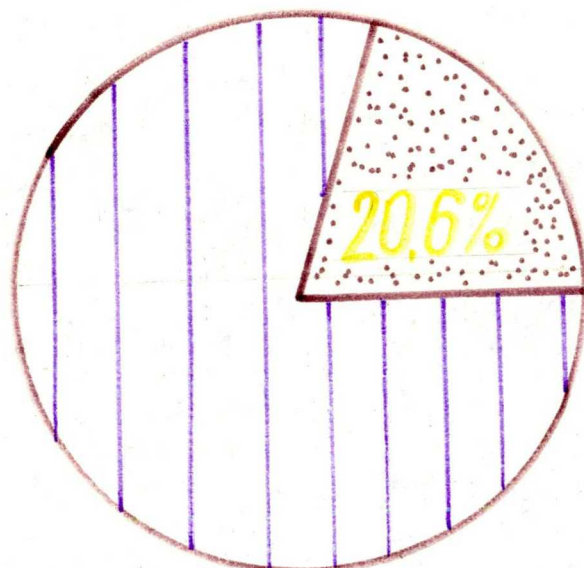
Köppen rendszere szerint: c,f,b,x

A dinnyetermesztés szempontjából azonban az évi átlag nem sokat árul el, itt jóval fontosabb a hő évszakonkénti és havonkénti eloszlása / 1-es táblázat /.

Összföldből

Összántóból

/ 1-es diagram / Dinnyetermesztésre optimálisan alkalmas barna homoktalaj nagysága Csány határában.*

* Táblatörzsekönyv alapján. Adatszolgáltató: Juhász Árpád főagronómus, Csány Búzakalász TSz.

tél	tavas	nyár	ősz
XII.-II. hó	III.-V. hó	VI.-VIII.hó	IX.-XI. hó
- 0,7 C°	10,8 C°	20,5 C°	10,4 C°

Havi értékek

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
-1,7	0,0	5,5	10,5	16,2	18,9	21,2	20,7	15,9	10,5	3,9	0,3

évi átlag: 10,3 C°

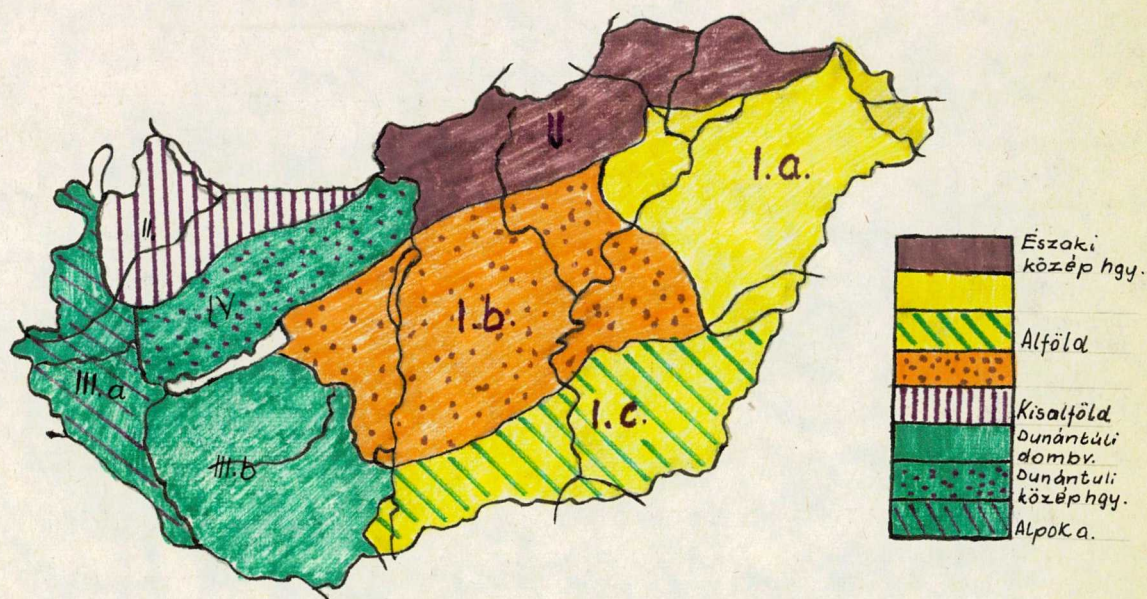
/ 1-es táblázat / Az évszakok és hónapok közép-hőmérséklete Csányon 1901 és 1950 között.²²

A hőmérséklet havi és évszakonkénti változásából kiolvashatjuk, hogy a tenyészidőszak /IV-VII hó leginkább/ hőmérséklete megfelelő hőt biztosít a dinnye termesztéséhez s a kontinentális is inkább elősegíti / a fagyos napok IV.15. után még kontinentalitás mellett sem jelentkeznek / mint hátráltatják a termesztést.

Ha Csány fekvését a körzeti éghajlati térképen vizsgáljuk / 2-es térkép /, akkor úgy az I/2-es körzetben, de több másban is találunk Csányhoz hasonló -, sok esetben kedvezőbb - hőmérsékletjárással rendelkező helyet.

Ilyen adatok birtokában, azt hiszem bátran kijelenthetem, hogy Csány hőmérsékletjárása dinnyetermesztéshez kedvező, de nem kedvezőbb, mint hazánk jelentős részén, tehát a csányi dinnye kiemelkedésében ez a tényező nem játszott döntő szerepet.

Hasonló a helyzet a fényviszonyoknál is, - mert a hő mellett a fénynek is van szerepe, főként virágzáskor és érés-kor - Csány itt sem mondhatja, hogy 1957 órás napsütéses óra számával tett volna szert jó adottságra, mert más

/2-es térkép/ Csány helye Magyarország körzeti éghajlati térképén.*

/2-es táblázat/ Hőmérsékleti táblázat /Dr Bacsó Nándor
1901-30 adatai alapján/²³

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	évi átlag C
Gyöngyös	-1	0,3	5,7	10,5	16,6	19,8	22,0	21,0	16,8	10,9	4,5	1	10,7
Hatvan	-1,7	0,0	5,5	10,4	16,2	18,9	21,2	20,7	15,9	10,5	3,9	0,3	10,2
Kompolt	-1,6	0,3	5,2	10,1	16,3	19,1	21,2	20,6	16,0	10,5	4,0	0,5	10,2
Csány	-1,7	0,0	5,5	10,5	16,2	18,9	21,2	20,7	15,9	10,5	3,9	0,3	10,3

* Dr Bulla Béla: Magyarország természeti földrajza 1962. 215 l.
/Bacsó Nándor nyomán/

települések / 3-as táblázat / többel, vagy jóval többel rendelkeznek.

Helység neve	Napsütéses órák száma:*
Budapest	1994
Salgótarján	1780
Kompolt	1852
Kalocsa* *	2072
Szarvas	2037
Csány* * *	1957

A 3-as táblázatban a legtöbb napfényt kapó Szeged, Kecskemét és Szolnok környékét nem is szerepeltettem, azt hiszem így is bizonyítani tudom, hogy a csányi dinnye kiemelkedésében a "jó" fényviszonyoknak nincs döntő jelentősége.

Csapadék: azt hiszem nem árt, ha eloszlatjuk azt a tévhitet - melyé pl. a Növénytermesztés kézikönyve is táplál -, hogy a dinnye kevés vizet igényel, "jellegzetesen sivatagi növény".

A vízfogyasztását kifejező transpirációs együtthatója 700, amely alapján; a nagy vizigényű kertészeti növények közé sorolhatjuk. Jó termést csak akkor ad, ha a vegetáció, időszakban 350-400 mm csapadékot kap, optimális elosztásban.* * * *

* 1901-30 közötti adatok az első kettőnél.

* * Kalocsa és Szarvas adatai 1901-50 közöttiek.

* * * Csány adatait az Orsz. Met.Int. közölte.

* * * * Molnár- Szalai-Cs.Nagy: A dinnye termesztése 1960
125 l.

Vizigénye különösen nagy csirázáskor, a lomblevelek fejlesztése időszakában, de a virágzás megindulása előtt is. A dinnyések szerint a tőről kapott vizet meghálálja, de meleg időben a lombozatot nem érheti víz.

Sivatagos vidéken /Kalahári, Turkesztán stb./ csak csörgesztető öntözéssel termelhető, ami azt bizonyítja, hogy kis vizigényű fajta nincs.

Csányon az évente lehulló 530 mm csapadék eloszlása /2-es diagram, 4-es táblázat / lehetővé teszi jó minőségű dinnye termesztését, s a szárazság idején arra is van mód, hogy a hiányt az Ágói és Telező patakok vizével pótolják.

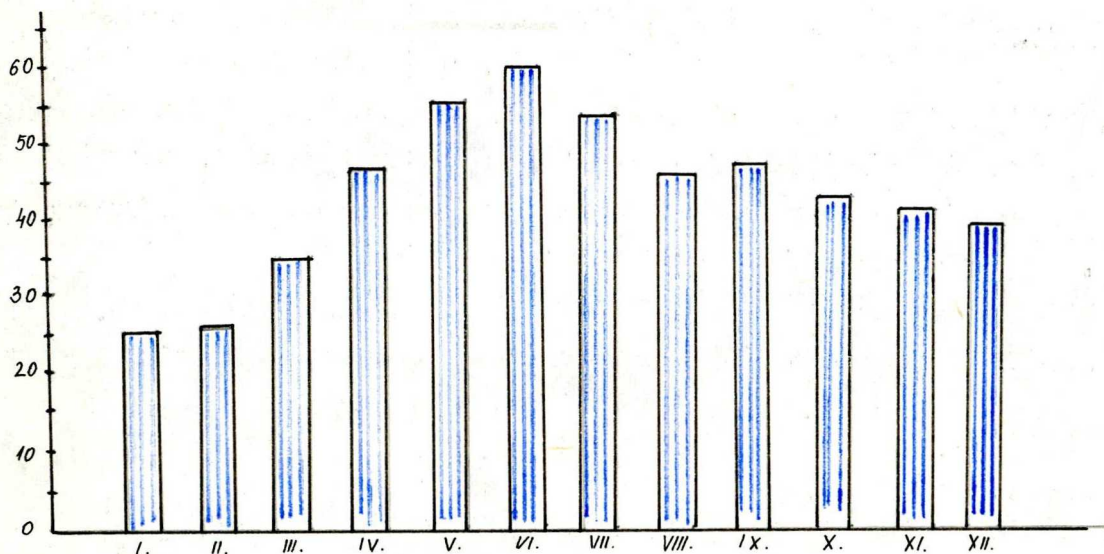
/4-es táblázat/ A csapadék havi eloszlása Csányon és három közeli helységben.²⁵

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	évi átl.mm
Csány	25	26	36	48	57	61	55	47	49	44	42	40	5,30
Hatvan	24	26	35	49	58	60	56	46	52	42	42	37	5,27
Füzesabony	25	27	34	50	61	68	57	51	51	48	48	46	5,38
Gyöngyös	29	29	38	46	54	62	57	54	50	44	45	42	5,78

A döntő jelentőségű vegetációs időszak csapadékeloszlása nem rossz /5-ös táblázat/. Mégis levonhatjuk azt a következtetést a 4-es és 5-ös táblázat alapján, hogy Csányonál a csapadék eloszlás nem játszott szerepet a csányi dinnye kiemelkedésében.

Három fő tényező után talán furcsán hat, hogy eddig egyikről kijelentettem, hogy nem játszott döntő szerepet a csányi dinnye kiemelkedésében.

Valóban így van, még akkor is ha egyesek a Csány határában - aránylag nagy területen, - található barna homokos talaj jelentőségét eltúlozzák.

/2-es diagram/ A csapadék havi alakulása Csányon /1906-36/

/5-ös táblázat/ Vegetációs időszak /IV-IX hó/
csapadékeloszlása.

	csapadék összesen /mm-ben/optimálisból hiányzik	
Csány	304 mm	46 mm* *
Hatvan	304 mm	46 mm
Füzesabony	321 mm	29 mm
Gyöngyös	311 mm	39 mm

* Heves megyei Adattár 1936. 27 oldal táblázata alapján.

* * Saját számításaim alapján, Molnár-Szalai-Cs.Nagy által megadott 350 mm vizigényt alapul véve.

Társadalmi adottságok

Szakértelem: szakkönyvek egybevágó véleménye szerint a csányi dinnyetermesztést és a Csányról elszármazó feles-dinnyét a szakértelem tette országos hírűvé és emelte a többi dinnyetermesztő fölé!

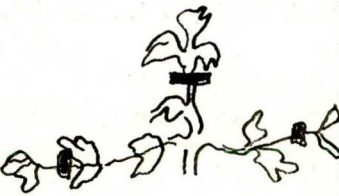
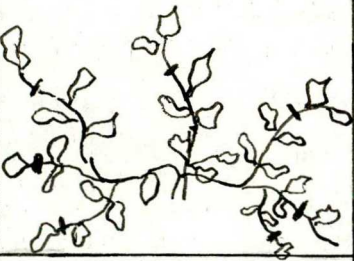
A csányi dinnyés is tudja, hogy őt szakértelme után becsülik, és a dinnyetermesztésben - ha megfelelők az adottságok - ő is kiemelkedő jelentőségűnek tartja a szakértelmet.

Bizonyítja ezt az, hogy idegenben is csak a csányi dinnyés tud jó terméseredményeket felmutatni, a helyi dinnyetermelők ugyanolyan adottságok mellett nem versenyképesek, pedig a séma egyszerűnek néz ki /1-es, 2-es rajz/

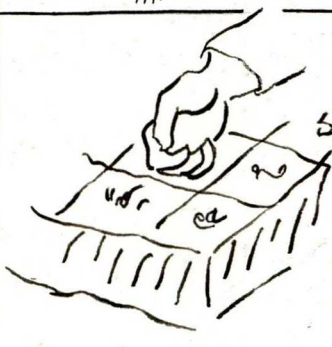
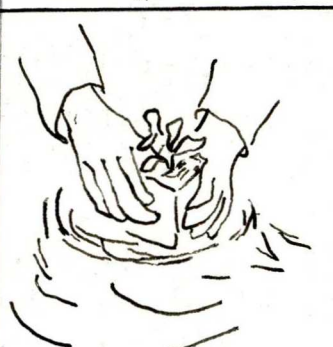
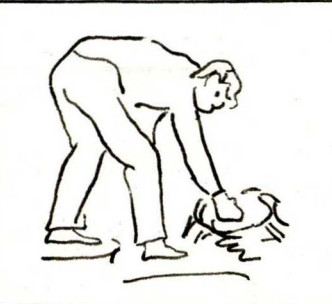
Csány és a dinnyetermesztés országunkban majdnem egyet jelent s a község dinnyései büszkék arra, hogy a lakosság negyede egy speciális szakma legnevesebb művelője. Községünkben 3200 lakosból 800 ért a dinnyetermesztéshez, amit talán sem Makó, sem Bátya nem mondhat el lakosairól, ha hagymáról vagy paprikáról van szó. Az arány még jobb, mert a 800-ba nincs bele számítva az a jó pár iskolás gyerek /évente 100-150/ kik a szüleikkel együtt lakva 3-4 év alatt ugyancsak kitanulják a szakma csinjabinját, mégha az iskola befejezésével nem is lesznek dinnyések.

Képzett szakmunkásgárda az ipar fejlődésének is egyik alapfeltétele. Fontosabb, mint az exportálható nyersanyag. A legjobb anyag is tönkremehet, ha avatatlan kezek nyúlnak hozzá, s a rossz anyag is arannyá válhat, ha jó kézbe kerül. Ez fokozott mértékben vonatkozik a dinnyére, ahol a legjobb termés is örökre elrontható; egyetlen rossz, vagy nem időben végzett tevékenységgel.

Itt a jól, pontosan végzett munka minden folyamatnál több mázsás termésnövekedést jelent, de egy folyamat elrontása nem pótolható a másokban, mégha ott nagyobb erő kifejlesztésével és igyekezettel dolgozik is valaki.

Korai	III.		IV.	
				
Szabadföldi	—		—	
	—		V.	
Korai				
	V.		VI.	
Szabadföldi	VI.		VII.	
				
Korai	VII.		VIII.	
	—		—	
Szabadföldi	—		—	
	—		—	

/ 1-es rajz/ Sárgadinnye-naptár²⁶

Szabadföldi	Korai	III.		IV.	
		—	—	—	—
Szabadföldi	Korai	IV.		V. — VI.	
		VI.		VII. — VIII.	
		VII.		VIII. — IX.	

/ 2-es rajz / Görögdinnye-naptár²⁷

Igaz ebben a szakmában nagy az anyagi érdekelttség / ami jelentős / is jó munkára serkent, pontosságra lelkiismeretességre ösztönöz, mert nemcsak az idei, hanem a jövő évi kenyeret /szerződést/ is jelenti, s biztosítja, hogy 6 hónapig - látástól - vakulásig - végzett munka után pihenéssel telhet az év hátralévő része, nem kell a környező üzemek valamelyikében munkát vállalni, hogy a létfenntartás biztosítva legyen.

Ha van is deficités gazdálkodás minden évben, az csak nagyon ritkán vezethető vissza szakértelem hiányára és rossz végzett munkára. Legtöbbször természeti tényezők szerencsétlen találkozásának következménye, melyet a munkaadó is könnyen lemérhet, s a dinnyéssel a következő évre is szerződést köt.

Imre Lajos bácsi nyugalmazott igazgató véleménye példaként is állhatna itt, ki szerint; rossz dinnyés nincs, mert az jövőre már keresheti a dinnyéskedést / nem kötnek vele újra szerződést /, s az újságban hirdetett dinnyés nem sokáig marad a pályán, úgy jár mint a lusta és tehetségtelen sportoló, kit leléptetnek ellenfelei".

Sokan - szorgalmas, kitartó emberek - próbálkoztak már elméleti alapon a csányi dinnyés utánzásával. Nem ment nekik, mert ebben a szakmában beidegződés kell, amit gyermekkorától szok meg az ember, szülei irányítása alatt végzett tevékenység közben. Itt sokszor apró jelekből kell tudni /szinte érezni/, hogy mire van szükség, mert nincs idő a kísérletezésre.

A jó csányi dinnyés úgy dolgozik, mint a gyakorlott gépkocsivezető, automatikusan, de mindig tudva, hogy mit miért tesz, s ez a könnyedség és évszázados tapasztalatokon alapuló tudatosság az ami kiemeli, a szakma ayatatlan mestérévé teszi az ország majdnem minden részén.

Mellékes tényezők:

Ugy érzem itt csak 3 olyan tényező van, mely bővebb vizsgálat tárgyát képezheti. Ez a szélirány, s az értékesítés szemszögéből nézett megközelíthetőség és piactávolság.

a./ Mellékes természeti adottság:

a szélirány is csak azért, mert egyes időszakokban - közvetlenül a kiültetés után és virágzáskor - nagyon fontos szerepet tölt be. Gyakori északi, vagy a gyorsan lezúduló hideg szél hátráltatja a növény fejlődését, 2-3 hetes késést is okozhat az érésben, ami Ft-ban kifejezve egyötödnyi vagy egyhatodnyi jövedelem kiesést is jelenthet.

A csányi dinnyés észak felé magasabbra hagyott földperemmel védekezik az északi szél kártékony hatása ellen, de a termőhely kiválasztásánál sem szokta a szélhatást figyelmen kívül hagyni.

Magának a községnek a széljárása ilyen szempontból jó, / 6-os táblázat / kevés az igazán hideg szél, tehát helyben ezzel a tényezővel nem nagyon kell számolni. Az északi szél itt nem olyan veszélyes, mert főn jellegű, a Mátra közelségét itt érzi a község.

/ 6-os táblázat / A szélirány gyakorisága Csányon.*

A szél megnevezése:	évi gyakorisága %-ban
É-i	15 %
ÉK-i	25 %
ÉNY-i	10 %
NY-i	15 %
DNY-i	15 %
D-i	20 %

* Kiss Ottó: Csány gazdasági élete c. művének kézirati részéből.

A 6-os táblázat azt is bizonyítja, hogy a szélirány mindössze 15 %-ban nevezhető kedvezőtlennek; s ez sem mind a tonyészidőszak alatt jelentkezik, ami még kedvezőbb a termesztéshez. Viharos erejű, indákat összekúszáló szél aránya sem magasabb az országos átlagnál, tehát külön gondot ez sem jelent Csány viszonylatában.

b./ Kevésbé fontos társadalmi adottságok:

Az értékesítés szempontjából nézve a megközelíthetőség nagyon fontos lehet. Sok dinnyés szerint - rossz idő esetén, nehezen megközelíthető helyeknél 30-40 %-os jövedelemkiesés is lehetséges. Telepítéskor ezt a tényezőt feltétlenül figyelembe kell venni, s érzésem szerint egyre inkább figyelembe is veszik, amit a főútvonalak és fontos, jól járható utak mellett egyre gyakoribb dinnyeföldek bizonyítanak.

1970-től, a magas árak miatt értékesítési zavarok voltak tapasztalhatók belföldi piacainkon /exporttal ezen könnyen lehetne segíteni, ha az exporttermelésben is jobban érdekeltté tennék a dinnyéseket /.

/ 2-es kép / Dinnyecserda a 3-as számú főútvonal mellett, Hévízgyörk határában.

Ezen úgy segítettek a lehetőségeket jól mérlegelő szövetkezetek és dinnyekertészek, hogy áruikat jobban reklámozták! Főútvonalak mellett létesített dinnyecsárdákkal / 2-es kép / közelebb vitték áruikat a "mozgó fogyasztókhoz", de arról sem feledkeztek meg, hogy a nagyobb fogyasztónak számító ipari városok közelében / 3-as kép / létesítsenek dinnyeültetvényt.

/ 3-as kép / Dinnyeföld az iparosított Miskolc határában.

A termelés alakulása 1945-ig*

* Itt kell megjegyezni, hogy a dinnyetermelés, de az egész zöldségtermelés adatainak pontos megállapítása a legnagyobb nehézségekbe ütközik, és sok esetben teljesen lehetetlen is. A dinnyetermelési statisztika ugyanis igen bizonytalan és változó vetítési alapokon közöl adatokat és a termelés bizonyos területeire nem is terjed ki. A legnagyobb nehézséget az okozza, hogy részletes vetésterületi összeírás felszabadulás előtt nincs minden évre és a meglévő is csak a szántóföldi művelési ágban mutatja ki a vetésterületet, kertek, házhelyek, esetében adatgyűjtés nincs, csak becslés.

Hirnevét a csányi dinnye - helyi kifejezéssel a paten-
tot - 1896-ban szerezte, mikor Ilkamajor, Sashalom, Vörös-
major és Boldog puszták bérleti és részbeli tulajdonosai
hét dinnyét vittek fel a "milléneumi kiállításra", amivel
óriási sikert arattak.

Az igazán hirneves csányi dinnye tehát még alig múlt 70
éves, s éppen ezért termelésének alakulását is csak az
utóbbi időszakban érdemes vizsgálni, - az előbbi adatok hi-
ányában nem is lehetséges.

Megjegyezhetjük, hogy a helyi termelés majdnem egyenletesen
- esetleg kis időszakos visszaesésekkel - emelkedett a
Hatvani Konzervgyár nagyarányú paradicsom felvételéig /1937/,
nagyjából addig az időszakig, míg a talaj is megengedte.
Hogy nagyarányú dinnyetermesztés mindjárt 1896 és 1914 kö-
zött nem fejlődött ki / csak később / annak 3 fontos ténye-
ző állta útját:

- 1./ Nem volt elegendő készpénzzel rendelkező ipari munkás,
kereskedő, hivatalnok stb. a közelben, kiknek eladhat-
ták volna készpénzért termékeiket.
- 2./ Csak fokozatosan alakult ki / a 10-es évek elejére /
külső piac: ha egyáltalán a Monarchia ausztriai, ga-
liciai, csehországi részét annak lehet nevezni. A fo-
kozatos "kialakulásban" fontos szerepet játszott az a
tényező, hogy a jóízú magyar dinnyét előbb az északabb-
ra lakó embereknek meg kellett ismerniük, hogy egyálta-
lán vásároljanak az aránylag magas árú zöldségféléből.

* /folytatás a 29. oldalról/

Tovább nehezíti a helyzetet, hogy a statisztika a diny-
nyét nem mindig sorolja a zöldségfélék közé, hasonlóan
a fűszerpaprikához, új burgonyához, földieperhez és az
adatok sok esetében a két dinnyefélére együtt vonatkoz-
nak, nincs szétválasztás.

Dinnyénk azonban kiváló szőlőlokat kapott a hazánkban gyakorlatozó közös hadseregbeli katonák által,* de a Magyarországra rokonaikhoz és kereskedelmi ügyben utazó galíciai zsidóság által is.

- 3./ Az előbb már említett magas ár, - mely a drága szállítási költségekből adódott - csak egy szűk réteg számára tette lehetővé fogyasztását, s így a külföldi piacok nagyobb mennyiséget nem is igényeltek. 1914-ig Bécs, Prága Brnó módosabb polgárai és a galíciai zsidóság tudja csak az árát megfizetni s ezek a külföldi polgárok ismerik fel először a magyar dinnye nagy táplálkozási jelentőségét, jótékony hatását egyes szervek és az idegrendszer működésére. Ennek ellenére 1913-ra a vetésterület eléri a /Boros Marietta becslése/ 240 k.holdat, melyből 70 kh sárga és 170 kh a görögdinnye. A holdankénti átlagtermés: sárgadinnyéből 80 q*
görögdinnyéből 100-120 q

Az egy év alatt megtermelt összmennyiség így elérte a 200-220 vagont.

A világháború alaposan visszaveti a dinnyetermelést, mivel a férfi lakosság hadba vonul, csökken a kereslet és a hadigazdálkodás is egyértelműen a gabonaneműek termesztésének kedvez. Ekkor azonban mégis sokkal jobb a helyzet, mint a második világháború után. Nincs igahiány, aknaveszély, hosszú hadifogság, közvetlen háborús kár stb.

* Dr Pénzes István: A magyar fűszerpaprika 1967. c. művének 232. oldalán ezt bizonyítja a fűszerpaprikára vonatkozólag.

* * Heves megyei ismertető és adattár 1936. 51 lap.

Igy érthető, hogy a 20-as évekre a csányi dinnye vezető helyét - nemcsak minőségi téren - tovább növeli, vetélytársait maga mögé utasítja.

Kedvez a fejlődésnek az is, hogy 1929-ig az ipari fejlődés nem küzd nagyobb váltságokkal és a Bethlen által bevezetett jó pengő aránylag alacsony árban szabja meg a dinnye árát. Ez az ár azonban mégsem annyira alacsony, hogy a termelés ne lenne kifizetődő, sőt tömegesebb termelés mellett - az akkori keresetekhez viszonyítva - jó pénzt lehet vele keresni. Csányon 1000 - 1500 pengőt, elvándorolva 3000 - 6000 pengőt²⁸ is.

A termelésnek kedveznek a csányi birtokviszonyok is, melyek jóval jobbak, mint pl. a majdnem szomszédos Ecséd birtokviszonyai / 7-es táblázat /

C S Á N Y		E C S É D	
birtok nagysága	száma	birtok nagysága	száma
10 - 20 kh-as	95 db	10 - 20 kh-as	75 db
20 - 50 "	67 "	20 - 50 "	35 "
50 -100 "	15 "	50 -100 "	2 "
Összesen:	177 db		112 db

/ 7 -es táblázat / Csány és Ecséd dinnyetermesztésre alkalmas birtokai 1935-ben²⁹.

A 7-es táblázatból az előbbi megállapítás még világosabbá válik, mivel a dinnyetermesztéssel helyben - 3-4 k.holdon - csak azok mertek "kísérletezni", kiknek a kenyerük a maradék földön biztosan megtermett és a maradék területen is sikerült annyit termelni, hogy gazdaságuk ne legyen ráfizetéses.

Ezért nincs itt jelentősége a kisbirtoknak. Statisztikámban is csak a középbirtokokat vettem be, amiben Csánynak, a helyzete jóval jobb volt, mint a környező településeké. A 20-as, 30-as évek vetésterületét /3-as diagram/ és a termelés hozamát / 4-es diagram /³⁰ előnyösen befolyásolják a környező piacok árai és a helyi felvásárló árak is.

Az árak alakulása a közeli piacokon és Budapesten:*

primőr árúnál	20 - 40 fillér/kg
szezonban	5 - 25 "-"
bőtermés esetén	3 - 3 "-"
helyben: kereskedő szezonban felvásárolta	
3 - 12 fillérért/kg, primőrként	14 - 18 fill/kg

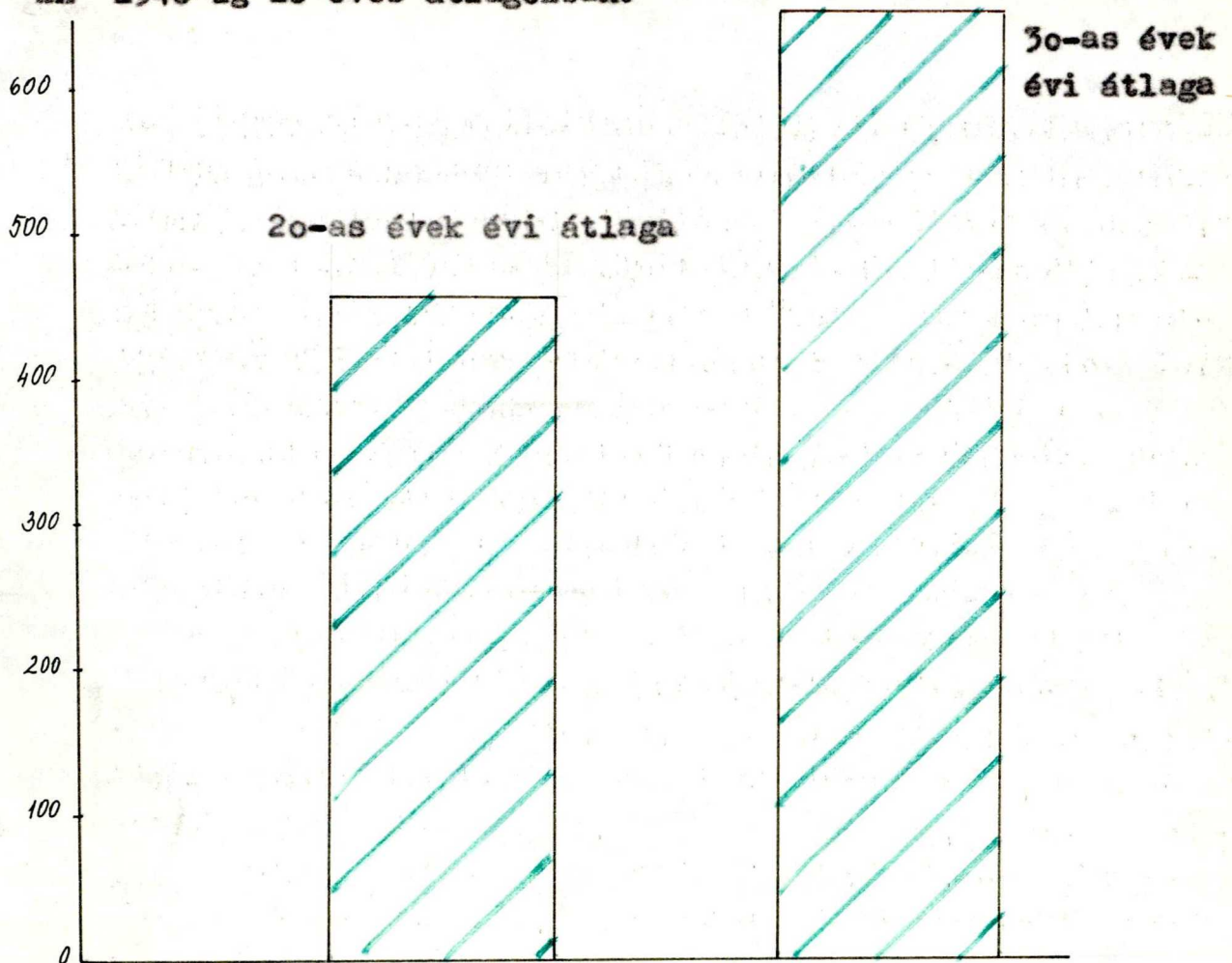
A 30-as években éri el a dinnyetermelés Csánynon, de országosan is a tetőpontját. Olyan tetőpontot, melynél a vetésterületet a válság sem tudja visszavetni, - pedig országosan sok 50 - 60 k.holdas birtok megy tönkre 1929 és 1933 között.

Országosan 1931-ben sárgadinnyéből 5,6 ezer kh-t, görög-dinnyéből 15,2 ezer k.holdat vetettek, ami a legtöbb volt a harmincss években. Csánynon a legtöbb dinnyét 1936-ban termelték 850 k.holdat, /Imre Lajos és Magyar József becslése és útbaigazítása alapján/ ami a megye 2900 kh-as³¹ vetésterületének 29,3 %-át tette ki.

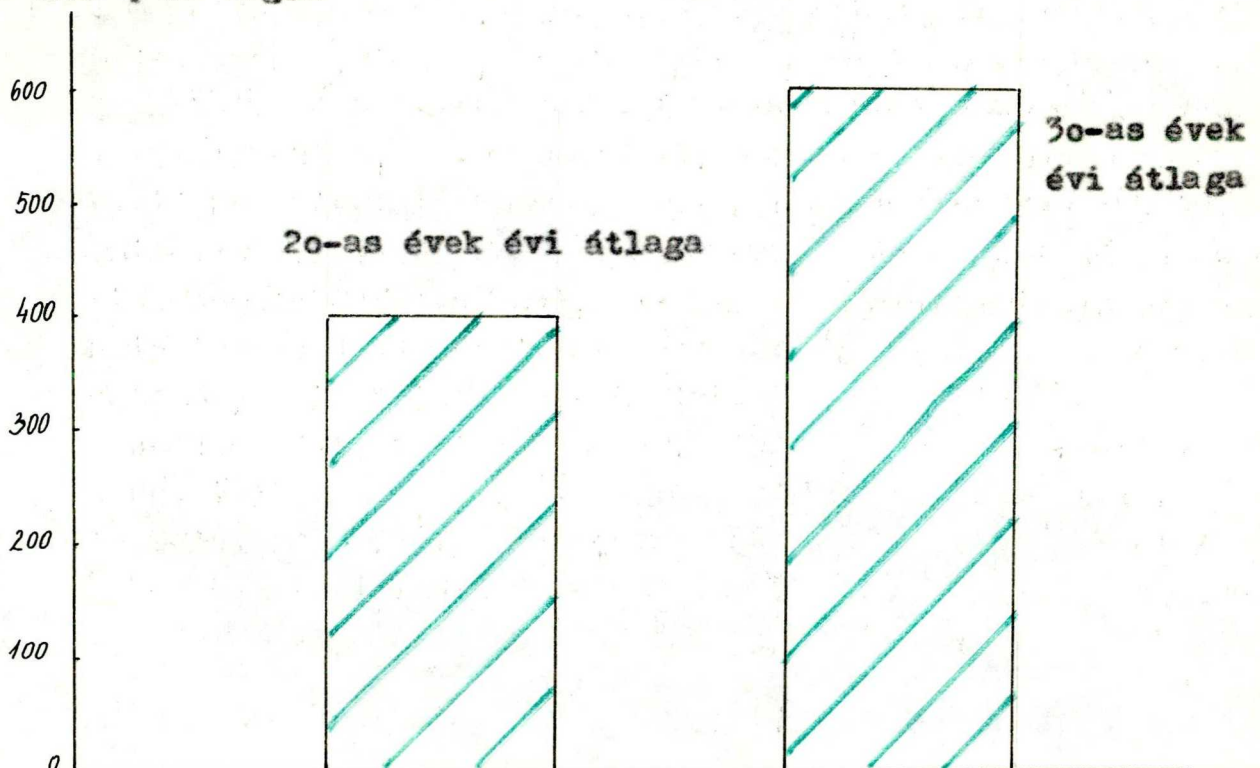
A hiányos hivatalos adatok igaz mást mutatnak Csánynon is, amit Imre Lajos és Magyar József egybehangzó véleménye szerint nem lehet elfogadni, mivel az "adóprés" miatt a csányi dinnyés a vetésterület negyedét v. harmadát jelentette csak be, amit "mint egykori dinnyetermelők biztosra tudnak". A csúcsot jelentő 1936-ban pl. hivatalosan 207 k.hold a sárgadinnye és 228 k.hold a görög-dinnye vetésterülete. 1937-ben 146 k.hold sárga, 144 k.hold görög, s az utolsó békeévben 140 k.hold sárga és 83 k.hold görög-dinnye vetésterülete³², mely nem néz ki túl jelentősnek.

* Imre Lajos útbaigazítása alapján.

/3-as diagram/ Dinnyevetésterület alakulása Csányon 1920-tól
kh 1940-ig 10 éves átlagokban.*

/4-es diagram/ Megtermelt dinnye mennyisége Csányon
100 q-ás vagon 1920 és 1940 között.

* Imre Lajos és Magyar József becslése alapján.

Főként nagy az aránytalanság a két dinnyenem között. Ugy Imre Lajos, mint Magyar József esküszik arra, hogy a sárgadinnye az egész vetésterületnek csak harmadát érte el, amit öregebb dinnyések is így tudnak: hogy aránylag több sárgadinnyét jelentettek be, az a sárgadinnye kisebb adóztatásának volt a következménye.

Figyelemre méltó - a nagy felfutás mellett - az a tény is, hogy a dinnye vetésterület növelés nem ment a dinnye minőség rovására és az átlagtermések se mutatnak csökkenést. Ebben az időszakban volt elmondható, hogy a község határának közel egytized részén termesztett dinnye a község gazdasági életében fontos szerepet játszott, amit ma aligha lehet állítani.

Termesztett dinnyefajták 1945-ig

A sz. elejének nagyarányú termesztése hosszú kísérletezést helyben nem tett lehetővé, így a csányi dinnyések nagyon sok másutt kikísérletezett dinnyefajtát használtak. Igazi csányi fajta is létezett, de 2-3 évtizedig a többi dinnye is jó, bő és izletes termést adott. Bevált fajtának volt mondható mindegyik. Azt mondhatnánk, hogy kettősen bevált fajtának, mert úgy a termelő, mint a fogyasztó meg volt elégedve; az öregebbek olyan minőségről beszélnek, melyhez fogható ma nem is létezik.

Joggal feltételezhetjük, hogy a csányi dinnyekertész - a minőség fenntartása érdekében - jól ismerte a dinnye talaj és éghajlati igényeit, amit szakértelmével képes volt kielégíteni. Ennél azonban többet is tudott. Képes volt a termelést gazdasági szempontok szerint irányítani. Tudta a legegyszerűbb dinnyés is, hogy hazánkban a dinnye igen kedvelt nyári gyümölcs, s abban az időben érik, amikor a legnagyobb hőség uralkodik.

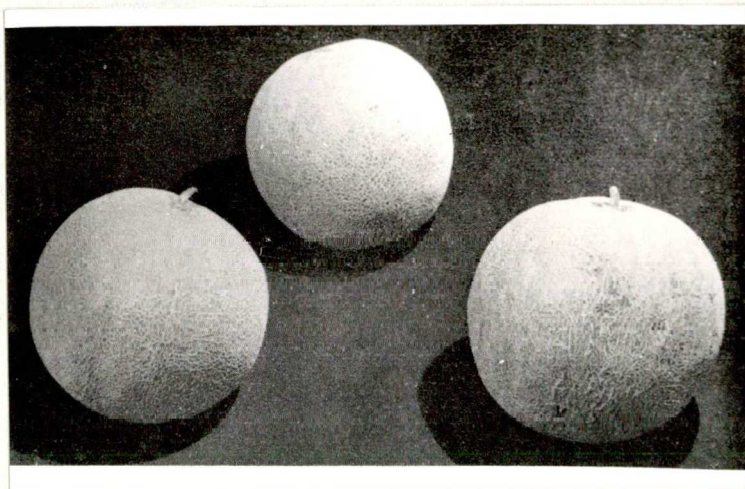
Ilyenkor városokban és falvakban egyaránt szívesen fogyasztják. Különösen kedvelik a fátlan, vízben szegény, vagy rossz ivóvizű vidékeken, mert itt az egyetlen üdítő gyümölcs a kánikulában. Ebből a csányi dinnyés 6 fontos következtetést vont le:

- 1./ Olyan dinnyét kell termelni, melyeknek érési ideje nem esik egybe, vagy egy fajtán belül a gyümölcsök érése folyamatos, s ezáltal az ellátás egész nyárra biztosított.
- 2./ A folyamatos ellátás szezonban legyen egyenletes, mert az igény nagyjából azonos.
- 3./ A dinnyét a megtermelt helytől messzire is jól lehessen szállítani - minél kisebb veszteséggel.
- 4./ A termés legyen szemre is szép, keltse fel a vásárlási igényt, s ízben, zamatban legyen kellemes.
- 5./ Primőrből csak annyit termelni, amennyit a felvásárlás jó áron ki bír fizetni, mert ellenkező esetben túl hamar leszorítódik az ár, vagy a termés egy részét kell megsemmisíteni.
- 6./ A termelt dinnyefajta ne legyen betegségekre túlzottan érzékeny, ne okozzon kiesésével zavart egyes években az ellátásban, s ne tegye bizonytalanná a vállalkozást.

Ha sorban vizsgáluk a dinnyefajtákat, úgy mindegyiknél felismerhetünk valamilyen szempontot!

Sárgadinnyék:

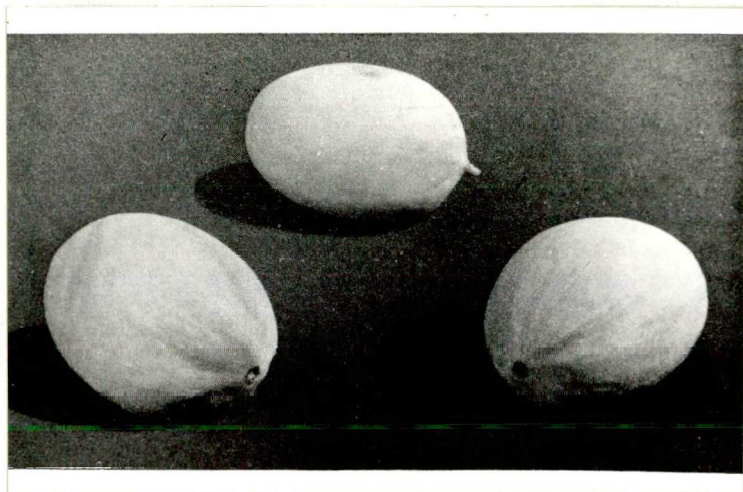
A rövid tenyészidejű, az ország bármelyik dinnyetermesztésére alkalmas területén termelhető Magyar Kincs /4-es kép/

/ 4-es kép / Magyar kincs

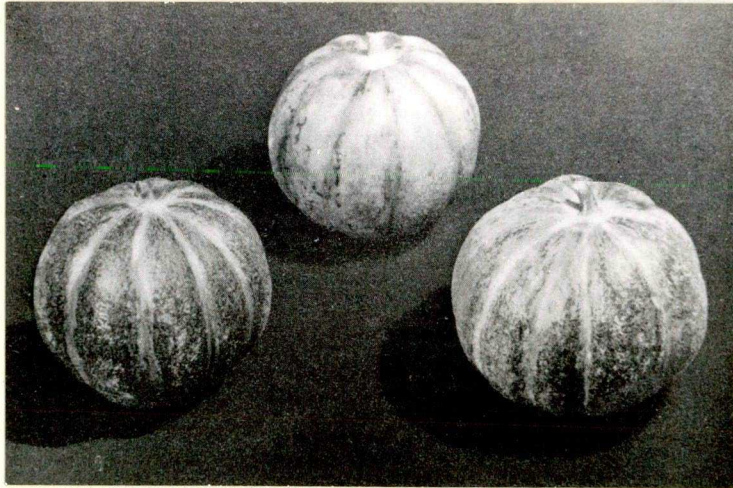
Az egyik leggyakoribb fajta volt, annak ellenére, hogy csak jó közepes minőségű és közepes termőképességű.

A primőr árú nagy részét is ez a fajta biztosította, így közepes termés hozam mellett is jövedelmezőbb volt termelése, mint az esős időben bőségesen termő Bellegardi cantalupé. Jó minőségű fajtaként termelték a Turkesztán típusú Togót / 5-ös kép /.

/ 5-ös kép / Togó

Jó minősége mellett, előnyére vált az is, hogy szorosan követte a korai fajtákat és jó közepesen szállítható. Ananász típusok közül a középkései, edzett nagyon jóízű Muskotály / 6-os kép / terjedt el.

/ 6-os kép / Muskotály

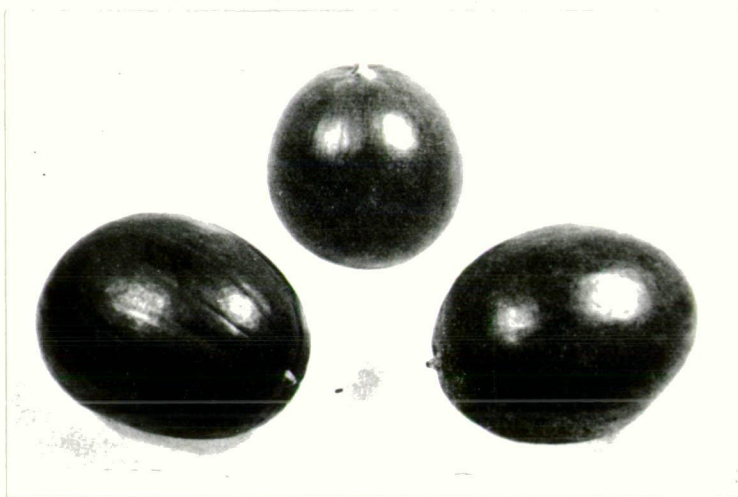
Nagyarányú termelését akadályozta, hogy a betegségekkel és időjárás viszontagságaival szemben ellenálló fajta, de aránylag könnyen sérül, hehezen szállítható.

Kantalup típusúak közül ekkor még keveset termeltek, elterjedése a 40-es évek végére lesz általánosabb.

Görögdinnyék:

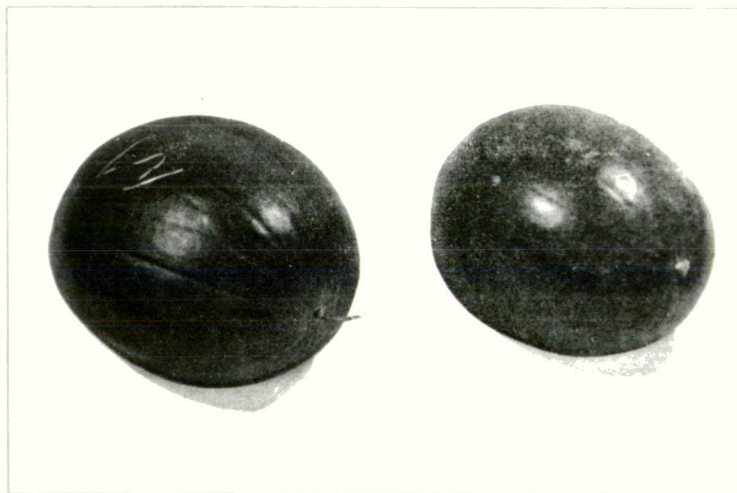
Rövid tenyészideje miatt a község nevét viselő Csányi-fajta volt a legelterjedtebb / 7-es kép /. Elterjedését elősegítette, hogy - az átlagban 10-15 kg-os súlyú, sima sötétzöld héjú, édes karmínpiros húsu, izletes dinnye - jól szállíthatónak bizonyult. Nagysága ekkor nem jelentett akadályt, mert az akkori magyar és lengyel családok /Lengyelországba/ szállítanak belőle a legtöbbet/ egyszeri étkezésre elfogyasztották.

./.

/ 7-es kép / Csányi-fajta

Közvetlenül a Csányi-fajta után következett a Sándor Pál / 8-as kép / fajta, mely egy Pest környéki képviselőről kapta a nevét, - ki mellesleg dinnyenemesítéssel is foglalkozott.

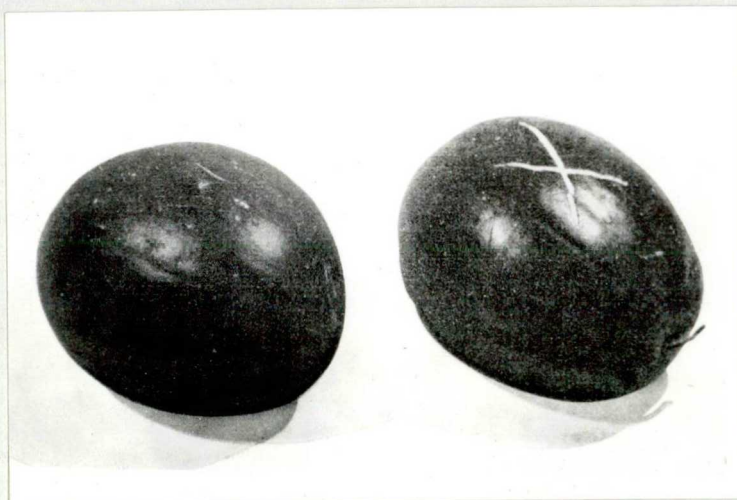

/ 8-as kép / Sándor Pál

Az elég bőven termő, közepes fejlődésű fajta, csak 5-7 kg súlyu gyümölcsöket termett, ami közepesen népes családoknál előnyben volt a hatalmas Csányi dinnyével szemben, s időben is eltérés volt a 2 fajta érése között, vagy csak csekély egybeesés volt tapasztalható.

Elterjedését elsősorban mégis vékony kemény héjának köszönhetette, mely a nagyarányú export szállításoknál fontos követelmény volt.

A Csányi és Sándor Pál fajták előnyös tulajdonságait egyesíti magában - a Sándor Pál vejről elnevezett - Marsówsky fajta / 9-es kép /.

/ 9-es kép / Marsowsky

Termése akkora mint a Csányié, de a Sándor Pálhoz hasonlóan bőtermő, hosszú ideig tárolható, nagyon jól szállítható. Húsa, zamata ugyan eltér mindkettőtől, de ennek ellenére nagyon izletes.

E 3 dinnye-fajta adta görögdinnyéből szinte az egész exportot, s más fajták termesztésével - a Hevesi tájfajtát kivéve - nem is próbálkoztak, vagy csak saját fogyasztásra termeltek karácsony táján fogyasztható téli dinnyét.

/ 1-es dia /

Milyen piacokon értékesítették áruikat?

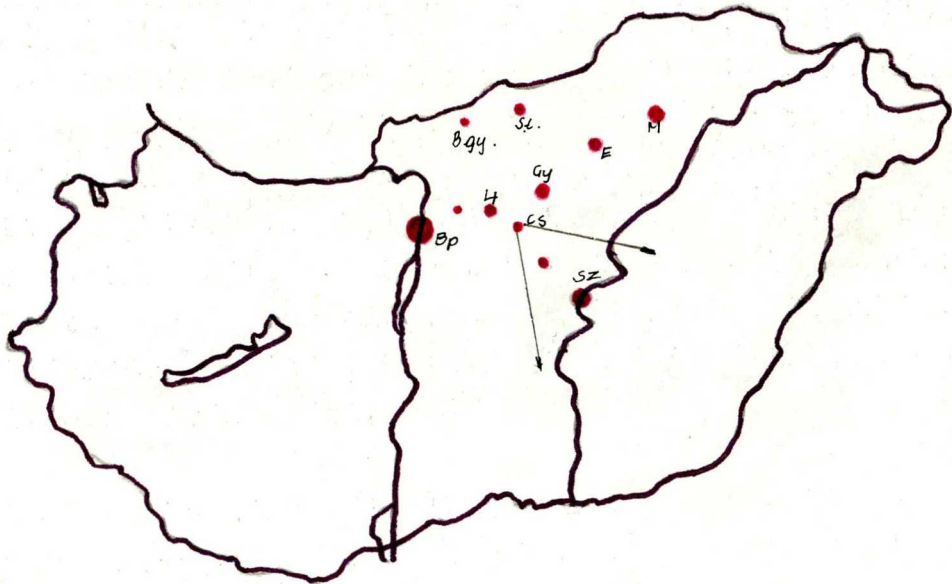
A nagyarányú dinnyetermesztést elősegítette, kifizetővé tette, ha a termelést és értékesítést egy személy ill. család végezte. A 20-as, 30-as években a kereskedő átvett minden dinyt helyben, de a sárgáért 4,5 pengőt, a görögért 3,2 pengőt adott³³ a hivatalos 7,13 és 5,15 pengő q-kénti ár helyett³⁴ /1938-as adat/. Ezáltal a hivatalos fogyasztói 2/3 részét sem nagyon kapták meg a termelők, s az 1/3 részt kitevő haszon / szállítás, értékesítés, költségei le/ jó üzletté avatta a csányi dinnyefelvásárlást.

A csányi dinnyekertész vállalkozó szelleme azonban nehezen tűrte, hogy terményét jóval alacsonyabb áron kell eladnia, mint annak piaci ára. Ezért a közeli piacokon, de sokszor Pesten is ő értékesítette áruit, - ami főként a felesdinnyéseknél igaz. / 3-as térkép /

Kereskedelmi tevékenységükben a legnagyobb nehézséget a lassú szállítóeszköz és a közeli városok korlátozott piaca okozta. Ezért, ha a városokban csökkent a kereslet, a csányi dinnye-árúszító szekerek feltűntek az Alföld rossz ivóvizű falvaiban is. Áruikat - mely felűdítette a cséplésben, aratásban kitikkadt embereket - szívesen megvásárolták. Akadályt itt csak a nagy készpénz hiány jelentett, azért nem volt ritka a "terményre váltás" sem, az-az a gabona - dinnye csere sem.

Az ügyeskedés ellenére is bőven akadt a kereskedőknek felvásárolható áru.

Imre Lajos szerint szezonban a "jól működő" kereskedők napi 40 - 50 vagon dinnyét vásároltak fel / 2/3 része volt Csányi / és általában két dinnyésvonatot indítottak a hort-csányi állomásról. Leggyakoribb célállomás Budapest és Miskolc volt, ahová rendszeresen indítottak expressz tehervonatokat is, hogy minél előbb jusszon a vásárló friss áruhoz. Az expressz tehervonat - mely ma is üdvös lenne - és kb. 20-25 db 5-10 tonnás pótkocsis teherautó szállította a friss árut a fővárosba.

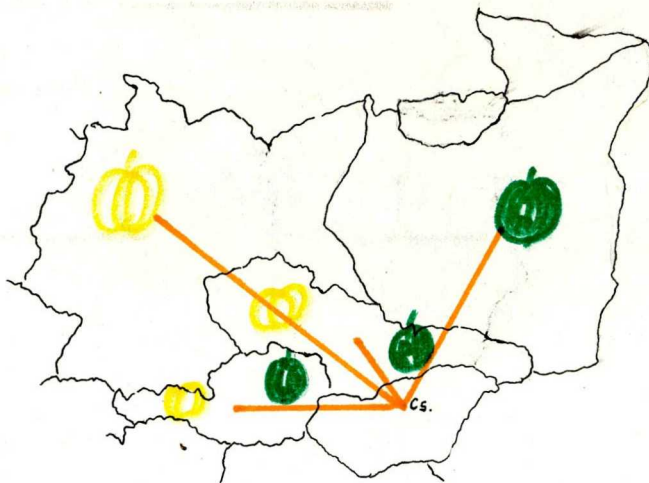

/ 3-as térkép / A csányi dinnye főbb hazai felvevő piacai
1945 előtt. /Imre Lajos útmutatása alapján/.

Nagy előnye volt a pótkocsis teherautónak, hogy kiment teljesen a "homokig" és a termesztés helyén vásárolta fel a dinnyét, uborkát, tököt, sokszor 5 - 6 termelőtől egyszerre.

A napi 40-50 vagon felvásárolt dinnyéből 35-40 %-ot szállítottak exportra, a teljes mennyiséget csányi név alatt, hogy a megrendelő nagyobb bizalommal legyen a minőség iránt. Nem volt ritka eset, hogy az Ecsédről, Vámosgyörkről, Kápolnáról odakocsikáztatott dinnye csányi néven indult tovább külföldre.

Legtöbb görögdinnyét Lengyelország vásárolt, de Szlovákia és Bécs városa is nagy megrendelőnek számított.

/ 4-es térkép / A csányi dinnye főbb külföldi
vásárlói 1939-ig.

Az egész export 1/3 részét kitevő sárgadinnye Németország, Csehszlovákia és Ausztria piacaira került. / 4-es térkép /³⁵
Az egykori Német Császárság területén a sárgadinnye cukorral fogyasztva csemegének számított, míg Magyarország nyugati határaitól keletre alig vásároltak a görögdinnyénél drágább sárgadinnyét.

Távolabbra ekkor még nem szállitunk, mivel a speciális szállító járművek hiánya ezt nem teszi lehetővé, s a gyorsított tehervonatok, a gyakori tolatások miatt jó eredménnyel nem tudnak a feladattal megbirkózni.

./.

1938-ig az évi 300-400 vagon árút külföld rendszeresen átvette. Visszaesés csak az Anschluss után következik be, míg 1939 és 1949 között szinte teljesen megszűnik, az 1946 után gyengén csörgedező megrendeléseket és a világháború alatti pár vagonos szállítást nem számítom.

Hazai piacaink nagyjából érintetlenek maradnak 1941-ig, de aállítás itt is visszaesett, a csányi dinnyetermelés visszaesésével és az országgyarapító akciókkal párhuzamosan.

Technikai és szakmai színvonal 1945 előtt

Általában megfigyelt /néprajzi kutatás részéről/, hogy a szántóföldi kispáraszti kertészet művelő pl. makói hagymások, bányai paprikások, kecskeméti és nagykovácsi zöldségesek a szokásos szántóföldi kapás művelés és eszközanyagaitól eltérő, vagy részben eltérő eszközanyagot hoznak létre.

Ilyen eszközanyag létrejött Csányon is, speciális dinnyetermesztő jelleggel, melyek nagy részét a Néprajzi Múzeum Földművelés raktárában ma is megtalálhatunk. /1952.4.1-11 ltsz. alatt/

Ezek az eszközök technikailag semmi újat nem tartalmaznak, de célszerű kiképzésükkel megkönnyítik a termelést, s lehetővé teszik, hogy az ember a kertészettel elboldoguljon.

A célszerű eszközanyagot a kispáraszti leleményesség hozza létre, soha senki őket e területen nem segítette, ami miatt eszközeik technikai szintje nem magasabb az ország többi részén használt földművelési eszközénél, csak dinnyetermesztésre lesz kiképzése által alkalmasabb.

Minden dinnyés munkájának eredményessége nagymértékben függött attól, hogy milyen palántát nevel. Ezért a palántaágy előkészítésére nagy hangsúlyt fektettek, s nagy gonddal választották ki azt a gyepet, melyben a palánta jól növekedett.

A gyepet azonban kis kockákban / 10-es kép / kellett darabonként a melegágyba berakni, s így szükségessé vált, speciális gyepvágó eszközök megteremtése.

/10-es kép/ Melegágyi palántaneveléshez vágott gyepkockák.

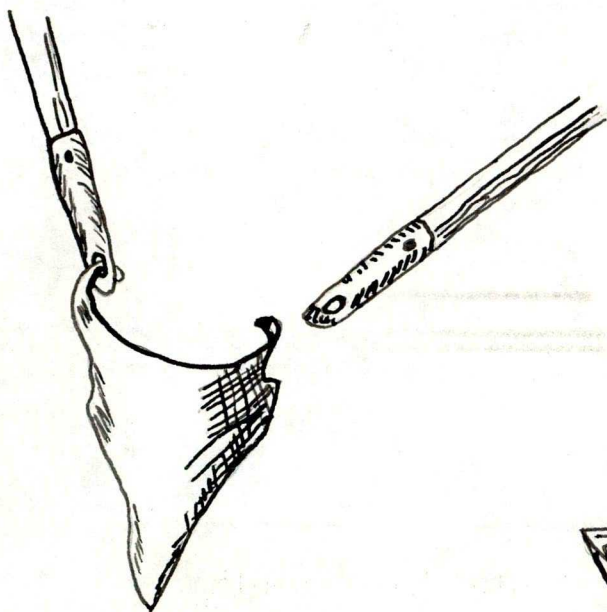
Gyepvágás céljára jön létre az egy és kétágú hasító és toló / 4-es rajz /, mellyel 2 ember, 2 nap alatt - jó gyep esetén - megvág 90-100 üvegalja /1 üvegalja = 400 gyepkocka 150x125 cm-es területen/ 10 - 12 k.holdra elegendő mennyiséget. Igen jó gyep esetén az sem ritka, hogy 160 üvegalja /16-19 k.holdra elegendő palánta neveléséhez/ gyepet megvágának két munkanap alatt.

Megvágás után a kihántást hántolóval végzik, ./ 11-es kép, 5-ös rajz / mely a legnehezebb férfimunkák egyike.

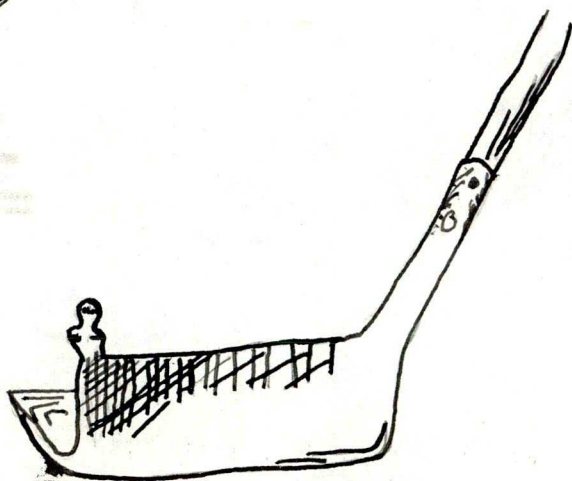
A megvágott és kihántolt gyepkocka szállítása nem igényel különösebb elővigyázatosságot, járművel, lófogattal egyaránt szállítható, gombosvillával fel és lerakható, - mint ahogy az a 10-es képen is látható.

Évente háromszor, de sokszor négyszer is - horolószerű könnyű kapával /6-os rajz/ kapáltak, melybe a nyelet mindenki maga tette bele, hogy a "méretéhez" megfeleljen és "haladósan" lehessen vele dolgozni.

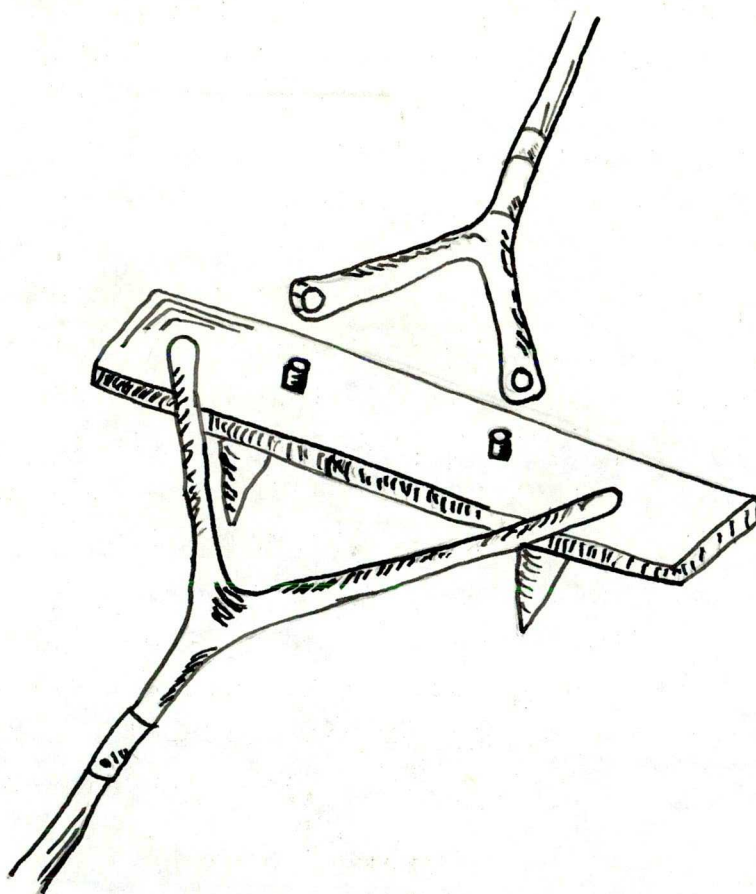
./.

/ 3-es rajz /
Egyágú hasító és toló

/ 5-ös rajz /³⁶
Gyephántoló

/ 4-es rajz /
Kétágú hasító és toló

/ 11-es kép / Gyepkocka-vágó szerszámok

Munkájukat állítható ekekapa könnyítette / csak 2 csányi kovács tudott ilyet csinálni, a gyári nem jó /, mely az egyetlen nem emberi erővel végzett tevékenység volt termesztői tevékenységükben.

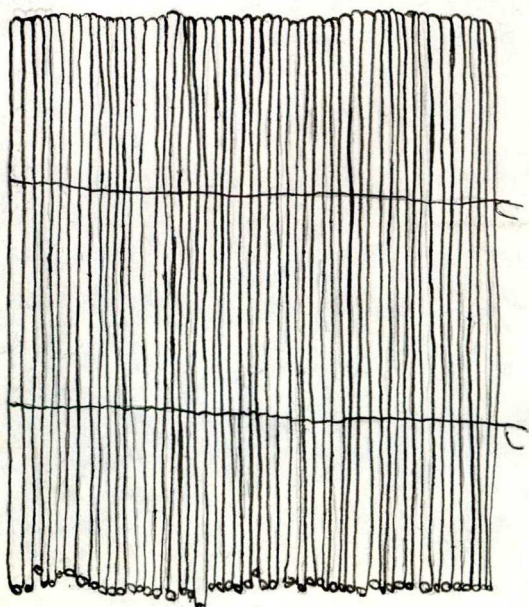
Kisebb jelentőséggel bírt, de jól segítette palántanevelésnél a gyepkockák kifűrésát a furu / 7-es rajz / és kései fagyveszély esetén jó szolgálatot tett a saját maguk által télen zsúpból készített kishasura is / 8-as rajz /.

Szakmailag a csányi dinnyés országosan elsőnek számított, s tudta, hogy titkát sokan el akarják lesni.

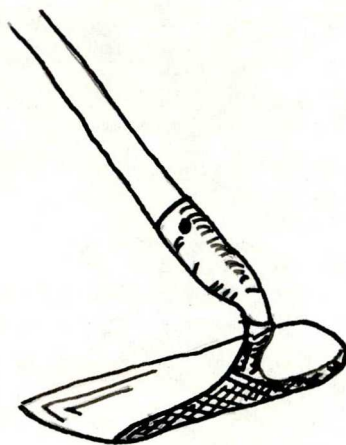
Ezért az M v. X-el jelölt magdinnyékből / 12-es kép /, vagy azok magjából senkinek, még rokonainak sem adott szívesen. Melegágyak készítésénél, palánták gondozásánál, - melynek főként nagymestere volt - nem szívesen látta az idegen dinnyést.

A 30-as években a csányi és csányi felesdinnyés dinnyéjét a saját maga által készített pecsételővel / 9-es rajz / védte a csányi név jogtalan használóival szemben.

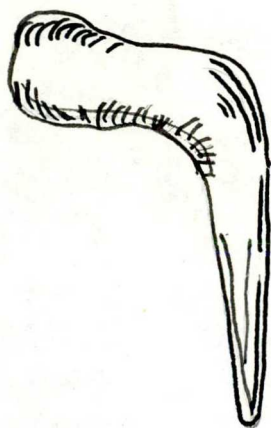
Mindent összegezve a csányi dinnyetermesztés technikai színvonala nem volt magasabb szintű mint a többi, de a dinnyések szakmai felkészültsége, termelői tapasztalata a legjobb eredmények elérésére őket tette alkalmassá.

/ 8-as rajz /
Kishasúra

/ 6-os rajz /
Horolókapa

/ 7-es rajz /
Furu

/ 9-es rajz /
A csányi dinnyét védő pecsételő
a 30-as években

* Megtekintés után később rajzolva mind a négy eszköz!

/ 12-es kép / Magdinnyének kiválasztott dinnyék

Jövedelmek alakulása 1945-ig³⁷

A csányi dinnyekertészek szívesen soha nem mondtak konkrét számot jövedelmük nagyságáról, jobban szerették határok között megadni azt.

Sokan - tévesen - azt hiszik, hogy nem akarják megmondani; mert bizonyára valami eltérés van a tényleges és közölt jövedelem között.

Bizonyos, hogy az 50-es évek parasztpolitikája bizalmatlanná tette őket, de két tényt tudok említeni, mely azt bizonyítja, hogy mást, sem a helyi termelő, sem az elvándorló feles-dinnyés nem mondhat.

- 1./ Az 1945 előtti jövedelmüket is hasonló formában - határok közé szorítva - közlik.
- 2./ Nem lehet elvárni ezektől az egyszerű emberektől, hogy pontos évi könyvelést vezessenek 5-10 vagy 20 esztendő átlagát pontosan közölhessék.

Nehezíti dolgukat az is, hogy itt minden évben különböző a megtermelt összérték nagysága, a befektetés összege és a 20 évvel ezelőtti jövedelem összege akkor más értéket képviselt, nem lehet azt a pusztán Ft nagyság alapján mérni.

1945 előtt egy helyi dinnyés általában évi 1500 - 5000 pengő jövedelemre tett szert zöldségféléből /tök, uborka stb./ melynek 50 %-át mindig a dinnye adta. Elvándorló felesdinnyéseknél - ha "beültött" év - nem volt ritka, a 6000 - 10000 pengő sem, de általában 3000 - 6000 pengőt kerestek.

Ez nagy pénz volt, ha az agrárlakosság - beleértve a közép és zsirosparasztokat is - jövedelmeihez hasonlítjuk, de kvalifikált ipari munkások vagy alkalmazottak béréhez viszonyítva is jó jövedelemnek számított.

Hová tették ezt a "sok" pénzt?

Bankba csak nagyon kevesen és nagyon keveset. Aki tehette földet vásárolt, vagy "házaikat elbontották, hogy palotát építsenek helyette" - tartja a helyi mondás.

Állandó vásárlási és építési lázuk miatt Csányon alaposan felment a földek és telkek ára. 1930 és 1940 között pl: 1 négyszögöl ára 5 pengő volt,³⁸ mely két és félszer volt magasabb az országos átlagnál.

A pénzből elég bőven jutott városias ruhára és cipőre is, s Csányon csak nagyon kevesen jártak mezitláb, ami az országban akkor még általános volt.

Házaik belső berendezése is modern volt. Bútort, szőnyeget, rádiót vásároltak, s nem sajnálták a pénzt csempére és fapadlóra sem.

Ültözködésükön, lakásukon meglátcsott, hogy kereskedelemmel is foglalkoznak és nagy részük - főként felesdinnyések - bejárják az országot, s időnként külföldre is eljutnak.

Volt egy kis árnyoldala is a "több" pénznek. A férfi dinnyések gyakori látogatói lettek télen a kocsmáknak, s a 4,5 ezer lakosú község - az 1930-as években főként - egy vendéglőt és hét kocsmát "kiválóan eltartott". A nők körében sem volt ismeretlen egy kis , mégha túlzásba nem vitték is.

II. CSÁNYI DINNYETERMELÉSE 1945 ÉS

1961 KÖZÖTT

A háború hatása a termelésre

A csányi és felesdinnyések termelésének visszaesése nem a háború kitörésével esik egybe, az már a háborúra való fokozott készülődés és a több szakaszos országgyarapító akciók alatt bekövetkezik.

A helyi dinnyét a Hatvani Konzervgyár^{*} részére termelt, - kevésbé kényes és munkaigényes - paradicsom, már az utolsó békeévben visszaveti, míg az elvándorló dinnyések legnagyobb ellensége az 1938-tól 1941-ig tartó "országgyarapító" akciók lettek, melynél egyre több férfi dinnyés volt kénytelen bevonulni, kik nélkül idegenben a dinnyetermelés elképzelhetetlen.

A fegyverkezés és a 30-as évek végén rohamosan romló nemzetközi helyzet erősen hatott a keresletre.

A magyar dinnye legnagyobb vásárlói /Lengyelország, Csehszlovákia, Ausztria, Németország/ háborús gazdálkodásra rendezkedtek be, s egyre kevesebb pénzt tudtak dinnyevételre fordítani. Ausztria bekebelezése, Csehszlovákia megszállása és Lengyelország lerohanása szinte teljesen megszünteti az exportot. Pénz és szállítóeszközök hiánya mellett akadályozza a kivitelt az is, hogy a zsidóság - mely azelőtt felvásárlóként közreműködött - teljesen el lett tiltva az üzletkötéstől, s a legtöbb dinnyét vásárló galíciai zsidóság többé nem léphetett Magyarország területére.

Kis mértékben pótolta az export kiesését, hogy a visszacsatolt részekben átmenetileg fellendült a dinnyefogyasztás - főként a Felvidéken - de ez sem tudta pótolni közel 120 millió ember kiesését az exportból.

^{*} 1937-ben alapított gyár 1938-tól kezd nagyobb mennyiségű paradicsomot feldolgozni!

Az igazi baj mégis a Szovjetunió ellen megindított támadás után következett be, amikor kiöregedett dinnyések és asszonyok próbálták pótolni a hadbavonulókat. A dinnyét ekkor rendszeresen őrizetlenül hagyták, kiteve az ember, állat és szél ártalmainak s csak kb. fele területen ültetik mint a háború előtt.

1943-ban, de főként 1944-ben a dinnye vetésterület 70 k.holdra esik vissza, csak a község és környék ellátására elegendő mennyiséget termelnek. A dinnye nem lesz érték egy pár évig, aki teheti gabonát termel, hogy az éhezéstől megóvja családját. A mélypont 1945-ben van, amikor dinnyevetésre alig gondolnak. Nem is gondolhatnak, mert a község gazdaságát jelentős háborús károsodás érte, s akadályozza a termelést a nagyfokú igahiány, aknaveszély, rossz vetőmag / 1941-től nagy volt az elfajzás /, minimális kereslet, elesett vagy fogságban lévő férfiak hiánya stb.

A 45-ös választások után, de főként a jó forint megjelenését követően kezd a csányi ember gondolkozni a dinnyetermesztés felújításán. Lassan, de megindul az uborka, tök, paradicsom, paprika és dinnye termesztése, s a kertészkedés újra csányi "jellemvonás" lesz.

1946-ban az igahiány könnyítésére Stájerországig, Bécsig eljutnak a csányi lóvásárlók. Talán sehol a környéken nem oldják meg olyan hamar az igahiányt, mint itt, pedig /25/1946-os községi irat szerint/³⁹ a község 250 - 300 lovat és 50 - 60 kocsit igényel gazdasági életének helyreállításához.

Kereslet ekkor még alig van, s a dinnyetermelők eladási és szállítási gondokkal küzdenek. Ezen ahogy tudtak, úgy segítettek. Gyakori volt a terményre cserélés, de a községi iratok között található, 1946. nov.7-én felvett jegyzőkönyv⁴⁰ szerint, jóvátételbe is szállítottak dinnyét a hazánkban állomásozó szovjet alakulatoknak. Rossz üzletet nem kötöttek a szállítással, mert a jóvátételbe adott dinnyéért, Tóth Gyula gyöngyösi kereskedőtől 8176 Ft 30 fillért vettek át jó pénzben, s a katonai járművek az elszállításért nem számoltak fel egyetlen fillért sem.

Kezdeti sikerek után úgy nézett ki, hogy Csány jó úton halad afelé, hogy dinnyetermesztését a háború előtti átlagszint közelébe hozza és kielégítse, a jó forint után ugrásszerűen megnőtt igényeket. A csúcst 1948 jelentette, amikor sok új gazda is bekapcsolódik a termelésbe /sok közöttük az egykori elvándorló felesdinnyés/. 120 család 1086⁴¹ k.holdon / 657 kh. görögdinnye, 429 kh. sárgadinnye/ termel dinnyét, mely, legmagasabb a hivatalosan kimutatott vetésterületek között.

Az ötvenes évek hibás parasztpolitikájának hatása a dinnye-
termesztésre.

Rendkívüli időszak volt ez, ahol a hibák sem mindig számítanak igazán hibának. Sokszor csak egy kor szükségszerű kísérői, még ha hatással is vannak a termelésre.

Az 50-es évek tanácsi jegyzőkönyveit lapozgatva leggyakrabban három dologgal találkozhatunk:

- 1./ Idénymunkák szorgalmazása - népnevelés.
- 2./ Munkaerőhiány.
- 3./ Begyűjtés meggyorsítása.

1951. december 7-én kelt jegyzőkönyv⁴² megemlíti, hogy a begyűjtésben 22 ezer darab tojás, 60 q baromfi-hús lemaradása van a községnek. A lemaradás tényleg komoly, ha figyelembe vesszük, hogy az előírányzat tojásból 172 ezer db, baromfi-ból 160 q volt. Az akkori éles osztályharcban tényleg ezek voltak a legfontosabb feladatok, nem lehetett megkerülni a kényes problémákat.

- 1./ Ennek a kiéleződött osztályharcnak a hatására rettent vissza a dinnyetermesztéstől az az 58 középbirtokos család⁴³, - kik a Dr Szigeti Pálhoz hasonló pár nagybirtokos mellett - a legnagyobb dinnyetermesztők voltak Csányon. Ezek vetéstervéből szinte egyetlen esztendőben sem hiányzott a dinnye, de a többi zöldségféle részesedése is magas volt. Jól jövedelmező gazdaságok voltak ezek, ahol 1-2 béres mellett a tulajdonos is látástól-vakulásig dolgozott.

Termeltek ezek a gazdaságok mindent, de pl. Pádár Sándor 63 k.holdas gazda még a 40-es évek elején is, börtökének 14,2 %-án / 9 k.holdon /⁴⁴ termelt zöldségfélét, míg a nagyüzemi gazdálkodást folytató Csány ma is csak az összterület 5,3 %-án /440 k.holdon/⁴⁵ termel zöldségfélét. Pádár Sándor fontosnak tartotta a búzát, rozsot /20 k.hold/ árpát /5 kh/, kukoricát /10 kh/, takarmányt /3 kh/, cukorrépát /5 kh/, zabot /3 kh/, de nem tévesztette szem elől, hogy nagy jövedelemre tehet szert a 3 kholdon termelt dinnyéből, 3 kh paradicsomból, 3 kh spárgatökből és 2 kh takarmánymagból is. Szinte kockázat nélkül termelte ezeket, mert az egyik zöldségféle rossz termése esetén is jelentős bevételre lehetett a másik zöldségféléből, vagy egyéb terményből.

2./ Általában azt termeltek az ötvenes években amit előírának nekik. Sajnos ez hibás volt, mert egyoldalúan a gabonatermelését szorgalmazta és elhanyagolta - a népelelmezésben legalább olyan fontos - zöldségféléket.

1950. december 11-én kelt tanácsi jegyzőkönyv pl. tételesen sorolja fel az 1951-es vetésvállalást és előirányzatot, melyből kitűnik, hogy sokan az előírások miatt elkedvetlenednek és nem akarják vállalni a dinnyetermelést, s a 300 k.holdas sárgadinnye előirányzatból nem lesz csak 135 k.hold, görög-dinnyéből 90 k.hold helyett 18 k.holddal kell beérni.⁴⁶

A kétszeresnél jóval nagyobb eltérés igaz, hogy az 50-es évek mélypontját jelentő 1951-re vonatkozik, de 1956-ig egy évben sem megy 500 k.hold fölé a vetésterület. / 491 kh legtöbb 1959-ben⁴⁷, mely jóval alatta marad a 20-as évek átlagának / A mezőgazdaság e fontos ága helyben nem kap elég megbecsülést, s az állami gazdaságban és termelőszövetkezetben még sok a probléma és a gabonagondokkal küzdő ország is inkább a gabonatermesztést pártfogolja nagyüzemeinkben. Nem segíti a termelést az sem, hogy a lakosság igényei még elég kicsik,

a külföldi piacokat még nem sikerül visszaszerezni, így társadalmi ösztönzést - a pusztá számításokon alapuló - előírányzatokon kívül nem kapnak, s a csányi föld dinnye-untsága is ekkor kezd igazán kiütközni.

A társadalmilag és gazdaságilag nem ösztönzött dinnyetermesztők gyorsan beletörődnek a dinnyeuntságba, s csendes fásultság lesz úrrá egy időre a termelőkön, úgy érzik kár is lenne azt a dinnyét szorgalmazni, melyet a föld sem akar. Ez az állapot egészen 1956-ig tartott. Ujra ekkor van reális lehetősége a csányi község vezetőinek és termelőinek arra, hogy a valós lehetőségekből kiindulva mérjék fel a dinnyetermesztés helyzetét. Ezt a helyes politikai irányvonal helyreállítása után a helyi pártszervezet is szorgalmazza.

1956 utáni időszak dinnyetermesztése

1956 rendkívüli évnak mondható Csányon még akkor is, ha nem nézzük az ellenforradalom előtti rendkívül mozgalmas politikai életet.

A rendkívüliséget a termelésre értem, mely a pártban végbement változások utáni évben rendkívüli mértékben fellendült. A fellendülés általános volt, a zöldségféléknél is, de alig vonatkozott a dinnyetermesztésre.

Igaz, 1956. júliusában 1162, augusztusában 690 vagonnyi árút indítanak útnak Hort- Csány állomásról, június 177 és szeptember 191 kocsiával szemben,⁴⁸ melyekből 500 és 250, azaz 750 vagon tett ki zöldségféle /uborka, tök, paradicsom, paprika, dinnye/. De dinnye már nem adta a rakomány felét, mint 1945 előtt sok évben, igaz az összerakomány 1/4 része még mindig dinnye volt 200 db 100 q-s kocsikban közel 20.000 q dinnye indult útnak és a vetésterület megközelítette a 160 holdat /157 kh/. A termelők nagyobb része magántermelő volt, ami 1957 után / helyi termelőszövetkezet felbomlik / 100 %-ra emelkedett, s arányuk 1960-ig nem is változott.

Országosan is kisüzem kerül előtérbe, mely a sárgadinnye 72,3 %-át, a görögdinnye 75 %-át termeli, a nagyüzemek 27,7 és 25 %-os részesedésével szemben.⁴⁹

Kisüzemeink előretörése azonban országosan nem jelentette a dinnyetermesztés biztos visszafejlődését, sőt nagyarányú fellendülését is lehetővé tette. 1956 és 1960 között átlagban 8500 k.hold sárgadinnyét és 19800 k.hold görögdinnyét vetettek, s az átlagok sárgából 44,1 q-t, görögdinnyéből 81,9 q-t⁵⁰ tettek ki.

A vetésterület majdnem elérte a 30-as évek csúcs eredményeit, mely sárgadinnyéből 10,1^{*} ezer k.holdat, görögdinnyéből 2,8 ezer kh-t jelentett. A 30-as évek holdankénti 47,3 q-s sárgadinnye és 67,5 q-s görögdinnye⁵¹ termését összességében - a görög jó hozamai miatt - ez az időszak túlszárnyalja, mely egyben azt is jelenti, hogy hazánkban rövid időre új dinnyetermelési csúcs született.

Csányon, az országossal ellentétben 1954 /491 hold/ és 1955-höz /304/ viszonyítva nem fejlődik a dinnyetermelés, mely 3 okra vezethető vissza.

- 1./ 120 család helyett /1949-56/ csak 70 család /1957 év/ foglalkozott dinnyetermesztéssel, s a felesdinnyéskedés "hiveket" szerzett magának, a helyi termelés rovására.
- 2./ A talaj dinnyeuntsága nagy méretűnek, tartósnak bizonyult, ami miatt erőltetve sem remélhetnek jó átlagterméseket.
- 3./ Az egykori legnagyobb termelők nem érznek politikai nyomást többé, de igazi biztatást is keveset kapnak. Így szétzilált gazdaságuk, újjászervezésénél nem tulajdonítanak nagy jelentőséget a dinnyetermesztésnek.

*
9,6 ezer k.hold is szerepel pl: Somos András; Zöldség-
termesztés 1967 289 l.

A bizonytalankodás a távolból jött kedvező ajánlatok és az országosnál alig magasabb /1957. 100 q; 1958. 117 q; 1959. 71,5 q; 1960. 151,4 q görögdinnyéből és 48 q sárgából/⁵²átlagtermések hatására az a furcsa helyzet állt elő, hogy az ország egyik legnagyobb dinnyetermelő községe lefelé csúszik akkor, amikor az országos átlagok növekednek. Csány többé nem lesz az ország igazi dinnyetermesztési központja, mégha felesdinnyései által szerepe mind a mai napig fontos is. Ez számokban is megmutatkozik. Az 1956-os 157 kh-as vetésterület 1957-re csak 281 kh-ra, 1958-ban 344 kh-ra, 1959-ben 259 kh-ra növekszik,⁵³ ami kisebb országos növekedésnél.

Változások a dinnyetermesztés összetételében, fajtáiban

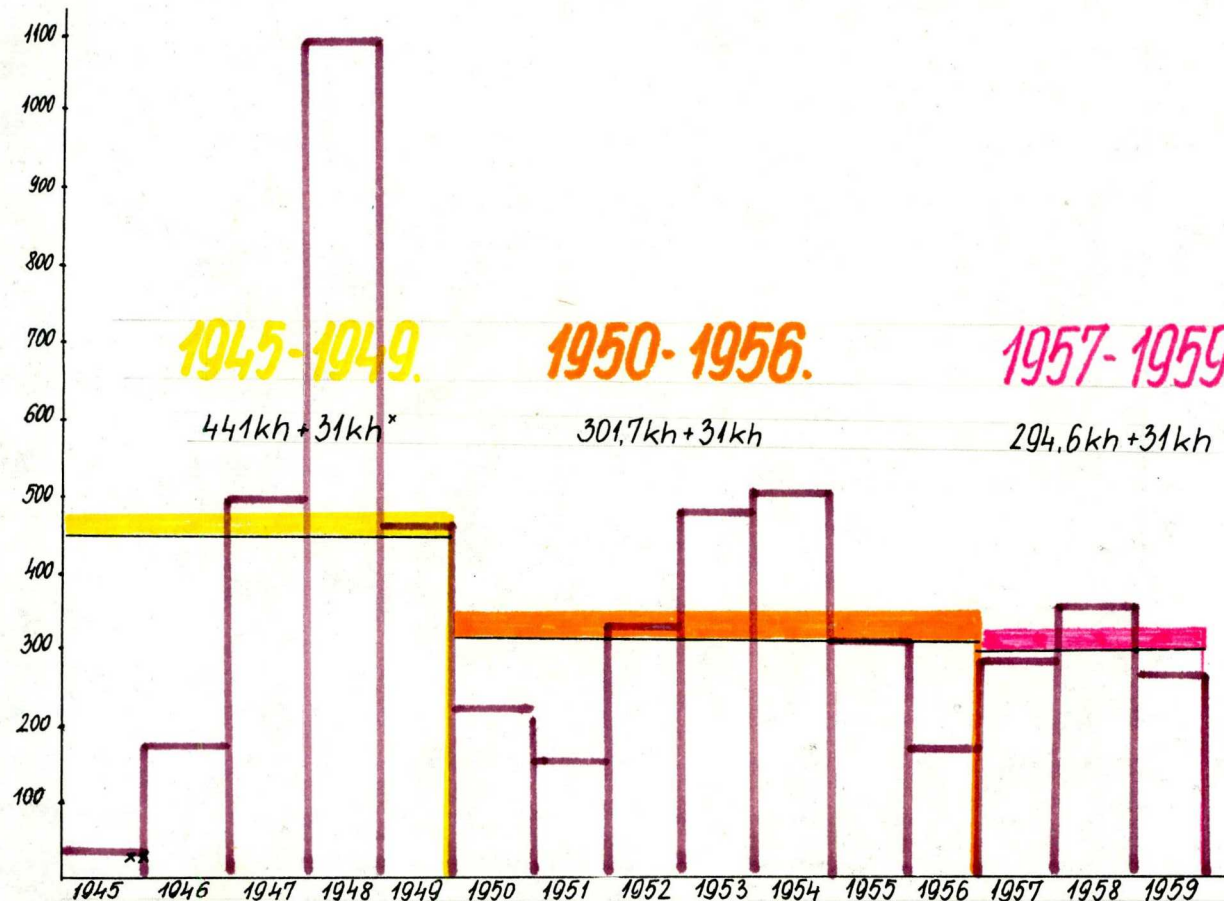
A második világháború mennyiségi változásokon kívül 1956-ig nagy változást hoz a két dinnyenem termelési arányaiban is. Felszabadulásunk előtt 2/3 rész görögdinnyét 1/3 rész sárgadinnyét termeltek, mely összhangban állt a bel- és külföldi igényekkel.

A korábbi sárgadinnye mindig drágább volt mint a görög, ezért a görögdinnye megjelenése után hazai piacainkról gyorsan kiszorul. Ellenben Németország, Ausztria, Csehország jobb módú polgárai, cukorral meghintve egész nyáron szívesen fogyasztották, /innen a sárgadinnye tévesen használt cukordinnye neve is/, ami nagy arányú exportot tett lehetővé és mindkét dinnyefajta termelését egész évben gazdaságossá tette.

Háború után az arány többször változik. 1956-ra az egész termelés 2/3 része sárgadinnye, a görögdinnye 1/3 részese-
désével szemben.

Alapvető változás ez, mely nagyarányú gazdasági megrázkód-
tatás hatására jön létre.

Az infláció, majd az azt követő időszak szűkös anyagi viszonyai nem tették lehetővé, hogy 1 - 1 család túl sokat költsön dinnyére, örültek, ha mutatóba az 1 - 1,5 kg-os sárgadinnyét megvehették.

/ 5-ös diagram/ Dinnyevetésterület alakulása Csányon 1945 és 1959 között. * * *

* A KSH helyi kirendeltségénél évi átlagban 31 kh szerepel az 1 holdon aluli területeknél /kertek/

* * Felszabadulásunkat követő 2 év adata Imre Lajos becslése alapján.

* * * A KSH járási felügyelőségének és a KSH /Bp.II.Keleti K.u.5-7/ adatai alapján.

A 10- 15 kg-os görögdinnyét ekkor még nehéz volt eladni, termesztése nagy kockázattal járt, ezért vetésterülete arányaiban csökkent.

1956 után újabb arányváltozás történt, s napjainkban az egész dinnyevetés 88 %-a a görögdinnye és csak 12 % a sárgadinnye /1970-es adat/. A nagyobb méretű, bővebben termő görögdinnye nagy előretörését javuló életszínvonalunk és a fajtákban beállt változás tette lehetővé.

Korábban érő, kisebb termést hozó új görögdinnye fajtáink megnyerték a vásárlók tetszését, s termesztésük a termelő számára is kifizetődőnek bizonyult.

Máig legelterjedtebb új fajta a Sugar Baby /lásd; 21-es kép/. Nagy előnye, hogy csak 4-5 kg-os, ami egy mai családnál / a 30-as években nagyobb családok voltak / egyszeri fogyasztásra éppen elég. Ha mégis van maradék, akkor azt hűtőszekrényben, - a dinnye ízének károsodása nélkül - könnyen tárolhatják.

Koraiságában 1964-ig nincs versenytársa, íze, zamata, hússzine ennek ellenére kellemes, sok esetben a régi fajtákra emlékeztet.

A Zardetcky /13-as kép/ elterjedése is meggyorsult.

Igénytelenisége, kellemes íze kedvelté tette a dinnyetermelők és fogyasztók körében. Aránylag vastag és kemény héja előkelő helyet biztosított számára az exportban, s felkelte a nemesítők érdeklődését is.

Próbálkoztak még a Szentesi dinnyével is /14-es kép/, de az - sárga húsa miatt - jelentős vetésnagyságot soha nem ért el.

Sárgadinnyénél 1960-ig nem volt jelentős fajtaváltozás. A háború előtti fajták uralma a nagyüzemi gazdálkodás bevezetéséig töretlen volt.

Megjelenik, de csak kísérleti példányként kezelik a Zentait, s jóval nagyobb területen vetik a Bellegordi cantalupot

/ 15-ös kép /, ami nem tudja a régi fajtákat komolyan veszélyeztetni.

/ 13-a kép / Zardetsky dinnye
Heves határában

/ 14-es kép / Saját nevelésű Szentesi dinnye.

./.

/ 15-ös kép / Saját nevelésű Bellegardi cantalup.

Értékesítés.

Közvetlenül 1945 után legalább olyan nehéz volt, mint a termelés megszervezése. Legnagyobb akadályt a szállítási eszközök országos hiánya okozta, de nehezítette az értékesítést, hogy a régi felvásárlók és üzletkötők megtizedelve kerültek ki a háborúból, s az infláció miatt a dinnyés is inkább cserekereskedelemre rendezkedett be, vagy áttért gabonatermesztésre.

A jó forint megjelenése - 1946. augusztus 1-től - valamit segít az augusztusi értékesítésben, s lehetővé teszi, hogy a következő évekre még több dinnyés folytassa eredeti foglalkozását.

1947-re egyre növekvő vasúti forgalmunk tovább javítja az értékesítés lehetőségét. A távolabb fekvő felvevő piacok egyben lehetővé teszik a termelés növekedését is.

./.

Csány növekvő árúmenyiségét 1948-ig magánkereskedők vásárolják fel, s a közeli városok piacaira és Budapestre / a primórt 100 %-ig / szállítják. Hatvan, Gyöngyös, Salgótarján és Eger piacain azonban megjelennek a csányi dinnyés-kocsik is, konkurálva a felvásárló kereskedőkkel. A belső felvevő piacon a 45 előttihez viszonyítva / lásd a 3-as térképet / alig változik az 50-es évek elejéig.

Később az állami felvásárló szervek / MÉK, GYÜMÉRT / és felvásárló telep létrejöttével egy nagy terhet vettek le a csányi dinnyetermelő vállaról. Dinnyéjét ezután aránylag jó áron eladhatta, s nem töltötte idejét az értékesítéssel. Külföldi szállításokat 1960-ig nagyjából csak vasúton bonyolították le, s 1945 után magánkereskedők külföldre már nem szállítottak.

A csányi és magyar dinnye / A külföldre szállított csányi dinnye mennyiségéről nincs adat/, első külföldi vásárlója - a háborúban aránylag keveset szenvedő Csehszlovákia volt. Hagyományos vásárlóink eleinte - a nagy háborús veszteségek miatt - csak kis tételeket vásároltak, míg egyes országok /Ausztria, Ny. Németország/ csak 1954-ben jelentkeznek vásárlói szándékkal. A zöldségtermelés, zöldségértékesítés, gazdaságosság c. mű alapján már 1959-64 között így is a sárgadinnye 1, a görögdinnye 14 %-át tette ki a zöldségexportnak, ami évi átlagban 29 ezer t. sárgadinnye és 95 ezer t-től 280 ezer t-ig /1964/ terjedő dinnyemennyiséget jelent.

A kiesést kis mértékben pótolja, hogy a SZU - egyes időszakokban - különböző mennyiségeket átvett, jóvátétel fejében, amiben a magyar dinnye kiváló ízének, formájának nagy szerepe volt.

III. HOGYAN ALAKULT A TERMELÉS A NAGYÜZEMI GAZDÁLKODÁS BEVEZETÉSE UTÁN

A csányi dinnyetermelő családok száma az 1960-as években csökkent.

Ez részben azzal magyarázható, hogy a családok nem voltak felkészülve a nagyüzemi termelésre /addig 1-2 holdon termeltek, a nagyüzem 80-150 holdjával szemben/, de talán jelentősebb szerepet játszott a község lakosság számának csökkenése. Ezt bizonyítja a lakosság számszerű változását tükröző három adat is:

Csány lakossága 1960-ban:	3706
- " - 1970-ben:	3274

csökkenés	432
-----------	-----

A 432-es veszteség nagy, mert azt jelenti, hogy a község 10 év alatt lakosságának 13 %-át elvesztette, ami elhalálozásból nem fakadhatott; abban döntő szerepet az elvándorlás játszott.

Az elvándorlás valóban 60 éve tart, de ilyen rohamos tempóju még soha nem volt és a természetes szaporulat majdnem pótolta a veszteséget. 1930-ban még 4,5 ezer lakosa van a községnek, s 30 év alatt is csak alig 800-al lesz kevesebb, ami jóval kisebb veszteségarány /magasabb halálozási arány mellett/, mint az utóbbi 10 évben tapasztalható.

Napjaink vesztesége azonban nemcsak nagyszámú, hanem "nagy értékű" is, mert a veszteség 80 %-át dinnyekertészek alkotják. Egy-két vidéket évenként látogató család - ha ott jól érzi magát - gyakran házat, telket vásárol a közeli községben vagy városban, s gyermekeik lassan szülőföldjüknek érzik a helyet.

Közülük egyre többen helyi életpárt választanak, ami a még élő, Csányhoz kötődő érzelmi gyökereket is teljesen szétromcsolhatja.

Ma országosan nagyon sok olyan családdal találkozhatunk - főként mezőgazdasági nagyüzemeinkben - kik csányi származásuk.

Legtöbb kertészeti középkáderként dolgozik - igaz dinnye-termesztéssel csak ritkán foglalkozik - s büszkén vallja, hogy szakértelmét csányi őseitől örökölte, vagy ott sajátította el. Pest, Fejér,- Győr,- Sopron és újabban B-A-Z megyékben - ahová szívesen letelepednek - még mindig "jó csengése van a csányi névnek". Az elvándorlás országunkra nézve nem volna káros, ha sokszor nem járna együtt a kertészettel való szakítással is. Agócs Sándor például elmondta⁵⁴ /letelepedett Fejér megyében Seregélyesen/, hogy testvérei János, Margit, Rozi, Ilka, Vera, István, András közül csak 3 maradt otthon, a többi idegenbe szakadt és ha nem csányi, élettársat választott, még a kertészkedéssel is felhagyott.

Döntő változást a dinnyés családok számában a lakosság csökkenés mégsem okozott, abban legjelentősebb szerepet a nagyüzemi gazdálkodás végleges megszilárdulása játszott. Az a nagyüzemi gazdálkodási formái, mely oly nehezen tudott meggyökerezni a községben, pedig 32 fő 349 k.holdon már 1949-ben próbálkozott vele. A Kossuth TSz 1957-ig valahogy megvan, de az ellenforradalom hatására felbomlik, s az egy év múlva megalakuló Új Élet sem tud jelentős tömegeket vonzani, annak ellenére, hogy földterületét 394 k.holdra növeli. A nagybirtokokat kisajátító Állami Gazdaság már jóval erősebb volt, de 3500 holdas területén /ebből 2373 kh. jut a csányi határra/ komolyan soha nem foglalkozott dinnyetermesztéssel. 1960-ig a nagyüzemek nem veszik komolyan a dinnyetermesztést, pedig az egész község határából elfoglalt 33,1 %-os területük /lásd a 8-as táblázatot/ ezt lehetővé tenné.

./.

/ 8-as táblázat/ Csány birtokviszonyai 1959-ben.⁵⁵

Birtokos	birtok nagyság	százalékos arány
Egyéni	5.199 kh	62,6 %
Állami Gazdaság	2.373 kh	28,4 %
Termelőszövetkezet	394 kh	4,7 %
Áll. tart.	250 kh	3,1 %
Legelt. bizottság	80 kh	0,9 %
Szőlő /egyéni/	27 kh	0,3 %
Összesen:	8.223 kh	100,0 %

A dinnyével foglalkozók így továbbra is a határ 62,6 %-át birtokló egyéni gazdákból kerültek ki.

A megerősödő nagyüzemi gazdálkodási forma 1960-ban döntően megváltoztatja a birtokviszonyokat is /9-es táblázat/, melyben az egykori 62,6 %-os egyéni birtok nagyság 2,4 %-ra esik vissza, s csökken a dinnyetermelő családok száma.

/ 9-es táblázat/ Csány jelenlegi birtokviszonyai.⁵⁶

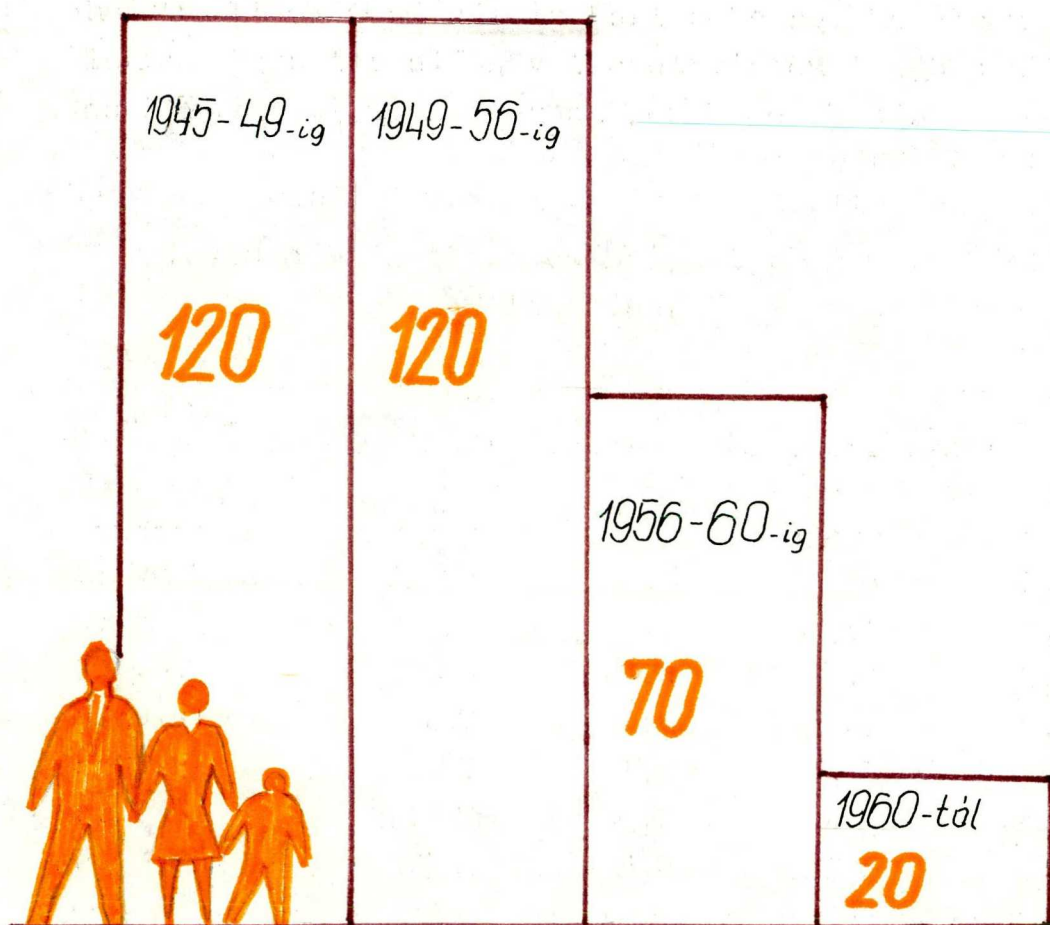
Birtokos	birtok nagyság	százalékos arány
Állami gazdaság	2.373 kh	28,4 %
Búzaikalász TSZ	5.329 kh	64,9 %
Áll.tart.	250 kh	3,1 %
Legelt. bizottság	80 kh	0,9 %
Szőlő /zárt kert/	27 kh	0,3 %
Egyéni kert stb.	164 kh	2,4 %
Összesen:	8.223 kh	100,0 %

A dinnye és a kertészet mindig a szántóföld egy részét foglalta el, aminek aránya 1930-tól alig változik. /Lásd 10-es táblázat/ Az 5.329 k.hold területből 440 lett 1960-ban kertészet, 440 k.hold nem nagy terület, de abban az esetben, ha az Állami Gazdaság is kertészkedne, komolyan növelhető lenne; igaz termelőségvetkezet viszonylatában a közel 10 %-os kertészeti arány nagyon jónak mondható.

/ 10-es táblázat / A csányi határ ágazatonkénti felosztása.

Terület	1960. ⁵⁷		1930. ⁵⁸	
	kh	%	kh	%
szántó	7.290	88,6	6.820	82,0
kert	219	2,6	211	2,4
legelő	200	2,4	252	3,0
rét	167	2,0	217	2,6
szőlő	113	1,4	501	6,0
erdő	2	0,2	2	0,2
egyéb	332	3,0	320	3,0
Összesen:	8.223	100,0 %	8.223	100,0 %
=====				

A dinnye részesedés e 440 holdból hol 1/4, hol 1/3 rész körüli, de a dinnyetermelő családok száma az 1960 előtti 70-ről 20-ra csökken /lásd a 6-os diagram " a dinnyetermelő családok számának változása"/, ami az 1945-től 1956-ig terjedő időszak 120 családjához viszonyítva még nagyobb, határozott csökkenést jelent. A 6-os diagram azt is elárulja, hogy 1945 és 1949 között, valamint 1949 és 1956 között nagyjából egyforma volt a dinnyések száma, a közben lejátszódó társadalmi események nem nagyon befolyásolták a létszámalakulást.

/ 6-os diagram / Dinnyetermesztéssel foglalkozó családok száma Csányon 1945 után.⁵⁹

Veszteség ezekben az időszakokban is volt, de azokat 1949-ig az új gazdák bő tartalékai 1949 után pótolni tudta. A nagyobb méretű visszaesés 1956 után kezdődik, de valójában 1960 után, egyetlen esztendő alatt esik óriásit.

1960-ban hirtelen 50 család hagy fel helyben a dinnyetermeléssel, kik közül 11 felesdinnyés lesz, 7 más gazdasági ágazatokban helyezkedik el, de a fennmaradó 32 közül legtöbb ma is a TSz kertészetében dolgozik. Uborkát, paradicsomot, paprikát, tököt stb. termelnek, olyan termékeket, melyet előzőleg is termesztettek és művelése sok hasonlóságot mutat a dinnyével.

Legtöbben tehát nem fordítottak hátat a kertészetnek, csak más területen - a talaj által jobban engedélyezett, sok esetben jövedelmezőbb - ágazatokban értékesítik szaktudásukat. További csökkenés már nem várható a dinnyéscsaládok számában, sőt a kertészetben dolgozó nagyszámú egykori dinnyés komoly biztosíték arra is, hogy az "újjáéledő csányi dinnye" nem fog szakember gondokkal küzdeni. Az újjáéledés útjában igaz egyenlőre több akadály is áll, melyek között; a talaj dinnyeuntsága következtében fellépő sok betegség leküzdése lenne a legfontosabb; /DIA 4-5-6-7/ Egyenlőre nem kedvez a dinnyetermesztés újjáéledésének a zöldségtermelés "válsága" sem, igaz Csányon a zöldségfélék termesztését a bőséges szakember ellátottság nem akadályozza; s így nagyobb remény van arra, hogy a válságból hamarabb kilábalhat, mint az ország többi községe.

Változás a termelés formájában és technikai szintjében

A létszámváltozást mellett legszembetűnőbb változás a dinnyetermelés formájában és technikai színvonalában jött létre.

A hagyományos dinnyetermesztési forma részben a nagyüzemi gazdálkodáshoz igazodott. Megváltoztak a tömegarányok a nagyüzemi gazdálkodással, s az az idő már a múlté, hogy egy-egy kertész csak annyi palántát neveljen, amennyi neki 10-15 kh-ra elegendő, vagy ha mással is foglalkozott 4-5 kh-ra. Ma a tsz-ben - kevés ember - valóságos kis palántanevelő üzemet működtet, a falu szélétől alig 100 m-re /16-os kép/.

/ 16-os kép / Palántanevelő telep Csány határában.

Itt termesztik a 44o kh kertészet minden zöldségféléjéhez a megfelelő mennyiségű és minőségű palántát, melyből sajnos csak kis részt foglalnak el a dinnye melegágypai /17-es kép/.

/ 17-es kép/ Dinnye melegágypak a csányi palántatelepen.

A tagságnak majdnem minden évben jó keresetet biztosító tsz a palántatelep helymegválasztásánál ésszerűen járt el, mivel a nagymennyiségű istálló trágya a jó minőségű föld közelről szállítható, csak vizszállítás jelent komolyabb erő-kifejtést.

Előnye a nagyüzemi palántanevelésnek, hogy olcsóbb, mert a trágya, föld, gyepkocka, viz szállításába nagyteljesítményű vontatók, tehergépkocsik is bevonhatók. Régebben erre a célra lovasfogaton kívül - csak emberi erőt használtak, s a kis területen talicska és saroglya alkalmazásán kívül másra nem is nagyon volt lehetőség.

Nagyüzemi gazdaságaink egy részében - így Csányon is - felhagytak a fészekkészítéssel /lásd 1-es kép/, mivel természetben nincs lényeges eltérés a fészkes és fészeknélküli dinnyevetések között. Előkészítette a fészekkészítés elmaradását az is, hogy k.holdanként /csak a készítést számítva/ 2 ember 1 napi munkája spórolódik meg, ami 50 k.holdnál pontosan 100 fő 1 napi munkáját jelenti. Ha a fedést, keverést odaszámítjuk, úgy még nagyobb a nyereség, ami - a sokszor munkaerő gondokkal küzdő, - termelészövetkezeteinknél egyáltalán nem elhanyagolható. A Csányi Búzakalász Termelészövetkezetben - a holdankénti 250-300 q szerves trágyát - fészeknélküli művelés esetén trágyaszórógéppel /18-as kép/ szórják ki. Nagy előnye a gépnek, hogy 2 ember közreműködésével 3-6 k.hold területet megszór naponta, ⁶⁰ 50 k.holdat számolva 2-3 trágyaszóró /4-6 fő/ 4-6 nap alatt végez a munkával, míg kézi erővel ugyanakkora terület 100 fővel szórható meg egy nap alatt.

A megtakarítás 4-6 fő esetén itt is közel 15-20 nap, amit ugyancsak nem lehet lebecsülni.

Kiültetésben és kapálásban még mindig a hagyományos művelési formát és eszközöket használják. Ezek az eszközök és művelési módok ma már nem modernnek, de egyelőre az egész világon alig található jobb nála.

/ 18-as kép / A legtöbb munkaerőt megspóroló
trágyaszórógép Csány határában

A mezőgazdasági irodalmat tanulmányozva úgy érzem nincs messze az az idő, mikor a kiültetést géppel, a kapálást vegyszeres gyomirtással végzik. Növényvédelem területén a dinnye sokkal jobban igénybe vette a legújabb technikai eljárásokat. A Tisza mentén, Somogyban, a Tarna mellékén nagyon sok állami gazdaság és termelészövetkezet, a dinnye és egyéb kertészeti növények permetezésénél előszeretettel alkalmazza a gyors, olcsó repülőgépes permetezést. Egy permetező repülőgép egy nap alatt több mezőgazdasági nagyüzem kertészetét, vagy egyéb növényeit /szőlő, gyümölcs/ is képes, megfelelő minőségben bepermetezni, s egyetlen nap alatt loo férfi munkáját tudja elvégezni.

Szedésnél továbbra is a kézzel, vagy késsel történő letapogatás van divatban. Ebben a munkafolyamatban újat egyhamar aligha lehet produkálni, habár akad olyan dinnyés is, aki valamilyen "ultrahangos vizsgálathoz hasonlóról" hallott, de nem tudja, hogy hol kísérleteznek vele.

Szállításban van előrehaladás, - főként a 30-as, 40-es évekhez viszonyítva, - amikor rázós lovaskocsikkal szállították a dinnyét az állomásra, hogy ott az ugyancsak elég rázós vagonokba rakják. Igaz, voltak szállító teherautók ekkor is, de szalmán kívül más védőeszközzel ezek sem rendelkeztek.

Ma már egyetlen lovaskocsi sem szállít dinnyét, sőt vasuti szállítás is megszűnt. Budapestre sajnos még mindig csak a "szalma védőréteggel" ellátott tehergépkocsi szállítás játssza a döntő szerepet, s csak a nyugatra szállított dinnye kerül speciális szállító járműre. Ujabban külföldre egyre több áru szállítódik conténerbe, s a dinnyeszállításnak is ez lenne a módja, mert vizen szállítva 98-99 %, országúton szállítva pedig 95-96 %-a marad teljesen így ép.

A rakodás meggyorsítására /rakodószalag/ is hamarosan lehetőség nyílik, ami tovább emeli a gépesítés fokát. Csányon Ezsiás kertészeti üzemegység vezető szerint - a dinnyetermesztés napjainkban 50 %-ig gépesített, s a közeljövőben ez alig fog változni. Haladás a szerény eredmények ellenére is van, ha figyelembe vesszük, hogy 1960-ig a szántáson és dinnyeszállításán kívül alig használtak gépeket, nem is szólva a felszabadulás előtti időszakról, amikor a szántás és szállítás jelentős része is állati erővel vont ekével ill. járművel történt.

Képződött-e fölösleges munkaerő?

Erre igen is, nem is lehet a válasz.

Ha úgy nézzük, hogy a dinnyetermesztésben nincs annyi munkáskézre szükség, mint 15-20 évvel ezelőtt, akkor van felesleges dinnyés. Itt azonban helyesebb úgy számítani, hogy a volt dinnyekertész más kertészeti kultúrákhoz is ért / a dinnye mellett mindig foglalkoztak mással is / és mint kertész napjainkban nem lehet felesleges.

Nem lehetnek fölöslegesek azért sem, mert ország-világ előtt ismert tény, hogy zöldségtermelésünk csökkenését /1969-ben még 219 ezer k.hold, 1971-ben csak 200 ezer k.hold/⁶¹ legjobban nem kifizetődő termelés hátráltatja, ami jelentős részben hozzá nem értésből, zöldségtermesztési káderek és "szakmunkások" hiányából fakad.

Csányon jó úton haladnak, ha a hozzáértő emberek bevonásáról beszélünk. A termelőszövetkezet 440 k.hold kertészetében minden volt dinnyésnek munkát és becsületes fizetést biztosítanak, /sajnos az 1971-es évet deficittel zárták/ Csány ma is ritka községnek számít hazánkban, ha az egy családra eső zöldségtermelő terület nagyságát nézzük. A 440 holdnyi zöldségtermesztő terület azt jelenti, hogy a község minden családjára nagyjából 1/2 k.hold zöldségtermesztő terület jut, /kerteket nem számítva, mert úgy van 550 k.hold is/. De ha azt számítjuk, hogy a mezőgazdasági lakosságra mennyi jut /felesdinnyések itt nem számíthatók helyi mezőgazdasági lakosnak/ úgy 1 holdnál is többet kapunk. Természetesen ezért Csányon sem minden mezőgazdasági dolgozó dolgozik a kertészetben, ami egyben azt is jelenti, hogy 1 kertész családra 3-4 k.hold kertészet is jut, mely majdnem egész munkaerejét leköti, nem számítva azt, hogy a nagy csányi kertek / 1/2-1 k.hold nagyon sok / még napjainkban is a helyi kertészkedés legfőbb területei. Helyben szabadult fel munkáskéz a nagyüzemi gazdálkodás bevezetésével, de az nem volt olyan jelentős, mint más településeknél és ritka kivételtől eltekintve ezek sem lettek ipari munkások. Sokan 3-4 és iparban töltött idő után térnek vissza a kertészkedéshez, - igaz legtöbb nem helyben. Egy ilyen csányi emberrel /Horváth Sándor kápolnai felesdinnyés személyében/ és is beszélgettem. Ő több évig volt gépkocsivezető, városba, /Hatvanba/ költözött, nem csányi lányt vett feleségül, mégis ma dinnyekertész Kápolna határában.

Aki próbálta a dinnyéséletert, az szeretné, - legalább kis időre - abbahagyni, aki nem, az fél megpróbálni. A dinnyéskedés tényleg nem leányálom, de az önálló vállalkozó kedvvel rendelkezőket, azokat kik megszokták, kik biznak saját

saját módszerük helyességében, éreznek magukban erőt, egészségesek; azokat vonza vissza e nagyon nehéz, sok lemondást követelő foglalkozás. Nem az anyagi vonzza tehát csak az embereket.

A pénz itt nem minden, annál is inkább nem, mert előre számítani lehet rá, de biztosra venni soha. Sőt olyan fiatalokat is ismerek kik, - több évig jól működő - szüleikkel sem hajlandók társulni. Helyben főként nem, mégha vidékre elmenni is. A fiatalokkal ellentétben az öreg dinnyekertészek csak végszükség esetén /betegség, elköltözés/ válnak meg a kertészkedéstől, amit az aránylag kevés megfutamodó is igazol /18/. Rájuk továbbra is szüksége van a községnek, - még akkor is, ha a 30-as évek csúcsdinnyetermésai nem ismétlődnek meg - mint a zöldségtermesztés fejlesztését elősegítő egyik tényezőre.

A termelés alakulása 1960 után

Előre megállapíthatjuk, hogy a nagyüzemi gazdálkodás bevezetése /helyben/ nem segítette elő a dinnyetermelés mennyiségi növekedését, de nem is hátráltatta.

A dinnyetermelés úgy alakult - az 5329 kh-as termelészövetkezetben /egyben az egész községet jelenti/ -, ahogy a gazdasági, de főként talajadottságok megengedték.

Számszerű visszaesés valóban tapasztalható a dinnyével bevetett földterület nagyságában /11-es táblázat, 7-es diagram/ a dinnyetermesztéssel foglalkozó családok számában és holdankénti átlagtermésekben.

/11-es táblázat/ Dinnyevetésterületek alakulása
Csányon 1960-1970 között⁶².

1960	137 kh	1966	80 kh
1961	80 kh	1967	90 kh
1962	96 kh	1968	50 kh
1963	100 kh	1969	54 kh
1964	130 kh	1970	64 kh
1965	100 kh	+ 31 hold átlagban a kertekben	

Ez azonban nemcsak csányi "betegség", országosan is hasonló jelenségnek vagyunk tanúi. Ezt bizonyítja, hogy 1957-ben még az összes zöldségféle 4 %-át a sárgadinnye, 9,8 %-át a görögdinnye tette ki, addig 1968-69-re ez a szám majdnem felére csökkent.

Folytatva a felsorolást megállapíthatjuk, hogy országosan 1956 és 60 között 8,5 ezer kh sárgadinnyét 19,8⁶² * ezer kh görögdinnyét termelnek, ami 1966-ra / nem a legrosszabb esztendő / 5,8 ezer kh sárgadinnyére és 17,3 ezer kh⁶³ görögdinnyére esik vissza.

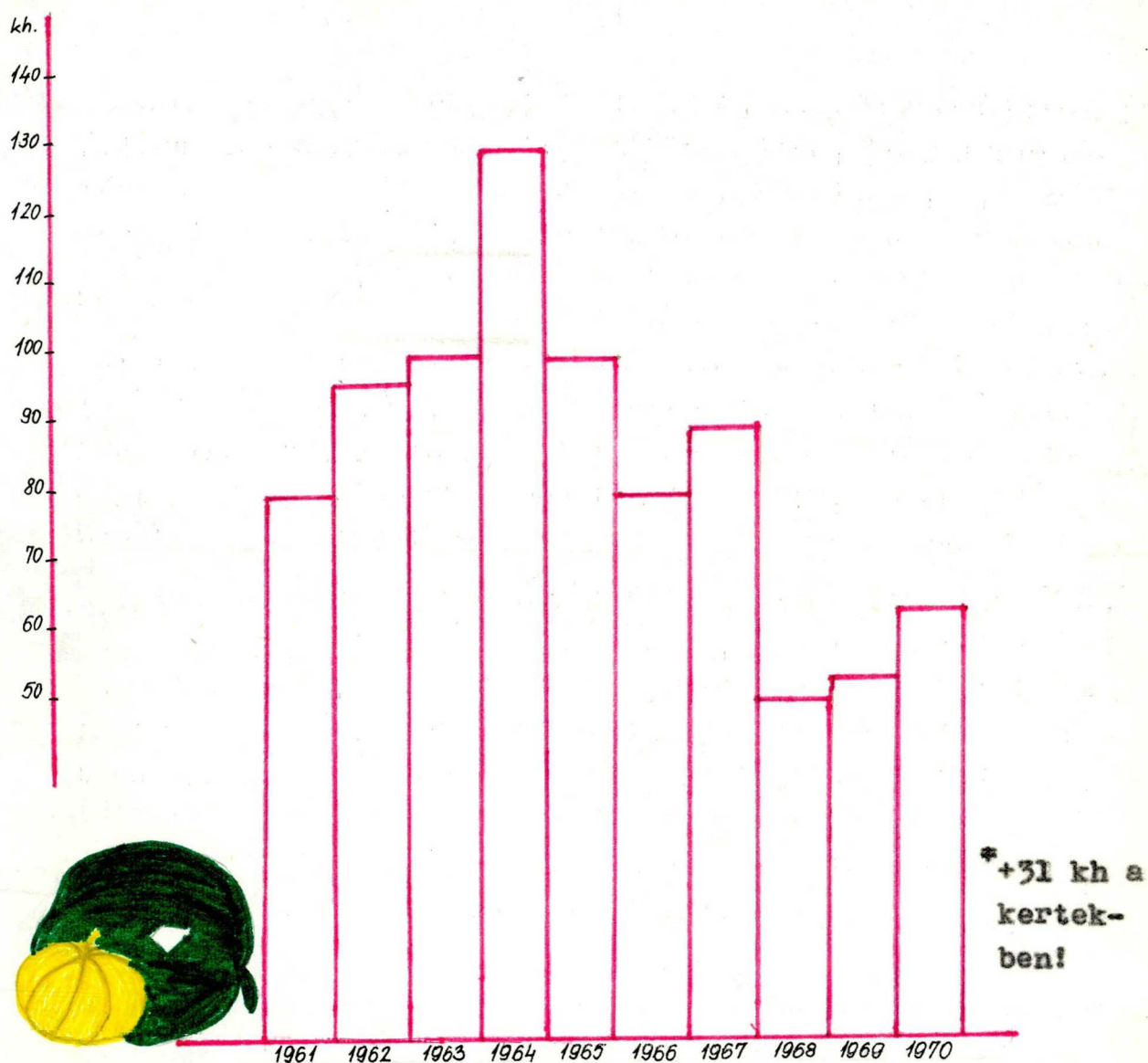
A felsoroltakból és a 11-es táblázatból megállapíthatjuk, hogy országos visszaesés is tetemes, de eltörpül a csányi zuhanás mögött. Nem javítanak ezen lényegesen a helyi átlagtermések sem, melyek bizonyítására álljanak itt 5 esztendő országos és helyi átlagtermései /12-es táblázat/

/12-es táblázat/ Országos és csányi átlagtermések⁶⁴
összehasonlítása.

Év	Országos átlagok		Helyi átlagok	
	s.dinnye	g.dinnye	s.dinnye	g.dinnye
	q/kh		q/kh	
1961	34,0	47,6	32,0	44,9
1962	39,2	56,6	30,9	39,2
1963	58,7	95,7	64,8	137,7
1964	45,3	64,1	45,2	64,7
1965	34,4	80,1	40,0	60,0

* *

Somos András: Zöldségtermesztés 1967. 101-es táblázat
289.1.

/ 7-es diagram / Dinnyevetésterület alakulása
Csányon a nagyüzemi gazdálkodás első tízévében.

* A statisztikai hivatalnál majdnem minden évben ez a szám van felbecsülve az 1 holdon aluli földterületen termelt dinnyénél. KSH járási felügyelősége Gyöngyös Mátyás kir. 5 sz.

Rontja a helyzetet - Csányon és országosan is - hogy visszaesés tapasztalható a dinnyetermesztéssel foglalkozó családok számában is, ami - ha a gépesítést nem fejlesztik gyorsabban - a jövőt illetően sem kecsegtet túlzott reményekkel.

Látszatra Csányon - a csúcshoz viszonyítva - nagyon kevés a dinnyével beültetett terület és rosszak a termésátlagok is. Hiba, javítanivaló tényleg akad bőven, de figyelembe kell vennünk azt is, hogy a közelmúltban korábban kisebbet termő, a szeszélyes időjáráshoz alkalmazkodó fajtákat kellett kialakítani.

A 60-as években erre történt kísérlet / nem eredménytelen /, ami miatt "talán joggal" mondhatjuk, hogy csak látszatra rosszak az eredmények.

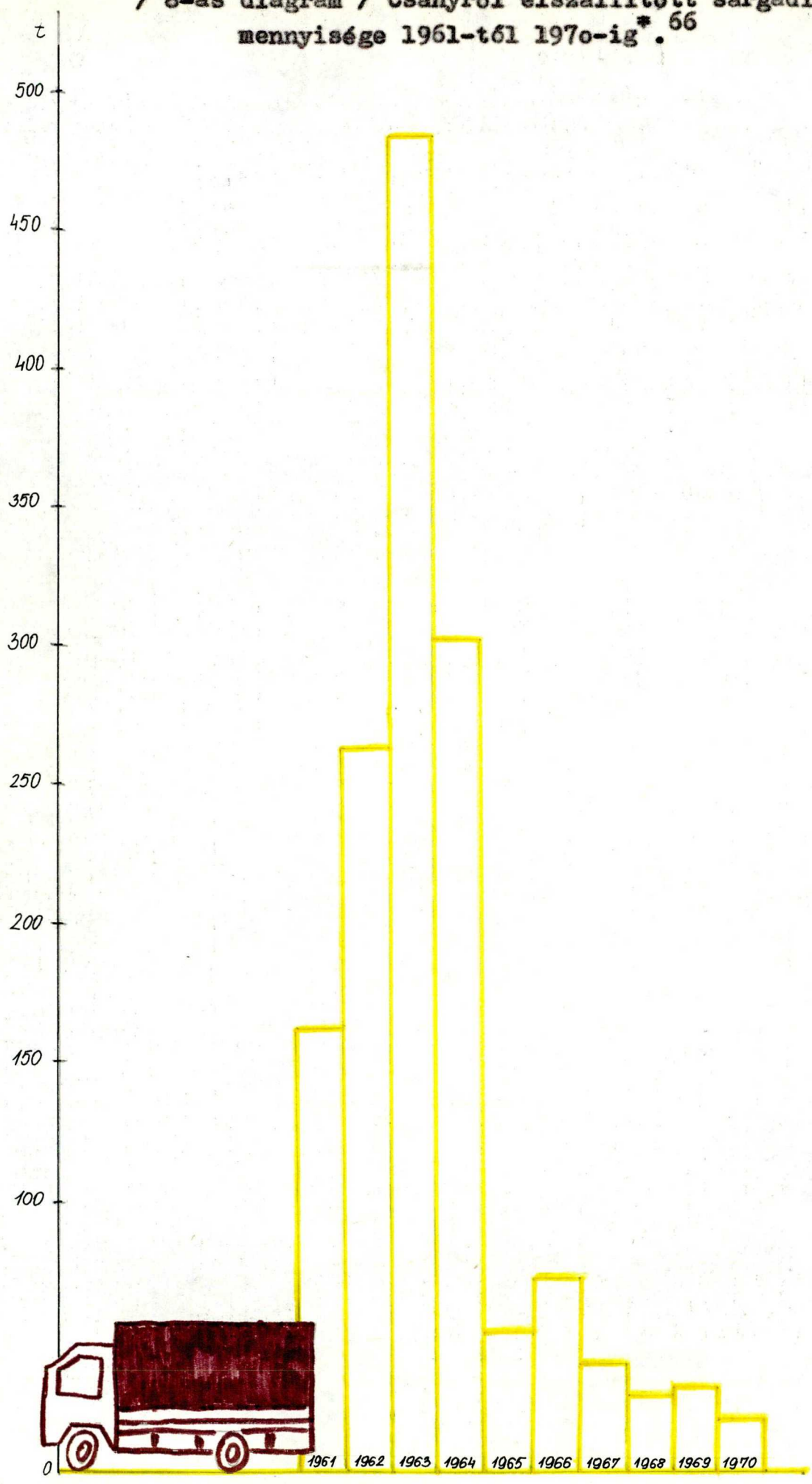
A Korai kincs, Sugar Baby, a Kecskeméti vörös húsú Zardetzky /DIA/ görögdinnyénél és a Zentai sárgadinnyénél valóban jóval korábbi mint az előző fajták vagy jobban alkalmazkodik a szeszélyes időjáráshoz. Egyetlen baja ezeknek az új fajtáknak, hogy az árak leszorítását nem tudták elérni, mivel nem túlzottan bőtermők. Pedig itt is sürgős változásra lenne szükség, mert ellenkező esetben csemegeszőlő és az őszibarack/a dinnye két legnagyobb vetélytársa/ előretörése országosan a dinnyetermesztés és fogyasztás visszaesését eredményezheti.

Változás a felvásárlásban és értékesítésben

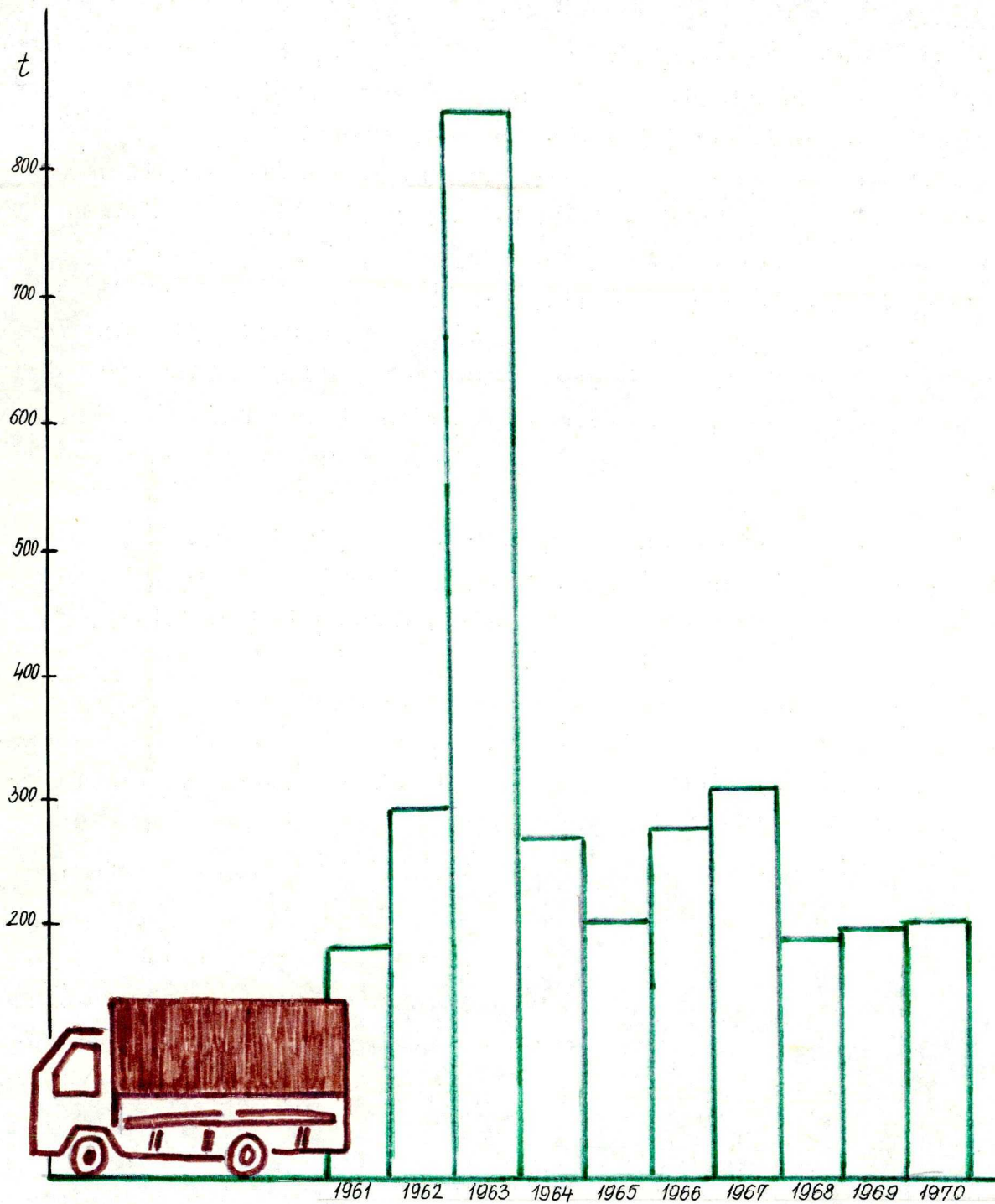
Az utóbbi 10 évben termelt, holdankénti 50 q sárgadinnyét, 60 q görögdinnyét⁶⁵ szinte kivétel nélkül a Heves megyei MÉK és GYÜMÉRT vásárolta fel / 8-as, 9-es diagram / a helyi felvásárló telepen, mely a környék egyik legnagyobb zöldségfelvásárló központja.

A községben termelt; tök, paradicsom, paprika, retek, uborka, dinnye itt talál gazdára és innen szállítják a fogyasztókhoz.

/ 8-as diagram / Csányról elszállított sárgadinnye mennyisége 1961-től 1970-ig* .66

*MÉK FSZ által felvásárolva.

/ 9-es diagram / Csányról elszállított görögdinnye mennyisége 1961 és 1970 között.* 67

* MÉK és FSZ által felvásárolva!

./.

/ 19-es kép / A csányi felvásárlótelep.

Budapest, Hatvan, Gyöngyös, Mátra /üdülők/ igénylik leginkább a friss dinnyét. Igaz külföldre /1966-ig biztosra tudok erről, mert ekkor már van zöldségfélénkénti feltüntetés a MÁV-nál és gépkocsival csányi dinnyét Pesten keresztül nem visznek külföldre / is eljut a csányi dinnye bizonyítva, hogy hirneve még nem veszett el / 5-ös térkép /.

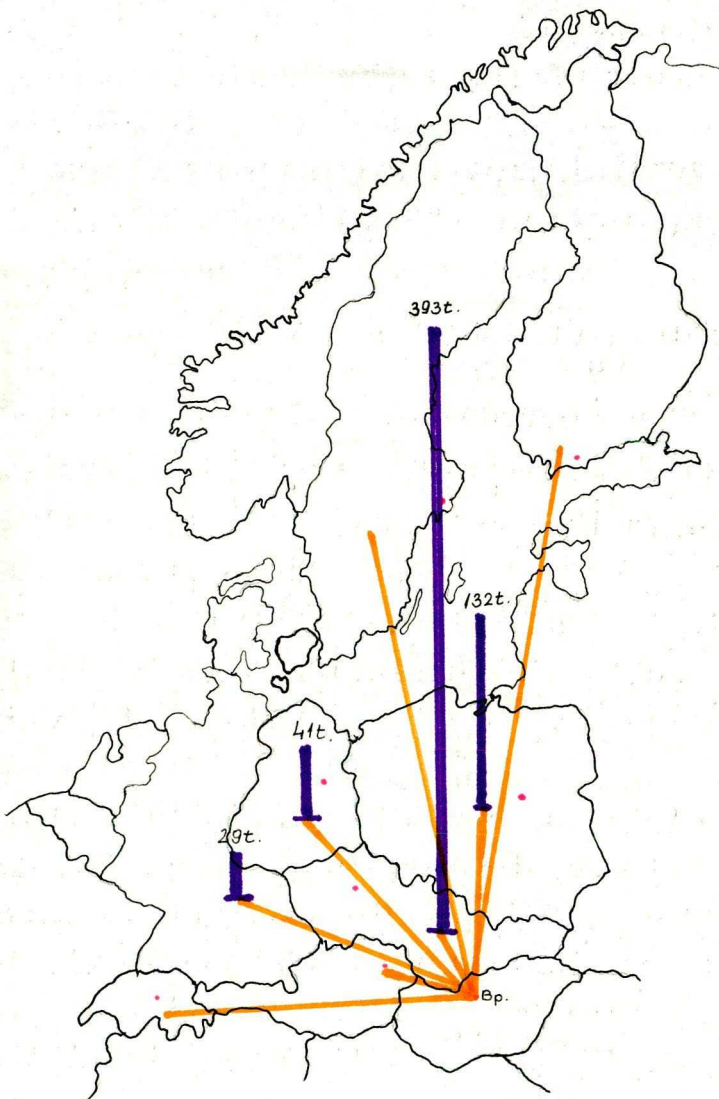
A felvásárlási árak Csányon megfelelnek az országosan elfogadott áraknak, s a termelészövetkezet törekvése, hogy fokozza a zöldségtermelést, mert ez - szakszerű termesztés és valamivel magasabb felvásárlási árak mellett - jó lehetőséget biztosít a tagság jövedelmének fokozására.

Szállítási gondokkal nem küzd a község 2 nagy üzeme. Megfelelő gépparkkal rendelkeznek ahhoz, hogy termékeik elszállítását biztosítsák.

A jövő is biztató, a jól kiépített felvásárló telep jóval nagyobb dinnyetermést is fel tudna vásárolni, ha a dinnyetermelés fellendülése bekövetkezne / nem a legjobbak a kiállítások/.

1 : 25.000.000

* A grafikonok a
Csányról kivitt
dinnye mennyiségét
mutatják.
Adatok hiányában
1966-67 átlagát
vettem alapul
/MÁV szállítási
iratok/

/ 5-ös térkép / A csányi és magyar dinnye főbb vásárlói
napjainkban.⁶⁹

A dinnye 3/4 részét a felvásárló vállalat értékesíti, de nem lebecsülendő a helyi üzletekben eladott dinnyemennyiség sem. Annál is inkább így van ez, mert - szezonban - a helyi dinnyét Csányon 1-2 Ft-tal mindig olcsóbban árúsítják mint a környező városokban. Gyakori ezért, hogy az átutazók 2 - 3 dinnyét is megvásárolnak ami ugyancsak növeli a helyi fogyasztás mértékét, mely sokszor az össztermés 1/4 részét /800-900 q-t/ is kiteszi.⁶⁸

Fajtaváltozások a nagyüzemi gazdálkodás időszakában

Csány határában napjainkban már van kísérleti sárgadinnye-termesztés.

Főként Turkesztán és Ananász típusokkal kísérletezünk. A kísérletező Gyöngyösi Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum * számottevő sikerről még nem tud beszámolni, ami 3 év után még korai is lenne.

A kísérletezés a jövő szempontjából sokkal fontosabb, mert reményt nyújt arra, hogy 1-2 mai viszonyokhoz jobban alkalmazkodó fajta kinemesítése újra fellendítheti a helyi sárgadinnyetermesztést.

Új fajtákra égetően szükség van, mert a hagyományos csányi sárgadinnye /Magyar kincs, Muskotály, Togo stb./ ugyanúgy nem felel meg a mai követelményeknek, mint a Csányi, Sándor Pál, Morsawszky stb. fajta görögdinnye.

A sárgadinnyék, de főként a görögdinnyék nem elég koraiak, nem elég szívósak és nem minden esetben megfelelő nagyságúak. Az aránylag rosszul szállítható, munkaigényesebb, időjáráshoz kisebb mértékben alkalmazkodó, kisebb termésátlagokat hozó sárgadinnye jelenleg "mostohagyvermeke" a helyi dinnye-termesztésnek. Vetésterülete sok esetben /főként az utóbbi időben/ nem éri el a 10 kh-t sem, s 1970-ben és 71-ben csak az összterület 12 %-át tette ki.⁷⁰ Legelterjedtebb új fajta-ként a Zentai / 20-as kép / jelent meg, de a görögdinnyével ellentétben nem tűntek el egészen a régi típusok sem.

* 72.IX.1-től főiskola!

/ 20-as kép / Zentai dinnye Kál határában.

Csány hagyományos görögdinnye fajtái még a sárgáknál is rosszabbnak bizonyultak.

A Marsówszky és Csányi túl nagy, amit az aránylag rövid tenyészidő / Csányinál csak / sem tud ellensúlyozni. 10 - 15 kg-os dinnyét napjainkban nem igényel egyetlen 3 - 4 fős család sem. Jelenleg legmegfelelőbbnek a 4 - 5 kg-os dinnyenagyság látszik, már a 7 - 8 kg-os is nagy, mert 70 - 100 literes hűtőszekrényben nem lehet a maradékot tárolni, csak más zöldségféle v. élelmiszer rovására.

Galambos Lajos Kaszadinnye című írását - melyben közel 20 kg-os dinnyét fogyaszt el egy parasztcsalád - ma alig hiszik, pedig nem is lehetetlenséget.

A nagy dinnye valamikor - rossz ivóvízű falvakban - a hűsítő folyadék szerepét is betöltötte. A folyadékhiánytól kitikkadt ember /rossz ivóvizet nem fogyaszt eleget az ember, mégha teheti sem/ sokszor egyszerre 5-6 kg dinnyét is elfogyasztott, ami jelentősen növelte a fogyasztás mértékét.

Napjainkban szerencsére a rossz ivóvíz már a múlté, Csányon a 3 éves tervben oldódik meg, artézi kutak fúrásával.⁷¹

E két ok - nem is beszélve a "megszaladt" árakról és a lassan növekvő külföldi igényekről - tönkre tette a két nemes görögdinnye fajtát.

Más a helyzet a Sándor Pálnál, mely nagyságban /5-7 kg-os/ majdnem megfelelné az igényeknek, de közép késői volta miatt ő sem tudott alkalmazkodni.

A 60-as évek görögdinnye sztárja Csányon / de országosan is / a Sugar Baby lett. / 21-es kép /

3-5 kg súlyú termése, középkorai érése, izletessége, jó formája, vastag kemény héja, a jelen legtöbb szempontból megfelelő dinnyéjévé tette.

Nem mondható sztárnak a nagyon izletes, jó formájú, jól szállitható Szentesi fajta.

Csányon - de országosan is - nagy mértékben akadályozza előretörését sárga hússzine, igaz egyes területeken /Jászszág/ megkedvelték és nagy területeken vetik.

A Zardetzky az 50-es évek közepétől kedvelt fajta, főként egy nagyon jóízű, jól szállitható, de mégis nagyon igénytelen új fajtája, a Kecskeméti vörös húsu Zardetzky terjedt el nagymértékben 1962 után.

Csány határából még hiányzik a jó fajta Korai kincs /Kápolna határában sokat termelnek/ és Szabó dinnyés /Törtel/ által említett nagyon korai K₁-es fajta is, mely Cegléd, Kecskemét határaiban már megjelent./ személyesen 1970-ben és 71-ben nem láttam! /

Látszatra úgy néz ki mintha Csány határából - a két legkorábbi fajta hiánya miatt - a legújabb fajták meghonosítása nem haladna kellő ütemben. Ez azonban csalóka kép, mert kellő tapasztalatgyűjtés / talaj viselkedésének kiismerése itt a legfontosabb / után Csányon sem fognak elzárkózni a legjobb, legkorábbi fajták alkalmazásától.

/ 21-es kép / Kettévágott Sugar Baby.

A sárga- és görögdinnye közötti arányváltozások 1960 után.

1945 előtt nagyjából egyformán aránylik egymáshoz a görög-
dinnye és sárgadinnye vetésterülete.

Görögdinnyét termesztettek az ültetvények 2/3-án, sárgadinnyét 1/3-án.

1945 után ellenkező előjellel, de nagyjából újra ilyen arányok alakultak ki.

Az arányok nagyarányú ingadozása, a görögdinnye fokozott térnyerése 1956 után kezdődik, fajtabeli, gazdasági, politikai változások következtében.

A nagy horderejű változások hatására; fellendül a zöltség és gyümölcstermesztés. A "gyümölcsök fejedelme" - egy pár évig - újra régi fényében tündököl. Ez pedig mindig együtt jár a dinnye termesztés nagyarányú fellendülésével.

Szervezetünk számára a görögdinnye semmivel sem hasznosabb a sárgánál, de jobb szállíthatósága, szebb hússzíne, a nagy többség által jobbnak vélt zamatja térnyerését elősegíti. Közlekedésünk fejlődésével, anyagi javaink növekedésével ezért nő a görögdinnye iránti kereslet.

Az 1956 utáni években már nem számított nagy pazarlásnak, ha egy család 4-5 kg-os görögdinnyét elfogyasztott, s nem ragaszkodott az 1-1,5 kg-os sárgadinnyéhez, mely összességében jóval olcsóbb volt.

A sárgadinnye visszaesését az is elősegítette, hogy az őszi barack és csemegeszőlő pótolni tudták a görögdinnye kellemes ízét, gyöngyörrű hússzínét - mely egymagában is fogyasztásra csábít - egyetlen növény sem tudta helyettesíteni. Visszaesés igaz van görögdinnye termesztésben is, de annak oka a magas árakban és a rossz ivóvízű helyek eltűnésében keresendő. A nagyüzemi gazdálkodás utolsó éveiben Csányon a vetésterület 88 %-át görögdinnye foglalta el és csak 12 %-os volt a sárgadinnye részesedése. /Ézsiás András kertészeti üzemegységvezető adata./

Lényeges változás rövid időn belül nem várható, 4-5. évig még bizonyára változatlanok lesznek a kialakult arányok.

Ha rövid időn belül sikerül nagyarányú gépesítést elérni - és az jobban kedvez a sárgadinnyének - úgy az arány változhat, de míg a sárga sokkal több kézi munkát igényel / igaz drágább is /, addig aligha törhet előre.

Sokan egy igazán korai sárgadinnyefajtától várják az arányok eltolódását, nem látják, hogy annak jóval magasabb ára alig változtatna valamin.

Szerintem az aránytalanság - ha annak lehet nevezni - tényleg nagy, de valószínű, hogy csak ez az arány felel meg a társadalmi igényeknek, s mesterségesen nem kell változtatni rajta, ha azt az export sem kívánja.

Dinnyés jövedelmek alakulása 1960 után.

Mák László /Hevesi Állami Gazdaságban felesdinnyés/ ifju kertésszel, a helyi dinnyések és elvándorló felesdinnyések életszínvonalbeli különbségeiről beszélgetve;* Ó annak a meggyőződésnek adott kifejezést, hogy lényeges eltérés nincs a két fajta dinnyés jövedelme között.

* "A termelőszövetkezet jól fizet, /1971-ben deficitese, tehát nem egészen igaz/ meg helyben is mindeni kertészkedik, ami

Ézsaiás András üzemágvezető szerint a helyi dinnyés családok általában 40-50 ezer Ft jövedelemre tesznek szert dinnyéből. Ez elég nagy pénzt, de azért más kertészeti terményekkel is megkereshető, sőt egyre inkább biztosabb kereseti forrásnak számít; a tök és uborka, mint az időjárásra oly érzékeny dinnye. Ha a kettőt együtt csinálja - legtöbbször ezt teszi - jövedelme lényegesen megnövekszik és helyben is kereshet 70 - 80 ezer Ft-ot, anélkül, hogy a felesdinnyéskedés sok nehézségét /költözködés, egészségtelen lakás, rossz bevásárlási lehetőség, családok szétszakadása/ vállalni kellene.

Mák Lászlónak abban igaza van, hogy a helyi dinnyések jól keresnek. Ha a pedagógusok, iparban dolgozók, vagy közalkalmazottak jövedelmét nézzük, ez tényleg igaz. De hogy helyben is többen foglalkozzanak - nagyobb területen - dinnyével, ahhoz az kellene, hogy a helyi dinnyés jövedelme ne maradjon le a felesdinnyések jövedelmétől.

* /áthozat a 86-os oldal lábjegyzetétől/

növeli a jövedelmeket" - mondta.

Egyet értek vele abban, hogy helyben is kertészkedik mindenki, /a statisztikai adatok is ezt bizonyítják/, hogy 2-300 km-re lakó család nagyobb rezssivel dolgozik, mint a helyben lakó, de az egyenlő jövedelmekről vallott nézeteivel nem egészen.

Igaz összehasonlítani nehéz a kettőt, mert úgy a helyi, mint az elvándorló felesdinnyés nemcsak dinnyével foglalkozik. Csányon ez soha nem volt szokás, a újabban 3 - 4 holdon a felesdinnyés is termel uborkát, tököt, paprikát. Éppen ezért én csak a dinnyéből származó jövedelmeket számítottam, a többi kertészeti növényekből eredő jövedelmet - az igazság kedvéért - csak megemlítem.

IV. FELES DINNYÉSEK

Hogyan jöttek létre az elvándorló felesdinnyések?

A kérdés kulcsát egészen 1848-nál kell keresni, mely hazánkban lerakja a polgári átalakulás alapjait, de a jobbágyok majdnem feudális függőségét még sokáig változatlanul hagyja. Volt jobbágyaink nem is nagyon akarják a helyzet olyan változását, mely őket a közös legelőktől, erdőktől stb. megfosztja.

Csányon is ez volt a helyzet 1864-ig. De ekkor a birtokosság kérésére - egy bírósági döntés megfosztja őket - a legjobb jövedelemet biztosító - homoki dűlők hasznától. A periratokból kiderül, hogy a dinnyetermesztésre oly alkalmas - homoki dűlők használata már rég vitatott, de kenyértörésre eddig mégsem került sor, ha a jobbágyoknak néha engedni kellett is.

Az első engedményre 1804-ben⁷² került sor, amikor vállalniuk kellett, hogy a dinnyeföldekért pénzben fognak fizetni. Ekkor még kibírható volt a teher, mert a jobbágy 1 kh-ról 300 dinnyét is eladott s 150 - 180 Ft jövedelmének csak kisebb részét kellett átadnia földesurának.*

Ennek az "idilli" állapotnak vetett véget az 1864-es döntés, s egyben 95 családot tett zsellérré.⁷³

A kertészkedéshez értő zsellérség egy része a 70-es, 80-as években kubikus lett, de nagyobb része megpróbálta urát, mint bér munkás tovább "szolgálni".

Helyzete a jobbágy időkhez viszonyítva semmit nem javult, sőt romlott ha csak anyagi szemszögből vizsgáljuk!

Elnyert jogi szabadsága nagyobb mozgási lehetőséget biztosított számára, de az ipari fejlődés lassú üteme nem tette lehetővé, hogy munkaerejét az ipar szolgálatába állítsa. Sokan kik a vasútépítésnél helyezkedtek el, a vasútépítési láz befejeztével újra munkanélküliek lettek és szakképzettség hiányában - tovább növelték az agrárproletárok népes seregét.

*

Boros Marietta: Adatok a csányi felesdinnyések életmódjának és kult. alakulásához 1959. 584 old.

Dinnyetermesztésünk szempontjából, az események ilyen alakulása nevezhető szerencsésnek, mert akiket ma csányi felesdinnyéseknek nevezünk - s az ország legképzettebb dinnyései - nem biztos, hogy lennének, ha községük egy rohamosan iparosodó város szomszédságában fekszik.

Igy azonban az ipar alig szivott fel valamit a 95 zsellér családból és a 80-as évekre volt földesuraik is rájöttek arra, hogy kár dinnyés szakértelmüket kihasználatlanul hagyni, - mely számukra is jó jövedelmet biztosít.

A 80-as évek közepén Sina, Vay és Holéczy birtokosok hármas bérlőkké fogadják őket, s ezáltal elérik, hogy zöldségféléből /nemcsak dinnyét termeltek/ származó jövedelmük megháromszorozódik.

A szomszédos birtokosok körében - sokszor jóval távolabb is - gyakori beszédtema lesz a jövedelmező csányi dinnyetermesztés és kertészkedés.

Ekkorra nagyot változik a világ és a nagybirtokokon üzött kertészkedés a kapitalista nagybirtok leghaladóbb és legjövedelmezőbb ága lesz.

Fejlődését elősegítette, a XIX sz. végén és XX. sz. elején rohamosan fejlődő, új iparágakkal /hadi, híradástechnikai, vegyi, villamossági/ gazdagodó ipar is. A megnövekedett munkásszámból jóval több zöldségfélét igényel, mint amennyit a 80-as évek közepéig termeltek, s egyben a zöldségfélék piac gondjait is megoldja.

A birtokosoknak csak a kínálkozó alkalmat kellett kihasználni, hogy nagyobb jövedelemre telessenek szert.

Jövedelmező kertészeteket és dinnyetermesztést mégsem lehetett minden birtokon bevezetni, mert szakképzett vagy kertészkedésben jártas emberekben óriási hiány volt.

Hazánk nagy és középbirtokai ezáltal jelentős személylél válik a kertészethez értő egyén, s érvényesülését még zsellér volta sem akadályozza.

Egy - egy jó kertész - , vagy kertészethez értő személy - felkutatása és munkábaállítása a XIX sz. végére fontos feladat lett a gazdaságot irányító gazdatiszteknek.

Aránylag jó ajánlatokkal halmozzák el az egyszerű csányi zselléreket is, kik közül / a 80-as évek végén / a Haskó és Kovács család - engedve a csábitásnak - vállalja a vándorló felesdinnyés sorsot.

Távozásukat az előző évi sikertelen hazai vállalkozás és a kertészethez értők nagy száma is elősegíti. Vállalkozó szellem nélkül még így sem jött volna létre egyezség, de ebben a csányi zsellérek körében - kik földesuraik dinnyéit is értékesítették - nem volt hiány.

A Haskó és Kovács familia többet is vállal a felesdinnyéskedésnél. Vállalja, hogy dinnyés kódisosoknak, cigányfoglalkozásunk csúfolják őket falujukban. A rájuk kényszerített kenyérkereseti forma több éves sikersorozata kárpótolta a pionirokat megaláztatásukért és egyben elősegítette, hogy mások is merjenek foglalkozni a felesdinnyéskedés gondolatával. Ehhez nagy lökést adott a milleneumi kiállításon elért siker is, mely egyszerre országos hívvé és keresetté tette a csányi dinnyekertészt, melynek hatására a helyi főjegyzői hivatalhoz egyszerre jobbnál-jobb ajánlatok érkeznek.

Akinek volt kezdő tőkéje, vállalkozó kedvet és erőt érzett magában, az elfogadta a legjobbnak tűnő ajánlatot.

Minden igényt eleinte - de később sem - nem tudtak kielégíteni. 1914-ig - a jó kereset ellenére - nagyon kevesen tudják vállalni a felesdinnyéskedést.

Az elvándorlást több tényező akadályozza: legnagyobb akadályt a tőkehiány jelenti, mely nélkül a vállalkozás elképzelhetetlen. Sok család évekig gyűjtött, hogy vállalkozó lehessen, mert a melegágyi üveg /1945-ig a munkavállaló viszi a melegágyi üveget is/ és a szerszámok nem voltak túl olcsók.

Sokan a lenézett foglalkozást és idegen környezetet nem szívesen vállalták. Családi és iskoláztatási problémák miatt ezen alig lehet csodálkozni, igaz 1945-ig az iskoláztatást nem igen vették komolyan.

Eleinte komolyan akadályozza a felesdinnyéskedés tömeges elterjedését az uradalmak magatartása is. Ők azt szerették volna, ha a dinnyés - cselédházakban lakva - télre is az uradalom szolgálatában marad.

A csányi felesdinnyés azonban eléggé ragaszkodott szülőföldjéhez és joggal félt attól, hogyha túlzottan az uradalomhoz láncolja magát, az előbb- utóbb eseléd sorba taszítja.

Akadályozza a vállalkozást az is, hogy a dinnyekertészkedés nem minden évben jelent biztos jövedelmet, melyet a kevés kitartással rendelkező emberek nem mernek vállalni.

Részben akadályozó tényező volt az is, hogy ki "vándordinnyéskedésre" adta fejét, az többé nem tudott beilleszkedni a helyi lakosság sorába. Csak olyan családok házassága jött létre, ahol a feleség is ért a dinnyéhez, mert egy személy a dinnyekertészkedéshez soha nem volt elegendő.

30-35 évnek kellett eltelni, míg a felesdinnyések minden szempontból /jogilag, szervezetiesleg/ el tudták fogadtatni /szak tudásuk révén/ az uradalmakkal, a nekik is megfelelő szerződési feltételeket.

Egy bizonyos állandó részesedésnek /feles részesedés/ kellett kialakulnia ahhoz, hogy a dinnyés évről - évre megújítsa szerződését, vállalja az el - és visszaköltözés bonyadalmaait és gazdája legyen egy bizonytalan kimenetelű vállalkozásnak.

A megtermelt értékből fele - fele alapon történő részesedés mindkét fél számára előnyös volt, s a 20-as és 30-as években - jó esztendő esetén - mindkettőnek 4000 - 6000⁷⁴ pengő jövedelmet jelentett. Az uradalmak ezért megszeretik a dinnyéseket és egyre inkább arra törekszenek, hogy magukhoz láncolják, a 10 holdon 4000 - 6000 pengőt termelő vállalkozókat. A kedvezmények hatására /termény, tej, tüzelő, szalonna stb. juttatás/ 1925-28-ban megduplázódik az elvándorlók száma s 1930-ra eléri a 130 családot.⁷⁵

"Utolsó mohikánnak" számító Imre Lajos bácsi /84 éves, 1918-tól 1949-ig volt Csányon katolikus iskolai igazgató/ - ki minden évben foglalkozott dinnyével felesége birtokán - emlékezetből térképre vetette a főbb elvándorlási körzeteket / 6.sz. térkép / az elvándorló családok számával együtt, melyet a másik öreg hivatalnok Magyar Józsi bácsi és több dinnyés megerősített.

Összehasonlítva ezt az 50-es és 60-as elbándorlási irányai-
val /térképek/ láthatjuk, hogy igazán nagy eltérés - az el-
vándorlás irányában - csak 1963 után lesz tapasztalható, ad-
dig a dinnyetermesztő körzetek nem sokat változnak.

Nem lennénk igazságosak, ha nem emlitenénk meg, hogy az el-
vándorlás tömeges jelentkezése egybeesik a dinnyetermesztés
konjunkturájával és a 20-as 30-as évek időjárása /öreg diny-
nyések ezt bizonygatják/ megfelelőbb volt a dinnye számára,
mint napjainké.

Talán azt is megkockáztathatjuk, hogy kijelentsük; dinnye-
termesztésünk független volt a politikai korszaktól. Sőt
elősegítette az elvándorlást és a dinnyetermesztés fellendü-
lését az is, hogy ez a növény sok esetben nem érzi meg poli-
tikai és gazdasági változásokat sem.

Nem érzi a kis + antant politikai és gazdasági nyomását, s
az 1927-es⁷⁶ tömeges elvándorlás sem hozható összefüggésbe
a külpolitikai elszigeteltség felszámolásával.

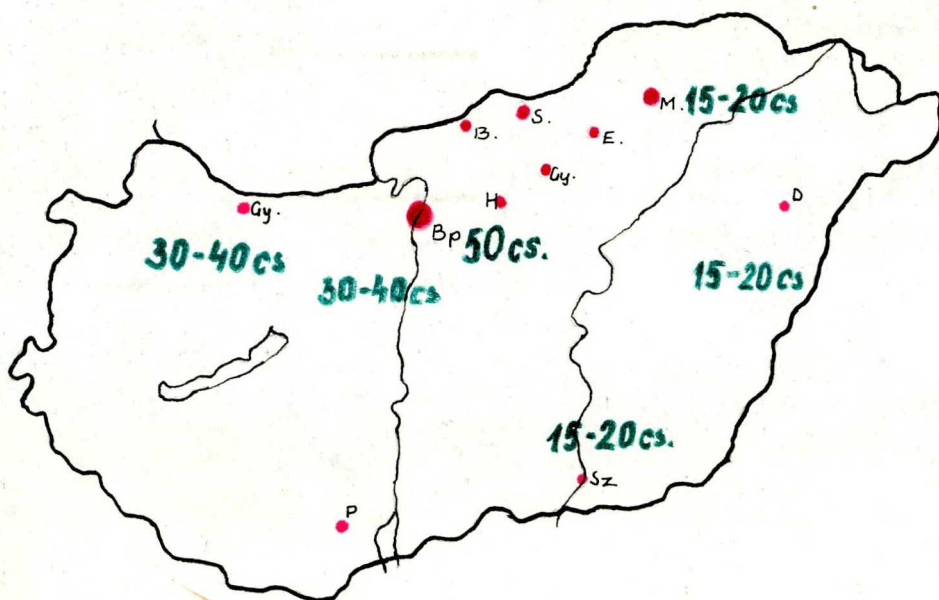
A dinnye egyetlen olyan zöldségfélénk, melynek vetésterüle-
te az 1929-33-as válság alatt sem esik vissza.

Izét, üdítő hatását, szép hússzínét, jó formáját semmilyen
növény nem tudta pótolni sem idehaza, sem külföldön. A ma-
gyar dinnye előnyös tulajdonságai révén / ezt ma sem szabad
lenne figyelmen kívül hagyni / elérte, hogy létfontosságú
növényként kezeljék, s akkor is vásárolják, mikor igazán
létfontosságú élelmiszerekre is alig telik.

Külföldön a 20-as évek végén és 30-as években, nemcsak a ma-
gyar dinnye, hanem magyar dinnyekertész is keresett lett.

Ekkor jutunk el többben Csányról külföldre, hogy ott a csányi
dinnyekertész hírnevét még tovább öregbítsék.

1938-ig állandó látogatói lesznek Csehszlovákiának, ahol a
magyarlakta területeken a hazaival majdnem versenyképes diny-
nyét produkálnak. Csallóközből / legalkalmasabb ez a terület
volt dinnyetermesztésre / termékeiket a közeli Pozsony, Brnó
és Bécs piacaira szállítják, de sokszor Prágáig is eljutnak
áruikkal.

/ 6-os térkép / Imre Lajos térképe a 30-as évek
felesdínnyéseinek elhelyezkedéséről.

A kinti szabadabb légkörű polgári demokrácia, a hazainál is jobb jövedelem, a nagyobb megbecsülés / ott őket is úrnak szólították, s nem repkedtek a dinnyéskódis, cigány-népség kifejezések / kedveltté tette ezt a területet dínnyéseink előtt, amiben azért annak is nagy része volt, hogy idegen nyelv elsajátítása nélkül is jól boldogultak. Jóval kevesebben mennek Ausztriába /Bécsi medence/, Lengyelországba /Bug folyó forrásvidéke/ és Németországba /Rajna-vidék/, melyeknek időjárása nem annyira kedvező, mint Csehszlovákia magyar lakta vidékeinek, nem is szólva a nyelvi nehézségekről. A Kund K. hadseregbeli baka jawol -jával nehezen boldogult, s ahhoz, hogy nyelvet is tanuljon nem volt sem ideje sem "tanítója".

A Horthy-Magyarország nem jó szemmel nézte - főként politikai okokból - a dinnyések évenkénti külföldre utazását, de a behozott valuta miatt mégis hajlandók voltak szemet hunyni és a büszkébb, önérzetesebb viselkedést úgy fogták fel, hogy "világjárta" emberekkel nem "tökparasztokkal" állnak szemben. Pár év után annyit feltétlenül megtanult a csányi dinnyés, - a német, osztrák és cseh munkásoktól - , hogy még a kapitalista viszonyok között is több emberség, megbecsülés, jog illeti a munkás embert, ha az uralkodó osztály elvakultsága nem annyira nagy, mint a feudál-kapitalista Magyarországon. Hiányozni a hazai termelésből ezek az emberek nem hiányoztak, mert helyükre a pár holdas csányi kisparasztok álltak, kik mindenkor pótolni tudják a külföldre szerződőket. Pár holdnyi földjét az ilyen kisparaszt legtöbbször bérbe adja, vagy - az adók kifizetésének vállalása mellett, - az otthon maradt gyerekeiket gondozó rokonságnak ajándékozza.

A 30-as években ténylegesen egyre több kertész munkáját igényli a mamut birtok dinnyetermesztésre és kertészkedésre irányuló törekvése. Nem ritka, hogy egy-egy nagybirtok 20-30 csányi családot is foglalkoztat, vagy óhajt foglalkoztatni 200-300 kh kertészében. Ezt bizonyítja pl. Eszterházy Mórész csákvári tisztartójának levele is, / Egri Állami Levéltár / ki 30 dinnyés családot igényel 300 k.hold kertészethez.⁷⁷ A nagy arányú termesztés megszervezése több család megkeresése, szerződötése nagy méretű levelezést és adminisztrációt követel, ami csökkentette a dinnyetermesztés gazdaságosságát. Ezt belátva - a nagybirtokok üsztönzésére - a vállalkozók a summásokhoz hasonló szervezeti formát választottak. Ezután a nagybirtok nem minden dinnyésnek tett külön ajánlatot, hanem a dinnyésvállalkozón / dinnyésgazda / keresztül toborozta munkásait. A sokszor már decemberben, januárban érkező cégjelzéses levelekre így egyetlen ember válaszolt és vállalta, hogy az igényelt létszámot /sógor, koma, rokon, jó ismerősből / biztosítja, ha a gazdaság feltételeiket annak rendje-módja szerint elfogadja.

A bevett szokások miatt - még sokszor az előre jelzett feltételek hatására - ritkaság számba ment, hogy a vállalkozó dinnyésgazda alkuba bocsátkozott volna. Ha mégis megtette és kedvezőtlen volt a válasz, úgy - a levelet válaszatlanul hagyva - átpártoltak egy másik gazdasághoz. Ezt is megtehették, mert a községi főjegyzői hivatalhoz rengeteg ajánlat érkezett, csoportos és 3-4 fős vállalkozók részére.

A szorgalmas és becsületes csányi dinnyés - ha huzamosabb ideig akart eljárni - rendszerint megújította szerződését, az őt alkalmazó gazdasággal, még a hazatelepülés előtti hónapokban / augusztus, szeptember /. Így már ősszel hozzákezdhettek /csak férfiak csinálták/ a kunyhóépítéshez. Az ősszel épített, jól ledöngölt kunyhó kevésbé volt nedves, mint a tavasszal épített s részben ezért fogadta el a gazdaság előre felkinált ajánlatát sok dinnyés, nem várva esetleg jobb vagy közelebb fekvő gazdaságok ajánlataira.

Megjegyezhetjük, hogy a bevált dinnyést, vagy dinnyéscsoportot a gazdaságok sem akarták váltogatni, szívesen ajánlották fel nekik a következő évi / a jó szemű gazdatisztek sokszor több évre is / szerződést.

Szerették az uradalmak a dinnyéseket azért is, mert az általuk művelt terület - a következő években - jobb terméseket hozott és könnyebben volt művelhető. A jól megtrágyázott, többször átkapált föld 4-5 évig valóságos "termésrekordokat" produkált, ami egymagában is jelentősnek mondható.

Az előző tényeken kívül más tényezők is elősegítették a dinnyéscsapatok, vagy kisebb dinnyésközösségek szerződtejtését.

Előnyét látta a dinnyés közösség és gazdaság egyaránt.

Közös munkák végzésénél a felesdinnyések kölcsönösen segíthették egymást, felváltva örködtek, munkamegosztást alkalmazhattak, nem is szólva arról, hogy közösségben biztonságérzetük is fokozódott. A dinnyésvállalkozó jól össze tudta fogni munkásait, mert ő járt elől jó példával. A munkából derekasán kivette részét és a közösség érdekében eljárta / fa, tüzelő, előleg, trágya, tej stb. ügyben / az uradalom irodájában is. Legnagyobb hasznát a dinnyéscsapatoknak mégis az uradalmak látták, mert bevonhatták őket az értékesítésbe és gyors elszállításba is.

Ez sokszor 30-40 %-os jövedelem emelkedést jelentett - mindkét fél számára - aminek jelentőségét aligha lehetett lebecsülni. A dinnye export is egyre jobb üzletnek bizonyul, mely egyre jobban arra sarkalja az uradalmakat, hogy minél nagyobb területen, minél több dinnyével termesszék.

A 30-as évek csúcsidőszakában azonban az igényelt dinnyés lét-számnak csak egy részét sikerült szerződtetni. Ez oda vezetett, hogy a gazdaságok kedvezményekkel, a termelők pedig ésszerűsítéssel próbáltoznak, hogy a kedvelt dinnyemenniséget megtermeljék. Ezzel az ésszerűsítési folyamattal - egy máig fennálló - termesztési formát sikerül kialakítani, melyet szocialista mezőgazdasági nagyüzemeinkben is szívesen alkalmaznak.

Az új típusú nagyüzem - és részben a technikai fejlődés - emberibbé tette a felesdinnyések életét.

Nagyobb terhet vállal a befektetésből, igyekszik egészségüket óvni / téglakunyhó építése, tanyai lakások biztosítása, ingyenes SZTK juttatás stb. / és öregségükre is gondoskodik róluk.

Javitani még így is keveset sikerült életkörülményeiken, s a valamivel nagyobb pénzt most is derekasan megszolgálják.

./.

V. A FELESDINNYÉS VÁLLALKOZÁS

JOGI ÉS GAZDASÁGI OLDALA

Kapcsolatfelvétel

Az előző fejezetben már részben kifejtettem, hogy felszabadulás előtt hogyan történt a kapcsolatfelvétel, termeltető és termelő között.

Látszatra az egész nagyon egyszerűnek néz ki, de a valóságban mégsem volt az. A termeltetőnek nem volt mindegy, hogy kit alkalmaz, kire bíz több ezer pengő értékű vállalkozást. Az bizonyos, hogy a kapcsolatot majdnem minden esetben a termelő kereste. Gazdasági érdeke - főként 20-30 család szerződése esetén - erre ösztönözte. Egy-egy családon, tisztán 4000-6000 pengőt keresni nem számított rossz üzletnek az 1920-as 30-as években, még akkor sem, ha ugyanekkor összeget kellett átengednie a dinnyéscsaládoknak is. Az öreg dinnyések nem tévednek mikor azt mondják, hogy az uradalmak "aranybányái" ők voltak. A készpénzért könnyen eladható dinnye a birtokosok értékesítési nehézségeit nem növelte, s így a kertészeti termékekkel együtt - az uradalmak legjövedelmezőbb termékét képezte: versenyre a dinnyével csak a vetőmagtermesztés /lucerna, lóhere stb./ kelhetett, de a kereslet gyakori változása miatt jóval nagyobb kockázat vállalást is jelentett.

A biztos nyereség érdekében az uradalmak legtöbbször előre információkat szereztek alkalmazott dinnyéseikről.

Informálódásuknál a legegyszerűbb, de mégis legmegbízhatóbb formát választották. A jó szakembernek számító, minden hájjal megkent gazdatisztek, a közelükben /szomszédos birtok/ dolgozó csányi dinnyéssel beszélgettek, úgy, hogy az számukra sok ténnyt feltárjon. A szaktudására büszke dinnyés szinte soha nem tévedett a rangsorolásnál.

Igaz legtöbbször csak szűk rokonságát rangsorolta, de választási lehetőséget az is kínált. Egy-egy ilyen beszélgetés sikerét bizonyítja - ha kiderült, hogy egy jó dinnyés a meglévő helyét felcserélné - hogy sokszor névreszóló meghívó követte.⁷⁸

Ha az új dinnyés tényleg bevált, úgy taktikát változtattak. Arra törekedtek, hogy még mérlegkészítés előtt aláírja a következő évi szerződést is. A felkínált szerződést a dinnyés legtöbb esetben el is fogadta, erre kényszerítette a megszokott környezet, az egészségesebben megépíthető lakhely, a következő évi biztos kenyér és a kiharcolt szakmai elismerés viszonzása is. Biztosíték s egyben ajánlólevél volt egy ilyen szerződés még abban az esetben is, ha az illető gazdaság netán csődbe jut és nem tudja alkalmazni, mert az ilyen előre szerződötített dinnyést másutt is szívesen alkalmazták.

Könnyítette egy ilyen dinnyés az uradalmak dinnyés szerzési gondját úgy is, hogy ő próbált otthon a - következő évre - társakat szerezni. Ingyen is szívesen csinálta, mert a "pusztaságban" többet magával lenni mindenki számára előnyösebb és biztonságosabb.

Felszabadulás után a kapcsolatfelvétel régi formája nem szűnt meg, csak a dinnyést igénylők személyében és az áttételekben történt változás.

1848-ig sok egykori kulák és középparaszt is megpróbálkozik dinnyetermesztéssel, s az állami gazdaságokkal együtt ő is igényel dinnyést.

Ha régi gazdatiszttal rendelkezett az állami gazdaság, úgy az ismerte a kapcsolatfelvétel közvetlen módját és igényükkel egyenesen a csányi főjegyzői hivatalhoz, később a községi tanácshoz fordultak.

Régi ember híján bonyolultabb volt az igénylés. A termeltek eleinte igényeiket ezért a járási főjegyzői, majd járási tanácshoz jelentik be, mely az útbaigazítást, vagy közvetítést elvégzi. Nehézség úgysis csak addig volt, míg olyan dinnyést nem találtak, aki válaszolt levelükre, melyben feltárta a kapcsolatfelvétel közvetlenebb módját.

Állami gazdaságaink megerősödése és a termelőszövetkezeti mozgalom megindulása után is alig változott a helyzet. A kapcsolatot továbbra is főként a mezőgazdasági nagyüzem kereste, sokszor újsághirdetés útján. Volt természetesen olyan eset is, hogy a dinnyés hirdette magát újságban, de ezt a faluban gyengeség jelének / rossz dinnyés hirdeti magát újságban - tartja a helyi közmondás / tartották, még a kezdő dinnyésnél is viccet csináltak belőle.

1956 után, - de főként a 60-as években - változott a helyzet. A változást: a dinnyések számának országos csökkenése, a dinnyetermesztés területi átrendeződése, fajtabeli változása, új politikai és jogi helyzet kialakulása okozta.

Új területekről, teljesen új emberek kezdik a kapcsolatot keresni, s egy-egy jó dinnyés megszerzése újra versengés tárgyát képezi.

A nagyüzemi gazdálkodás általánossá válásával azonban új problémák is felszínre kerültek, amik nehezítették a kapcsolatfelvételt és szerződéskötést. Sok jogi jellegű intézkedés elkészült, ami miatt az előzetes alkudozás újra / 35-40 év után / napirendre került.

Termelőszövetkezeteink eleinte azt szerették volna, ha a dinnyés munkaegységben gondozza dinnyéjüket és a helyi tagsággal nagyjából egyforma elbírálás alá esik.

A dinnyések szívesen lettek a szövetkezet tagjai, de nem az össztagság által, hanem saját maguk által termelt termék után kértek részesedést.

Termelőszövetkezeteink végül belátták, hogy a dinnyésnek csak úgy éri meg a kunyhóban lakás, gyakori költözködés, hosszabb munkaidő, ha anyagilag is jól jár.

Mikor mezőgazdasági nagyüzemeink visszatérnek a 30-40-50 %-os / 50 %-os részesedés is van SZTK nélkül / részesedés felajánlásához, akkor olyan dinnyések is reagáltak az ajánlatra, kik már az iparban, közlekedésben, vagy kereskedelemben helyezkedtek el.

A kapcsolatfelvétel ma is közvetlen, nincs közbeiktatva egyetlen szerv se, nagyjából a régi gyakorlatot másolja.

Abban is a régire emlékeztet, hogy a jó dinnyés helyett a szövetkezet vagy állami gazdaság ma sem keres újat, annak a következő évi szerződést is felajánlja. Tapasztalatból állíthatom ezt, mert személyesen is sok olyan dinnyéssel beszélgettem, aki 6-8 éve dolgozik egy helyen,⁷⁹ a valószínű onnan is megy nyugdíjba, mert munkáját a termelőszövetkezet, vagy állami gazdaság nagy elismeréssel fogadja.

Hogyan és mire kötnek szerződést?

A megalapozott kapcsolatfelvételt az esetek többségében - 1 - 2 hónapon belül követi a szerződéskötés.

Ennek pontos ideje nincs meghatározva, de általában ősszel / szeptember, október /, vagy tavasszal / március eleje /, a melegágykészítést megelőzően történik.

A termelési szerződés megkötését az érvényben lévő görög és cukordinnye / a mű címében cukordinnye van / termelési szerződésre vonatkozó útmutatók szabályozzák a MÉK és TSz között, de a TSz és termelő esetében nagyobb részt csak ésszerűségi okok dominálnak.

Ennek értelmében az írásbeli szerződésben félreérthetetlenül tisztázni kell; a munkavállaló és munkaadó közötti: jogi, gazdasági, szociális stb. megállapodást, annak minden következményével együtt.

A régi és jelenlegi szerződések is mind ezeknek a tisztázására törekedtek, ill. törekednek, mégis jócskán különböznek egymástól.

A régi szerződések nem mentek bele a túlzott részletezésbe - még dinnyéscsapat esetén sem - szigorúan csak a lényegre korlátozódtak. Jogilag a körülírások elmaradása miatt támadhatókba váltak, de ilyen jellegű peres esetről mégsem tud senki. Hogy milyen is volt egy régi szerződés, példaként ismertetem Nagy Sándor csányi dinnyés szerződését:⁸⁰

* Feles művelési szerződés, mely kötöttett egy részről Lucza János István okleveles gazda - péczeli bérgazdaságában, - mint munkaadó és másrésztől Nagy Sándor csányi születésű lakos /Horti út 22o/ mint munkavállaló között, az alábbiakban:

- 1./ A munkavállaló vállalja a munkaadó bérgazdaságában 8 magyar holdon görög és cukordinnye termesztését, melegági hajtását.
- 2./ A munkavállaló vállalja a munkaadó bérgazdaságában 2 magyar holdon konyhakertészet létesítését, melyben tartozik termelni: nyári káposztát, vereskáposztát, paradicsomot, ugorkát, spárgatököket.
- 3./ Vetőmagot és melegági ablakokat a munkavállaló adja, valamint az összes vetési, művelési és ápolási munkákat is.
- 4./ A munkaadó gazdasága köteles adni: az összes melegágyhoz és fészkekhez szükséges trágyát, a melegágyhoz szükséges 154 m lécet, valamint 62 m 9x1 colos és 62 m 11x1 colos deszkát, továbbá a kunyhóhoz szükséges 1 db 3,5 m-es oszlopot, melyek azonban mindenkor a gazdaság tulajdonát képezik. Köteles adni a gazdaság naponta 2 l tejet, valamint melegági üvegek használatáért mindössze 300 kg búzát. Valamint köteles a munkaadó egész idő alatt fűtéshez szükséges tüzelőt / kukoricaszár, gallyfa, szalma / adni.
- 5./ A munkavállaló költöztetése munkahelyére, a munkaadó költségére történik, mégpedig oly módon, hogy Csányon a vasútállomásig csányi fuvarossal, míg Csánytól Pécelig tehervonattal darabárúként történik a szállítás. A vasúti szállítás a gazdaság címére történik, az utiköltség utánvételezése mellett, míg a csányi fuvaros költségét, szabályos nyugta ellenében a munkavállaló munkahelyére való megérkezése után köteles a munkaadó a munkavállalónak megtéríteni. Viasszasállítás Csányra a gazdaság költségén történik.

* Szó szerinti leírásban.

6./ Ugy a dinnye, mint a konyhakerti növények értékesítése csak a gazdaság irodáján keresztül történhet, és az értékesítést a munkaadónak vagy annak megbízottjának jogában áll ellenőrizni. A munkavállalót mindenkor az értékesített termékek tiszta készpénzbevételének fele része illeti meg, mely naponként az esti rendelkezéskor nyer elszámolást.

Bevétele mindenkor a gazdaság részéről beirandó. Értékesítéskor felmerülő költségek / fuvarok díja, vámok, fogyasztási adók és helypénzek / mindenkor felesek. Eladás, mindenkor csak a gazdaság teljes neve alatt történhet.

A jelen szerződés 2 példányban állíttatott ki, felolvasát után és magyarázás után aláíratott és mindkét szerződő félre ezennel kötelező és vissza nem vonható.

A szerződés nem teljesítéséből származó anyagi károkért a szerződő felek egyaránt úgy anyagilag, mint erkölcsileg felelősek!

Kelt, Pécelen 1941.II.16.

Előttünk: Lukácik János
özv.Kánya Istvánné

Lucza János István
mint munkaadó

Nagy Sándor
mint munkavállaló

PH.

Az egész szerződés alig tesz ki egy gépelt oldalt, de mégis minden lényeges dologról szól!

A mai szerződések - melyeket módomban állt tanulmányozni - ezzel szemben 8-10 oldalnál "nem adják alább".

A megnövekedett terjedelemlnek nem egyszerűen csak az "izmosodó" bürokrácia az oka. Szerintem az új társadalmi forma, új üzemi forma, gyorsabban fejlődő technika is felvet sok új dolgot, melyek tisztázását nem lehet elhanyagolni.

Példaként 8-10 oldalas mai jegyzőkönyvet nem akarok ismertetni szóró-szóra, ezért csak kivonatossan próbálom annak főbb részeit ismertetni.*

A szerződés főbb fejezetei:

1. Megállapodás leírása

- a./ Hol, mikor és kik kötik a szerződést.
- b./ Mire vonatkozik a megállapodás.
- c./ Milyen a szerződő felek jogi helyzete.
- d./ Milyen összmenyiségre szerződnek /hány kh-ra összesen/

2. A vállalat részletes felsorolása

- a./ A kertészet felosztása / itt 84 kh-ból; 64 kh görög-dinnye, 10 kh sárgadinnye, 5 kh spárgatök, 5 kh uborka/.
- b./ Családonkénti vállalat felsorolása / kortól és munkabírástól függően a vállalat mértéke különbözik! /

3. Részesedés rögzítése

- a./ Mértéknagyság eldöntése / itt 50-50 % volt, de ennél sok helyen jóval alacsonyabb /.
- b./ Mit ad az 50 % fejében a kertész / munka, szakértelem, mag stb. /.
- c./ Mit vállal a befektetésekből a Sz.
- d./ Mit ad az évi 50 %-on felül /SzTK, nyugdíj, egyéb járandóság/.

4. Értékesítés

- a./ Értékesítési forma megszabása.
- b./ Értékesítésben részt vevők rögzítése.
- c./ Szállítási /rakodó, jármű stb./ problémák tisztázása.

*

Alapul 5 Tarnaórszere szerződött család /Józsa János, Hegedüs Mihály, Fentor István, Szklenár István és Horváth István/ okmányát vettem, melyet Horváth István volt szíves tanulmányozásra átengedni. A szerződés forma a többi termelőszövetkezeti tagsággal bíró dinnyésnél is hasonló -

5. Részesművelők elszámolása és egyéb kötelességei
 - a./ Napi és évi elszámolási forma részletezése.
 - b./ Előleg felvétel és törlesztés módja.
 - c./ Biztosítási költségek tisztázása / mindkét fél fele-fele arányban vállalja /.
 - d./ Egyéb költségek / helypénz, adó / elszámolásának részletezése.
6. A dinnyés egyéb járandóságainak felsorolása
 - a./ Költsötetés / a munkaadó fedezi ma is /.
 - b./ Háztáji termékek hazaszállítási problémái, /ezt is szinte mindenütt bérmentesítve szállítják Csányra/.
 - c./ Baromfi és sertéstartás engedélyezésének módja.
 - d./ Háztáji föld / csak kukoricaföld lehet / szántási, vetési, művelési problémáinak tisztázása.
 - e./ Adózás / a TSz-el ilyen szerződést kötő dinnyés adót nem fizet /.
7. Záradék, aláírások

Olyanoknál kik nem tagjai a termelőszövetkezetnek, vagy állami gazdasághoz szerződnek, a szerződés eltér az előbbi formától. Főként a részesedés és egyéb juttatások területén mutatkozik különbség. Ők a magasabb részesedés miatt nem kapnak ingyenes orvosi ellátást, nem számít be idejük a nyugdíjba és progresszív az adóztatásuk is.

Nem emeltem ki - de a felsoroltakból így is látható - hogy szerződést mindenkor csak 2 egyenrangú fél köthetett, melynek egyik oldalán - mint munkaadók - a nagybirtokosok, napjainkban szocialista mezőgazdasági nagyüzemeink állnak, míg a másik oldalt mindenkor - mint munkavállaló - a csányi dinnyés alkotta.

Kik társulnak termelésre?

Termelésre társulásnak kezdettől fogva legelterjedtebb formája, férj és feleség társulása.

A legrosszabb, legnehezebb társulási forma ez, főként ha egészen kis gyereket is kénytelenek magukkal vinni. Ilyen esetben az egyiknek - ez főként az asszony - sokszor 2 ember helyett is helyt kell állni. Segítő nagymama vagy nagyapa híján azonban nemcsak a gyereknevelés és ápolás jelent külön gondot és idegességet. Magyar Vilmosné káli^{*} dinnyés asszony / a rádióban is nyilatkozott 1971-ben / szerint: az állattartás, főzés, befőzés, paradicsom, paprika, uborka megtermelése is nyomja egy ilyen asszony vállát, mert nélkül aligha tudna a család meglenni. Húsért, paradicsomért nem mehet messze egy dinnyés asszony, annak nincs ideje sem a hosszú útra, sem a gyakori sorbaállásra. Férjek számára sem öröm egy ilyen vállalkozás. Ők is gyakran maradnak segítő-társ nélkül és dupla erőfeszítéssel dolgoznak, hogy feleségük a mindenki számára szükséges munkát elvégezhesse. Az előzőnél szerencsésebbek azok a családok, ahol a gyerekek közül legalább egy nagy, ki a beszerzésben, főzésben tud segíteni, vagy anyját tudja helyettesíteni.

Gyakori jelenség az is, hogy fiatal családok dinnyések időse nagymamát vagy - már erős munkára képtelen - szülőket visznek magukkal.

Őket a termelésbe alig vonják be, de mégis pótolhatatlanok, mert megmentik a dinnyésasszonyt a gyerekgondozás, bevásárlás állattartás, főzés stb. gondjától.

A dinnyések ilyenkor részesedést adnak / ezt nem veszik be a szerződésbe! / a nagyszülőnek, vagy egész évi eltartással hálálják meg a szülők nyári segítségét.

Gyakori még napjainkban is, hogy felnőtt gyermek / ismerék olyat is ki szakmunkásvizsgát tett / és még jó erőben lévő szülők alkotnak egy termelési közösséget.⁸¹

* Már Hevesen dinnyések.

Nagyon előnyös az ilyen társulási forma, mert a termelők összeszoktak / a gyerek kicsi korától szülei módszerét, ütemét szokta meg / egy módszer alapján dolgoznak és egy személy időszakos kiesését is tudják pótolni.

Igy dolgozott az előző években id. és ifj. Agócs János Kistokaj, id. és ifj. Kovács Sándor Kiskunhalas határában és Szabó József Szabó Dénes nevű fiával Törtelen.

Részesedési vagy munkavégzéssel kapcsolatos vita ilyenkor alig van. Baj esetleg ott lehet, ahol a fiú külön utakon akar járni, nincs meggyőződve apja módszerének helyességéről.

Első pillanatra rakoncátlanságnak tűnhet a fiú magaviselete, de nem minden esetben erről van szó. Gyakoribb, hogy az apjánál iskolázottabb ifjú, - az ősi tapasztalatok mellett - természettudományos ismeretekre is akar támaszkodni, s olyan új elképzelések foglalkoztatják, melynek megvalósítására apja mellett nincs módja.

Ilyen esetben 1-2 éves, vagy végleges szakítás jön létre, - attól függően, hogy meg tudta-e az ifjú elképzelését valósítani, vagy sem.

Személyesen is ismerek olyan ifjú dinnyést, ki "különvált" apjától és elképzeléseit nagyon jó eredménnyel megvalósította, de tudnak olyanról is ki végül meghajolt a nagyobb tapasztalat előtt.

A Mák testvérek /Heves/ egymással társultak. Két ifjú, erős, már elég tapasztalt, jó elképzelésekkel rendelkező ember, feleségestől nem képez rossz termelői közösséget.

Ilyen vállalkozásnál - a kölcsönös segítségen felül - nagy szerepet kap az egyéni vagy közös elképzelések kivitelezése, új módszerek kikísérletezése, új technikai eljárások bevezetése is. Előnye még a testvérek közös vállalkozásának az is, hogy nem akarnak egymásnak módszert, ütemet diktálni, / az alapot mindkettő egy helyről kapta / hanem előre; legtöbbször a termelés megkezdése előtt eldöntik, hogy mit hogyan, milyen rendszer és ütemterv alapján fognak csinálni.

A fiatalos lendület, a kísérletezési kedv, végső soron a magyar mezőgazdaság hasznára is válhat és sok ilyen elősegítheti a dinnyetermelés válságának megszűnését.

Utoljára szólok, egy régóta elég gyakori társulási formáról, mely napjainkban új virágzását éli.

Ebben a közösségben 5-10 család / mint régen a dinnyécsapatoknál / társul egymással egy bizonyos nagyságú terület / 60-150 kh/ megművelésére.⁸²

A megművelt földterület ilyenkor egy darabban van, csupán egy út képez választatárt 1-1 család művelési területe között. / 22-es kép /

/ 22-es kép/ Több család által művelt dinnyeföld
Heves határában.

Hogy ki mennyit vállal az függ: az életkortól, család létszámától, erőnlétől, munkabírástól stb.

Nagy előnye az ilyen vállalkozásnak, hogy a termelők mellett a termeltető is maximálisan jól jár.

Nagy befektetéssel magas jövedelemhez jutnak, mert munkagépeiket: szántásnál, trágyázásnál, permetezésnél, szállításnál jól ki tudják használni és a dinnye holdankénti forinthozama is jelentős.

A termelő közösség miért jár jól?

Mert egy jó közösség nagyon sokban segíthet egymásnak, még akkor is, ha mindenki megőrizte függetlenségét és saját elképzeléseit valósítja meg a termelésben. A közös sors, a hasonló munka, a világtól való elzártság összehozza az embereket, a nevezetes "magyar marakodás" ilyen helyeken sokkal kisebb mértékű, mint nagy közösségekben /falvakban/ - ami számunkra a nehéz terhek elviselését is megkönnyíti.

Az elvándorlás főbb irányai 1945 után.

A IV. fejezetben már foglalkoztam a 20-as és 30-as évek "elvándorlási körzeteivel". Itt csupán azt szeretném hozzátenni, hogy azok állandó körzetek voltak, azon belül a felesdinnyések száma alig változott.

Ezzel szemben felszabadulás után kisebb-nagyobb "területi átrendeződés"* 8 - 10 évenként történt.

1950-ig nagyjából a felszabadulás előtti területekre mennek felesdinnyések, annyi különbséggel, hogy Csongrád megyét kezdik elhanyagolni, s "felfedezik" Somogy-megyét.

Aránylag pontos** adatok szerint 1950-ben a megyénként alkalmazott dinnyés családok számát a 13 sz. táblázat mutatja.

* Szabó László csányi VB titkár kifejezése.

** Azért aránylag pontos csak, mert a községi VB-nél nem mindenki tett eleget bejelentési kötelezettségének.

/ 13 sz. táblázat / Megyénként alkalmazott dinnyés-
családok száma 1950-ben.⁸³

Bács-Kiskun	42	Hajdu-Bihar	1
Fejér	71	Heves	6
Győr-Sopron	22	Komárom m.	3
B-A-Z-M	13	Nógrád	2
Szolnok	29	Somogy	8
Pest	106	Szabolcs	1
Veszprém	15	Tolna	2
Csongrád	4		

Leglátogatottabb továbbra is Pest megye, de - a 30-as évekhez viszonyítva - Fejér és Győr-Sopron is alig veszít jelentőségéből, amit a Balaton közelségével ill. a nagy Győr-Sopron megyei felvevőpiaccal magyarázhatunk.

A nagyon jó talajadottságú, napfényben gazdag megyék közül csak Bács-Kiskun és Szolnok megye fogad jelentős számú csányi felesdinnyést. A többi déli és keleti megye ekkor még alig alkalmaz csányi dinnyést, ott szentesi, makói és helybeli dinnyések végzik a dinnyetermesztést.

1950-ben megyéinket attól függően, hogy hány csányi felesdinnyés családot foglalkoztatnak, 4 elképzelt nagyobb csoportra oszthatjuk: *

- 1./ Sok dinnyéscsaládot alkalmazó megyék / 40 család fölött /
- 2./ Közepes számú családot alk. megyék / 10-40 család között /
- 3./ Kis számú családot alkalmazó megyék / 1-10 család /
- 4./ Felesdinnyést nem alkalmazó megyék -

* Későbbre is vonatkozik ez a felosztás.

Ha térképen ábrázoljuk / 7-es térkép / a csányi dinnyéscsaládok 1950-es elhelyezkedését, úgy az a legszenbetűnőbb, hogy az iparosított megyék általában nagy, vagy közepes számú felesdinnyést alkalmaznak, míg a kevésbé iparosított megyék - a kis felvevőpiac és itt-ott a nagyszámú dinnyetermelő miatt - alig alkalmaznak felesdinnyéseket /részesdinnyés/.

1957 és 1960 között változás történik a megyék látogatottságában és a termelők számában.

1957-re az addig is sűrűn látogatott megyék / Pest, Bács - Kiskun és Fejér / tovább növelik előnyüket, s újra látogatott lesz Csongrád megye és kinyitja kapuit Somogy is.

/ 8-as térkép / Jelentős visszaesés egyedül Győr - Sopron megyénél tapasztalható, ahol 1950-től nagyon sok csányi dinnyekertész megtelepedett és a helyi dinnyetermesztés irányítását átvette.

1960-ra a felesdinnyések száma összességében is növekszik, a csányi dinnyések számának csökkenésével majdnem egyenes arányban. Az 50 csányi dinnyéscsaládot * nem lehet ugyan egészen kimutatni, ami kiöregedéssel és az iparba való elhelyezkedéssel is magyarázható, de tény, hogy a 38-as növekedés /363 összesen/ nem egyenletes utánpótlásból fakadt, hanem a csányi dinnyetermesztők számának csökkenéséből adódott.

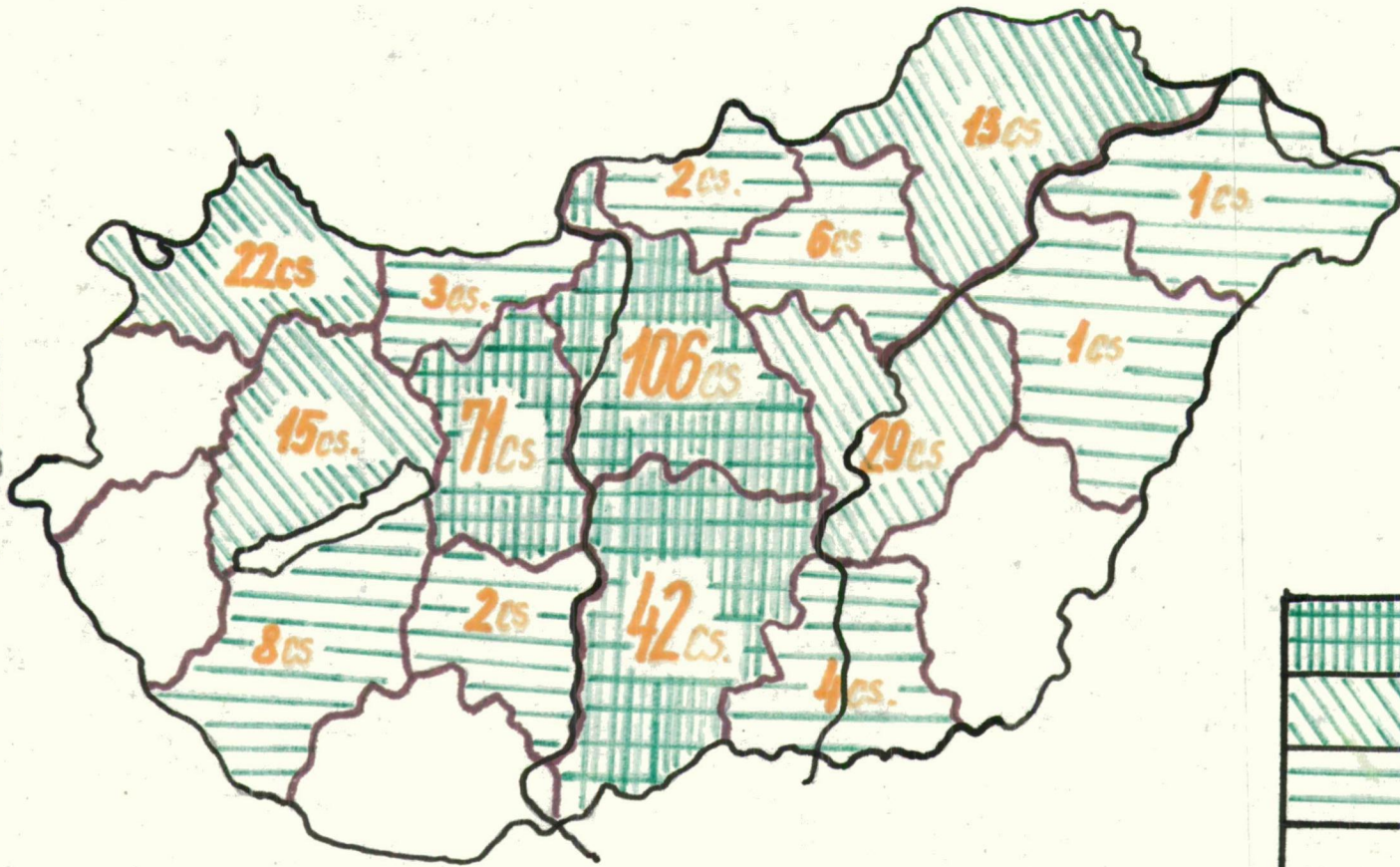
A nagyüzemi gazdálkodás időszakában még több lesz az elvándorló. Napjainkban 124 helyre jut el 416 felesdinnyés család * *, közel 800 18 éven felüli termesztővel. * * *

* Ennyien hagyták fel Csányon 1956 és 1960 között a dinnyetermesztéssel.

* * A helyi tanács becslése szerint 150 helyre 450 család.

* * * Ezek az adatok majdnem pontosak, mert az 1971-es választással kapcsolatos levelezés irataiból, az adóügyi csoport közléseiből és az általános iskola iktatókönyvének anyagából állítottam össze. Az iratok megtekintését Juhász Árpádné adóügyi csop.vez. és Hidvégi Lajos ált.isk.igazgató engedélyezte.

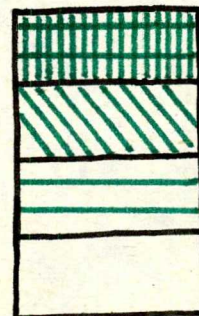
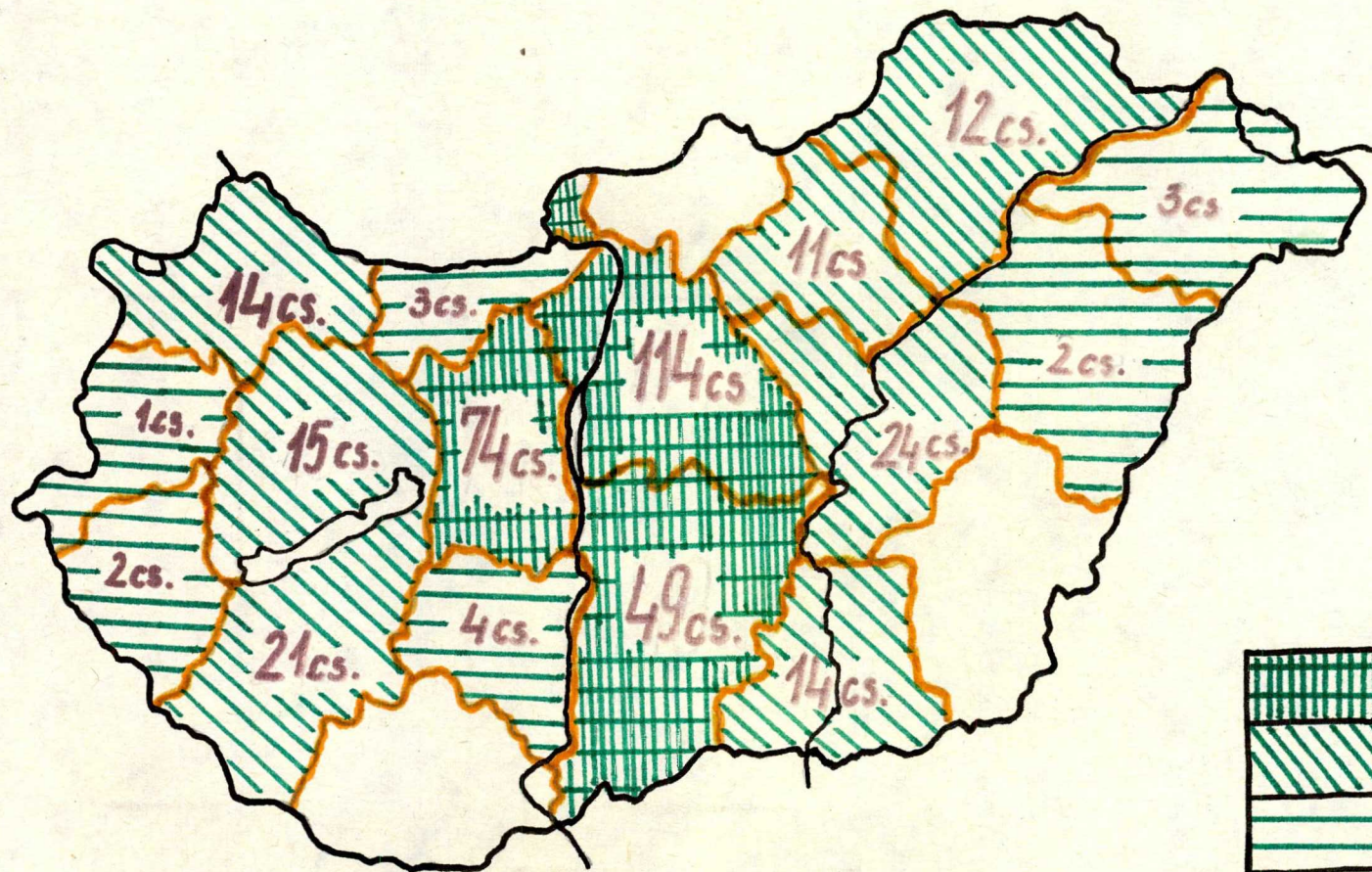
/ 7-es térkép / A termelés időszakára elvándorló
csányi felesdinnyés családok száma 1950-ben^{*}
/ megyénként /

sok felesdinnyést fogl. me-
gyék
közép-es számú
felesdinnyést
- fogl. megyék
kis számú feles
dinnyést fogl.
- megyék
csányi feles-
dinnyéseket nem
alkalmazó me-
gyék

* A 13-as táblázat alapján.

/ 8-as térkép / A termelés időszakára elvándorló
csányi felesdinnyés családok száma 1957-ben. 84

sok felesdinnyést
foglalkoztató
megyék

közepes sz. feles-
dinnyést fogl. me-
gyék

kis sz. felesdiny-
nyést fogl. megyék
csányi felesdiny-
nyéseket nem al-
kalmazó megyék

Szabó László VB titkár szerint a 416 család két sávban tömörül / 9-es térkép /. Az egyik sáv B-A-Z-megye déli, Heves megye déli, Szolnok északi, Bács-Kiskun északi, Pest m. déli, Fejér m. középső és Somogy megye északi részét foglalja magába. A másik sáv félkörben görbülve Csongrád északi, Szolnok m. középső, Bács-Kiskun m. középső, Fejér délkeleti és Tolna keleti részét foglalja el, úgy hogy a Solti-lapály Bács-Kiskun megyei részét újra érinti.

Ha a 70-es megyénkénti elosztást vizsgáljuk, / 10-es térkép / úgy láthatjuk, hogy - az 50-es, 60-as évekhez viszonyítva - Pest megye veszít jelentőségéből és Heves megye szerepe nő meg. A növekedés Heves megyénél főként abból ered, hogy Budapest zöldövezete Heves megye nyugati részére is kiterjed és megnövekszik a helyi felvevőpiac nagysága, a megye iparának és idegenforgalmának /Mátra, Eger/ növekedésével. Pest megyébe csökken az elvándorlás, mely a 20 év alatt letelepedett csányiak nagy számaival magyarázható s nem jelenti egyben azt is, hogy Pest megyében kevesebben foglalkoznak dinnyetermesztéssel, mint 10 évvel ezelőtt.

B-A-Z, Somogy, Tolna és Szabolcs megye nagyot lépett előre, ami helyi ipari lakosság számával, a Balaton megnövekedett idegenforgalmi jelentőségével és a lakosság aránylag nagy számával függ össze.

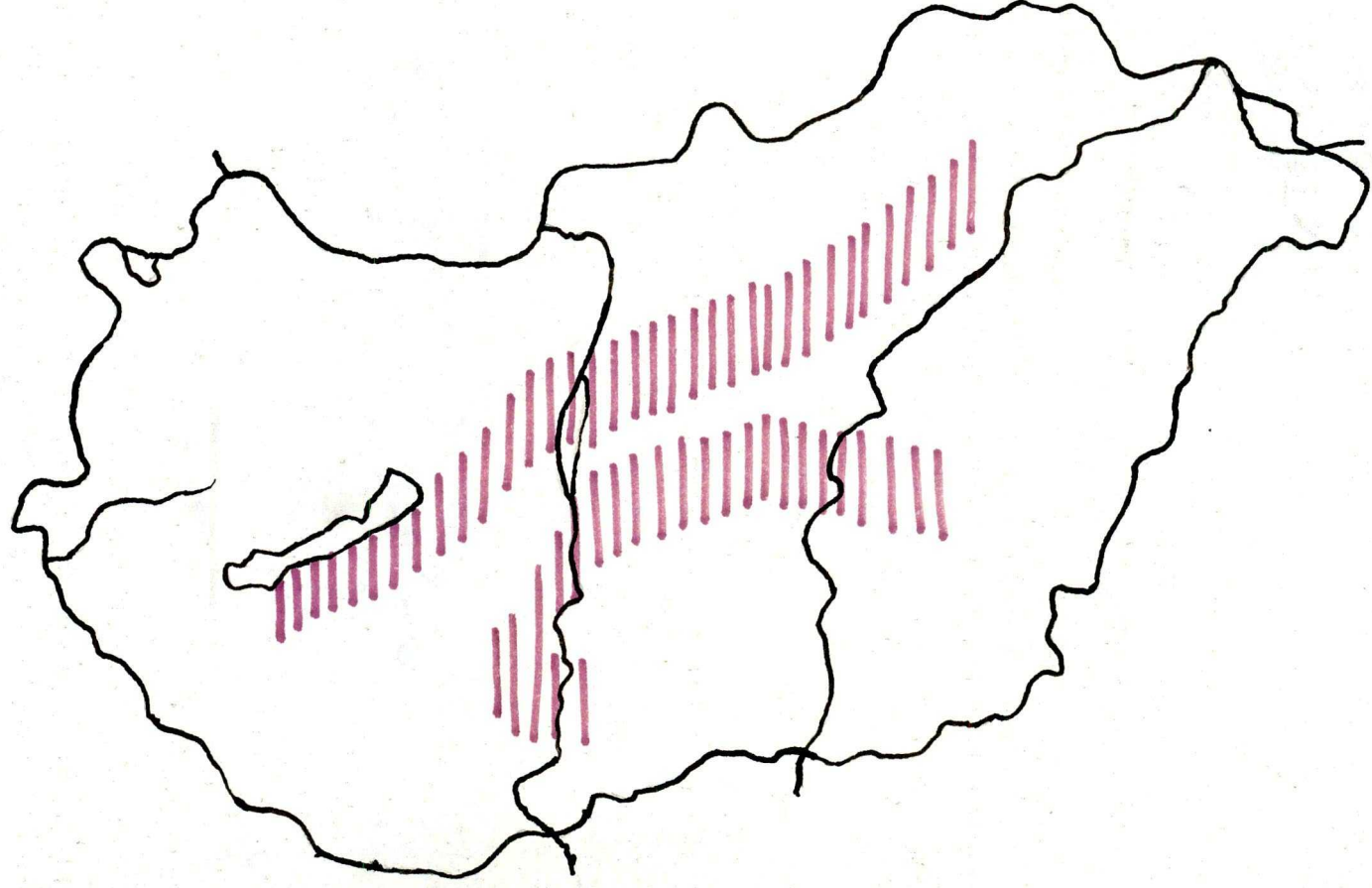
Fejér, Bács-Kiskun, Szolnok, Győr-Sopron, Veszprém és Csongrád megye megtartotta előkelő helyét, annak ellenére, hogy a Fejér és Győr-Sopron megyébe vándorlók száma is évről évre csökken.*

A többi megye szerepe valószínűleg a jövőben sem fog túlzottan növekedni, amiben az időjárási és gazdasági tényezők mellett a helyi vagy közeli /Békés, Bihar stb. megye/ dinnyetermesztők jelentős száma is közrejátszik.

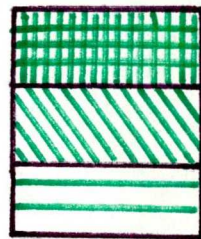
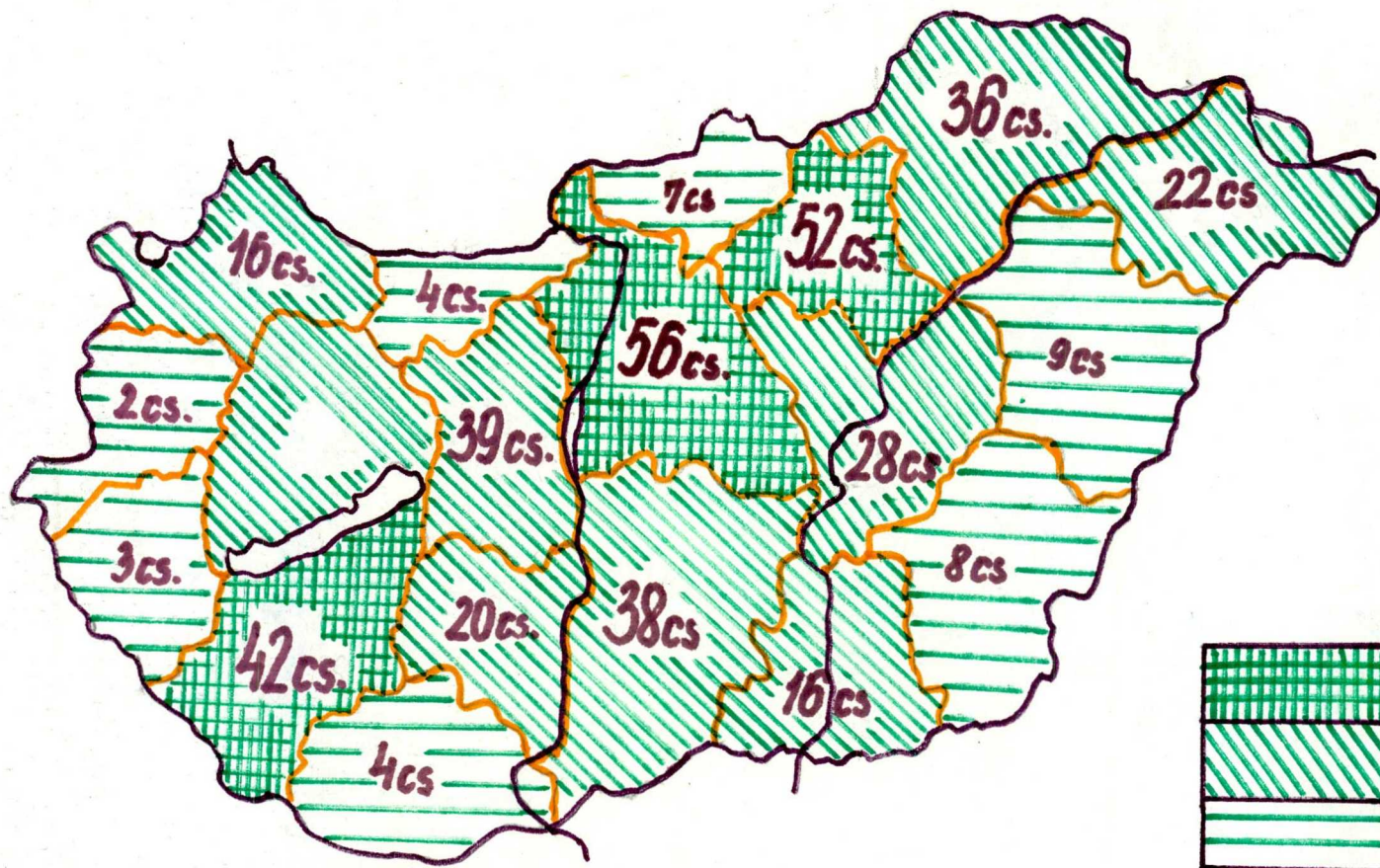
*

Sok e két megyében is a honosodott csányi dinnyés!

/ 9-es térkép / A csányi felesdinnyések / részesdinnyések /
két fő tömörülési sávja. 85

/ 10-es térkép / A termelés időszakára elvándorló csányi
felesdinnyés /részesdinnyés/ családok száma 1970-ben. 86

sok felesdinnyés-
nyést fogl.
megyék
közepes sz.fe-
lesdinnyést fo-
lalkoztató m.
kis sz. feles-
dinnyést fogl.
megyék

/ 23-as kép / Horváth Sándor csányi felesdinnyés
Kós Gyula horti szakmunkással a Heves megyei Kápolna határá-
ban Zardetzky dinnyék között.

Milyen befektetés igényel a felesdinnyések /részesdinnyések/
vállalkozása?

Felszabadulás előtt bárki, csak bizonyos nagyságú tőke mel-
lett gondolhatott önálló felesdinnyés vállalkozásra. Sok
család évekig spórolt, míg megtudta vásárolni: a szerszámo-
kat, melegágyi üvegeket és 1 évre elegendő tartlékot gyűj-
tött.

Mikor összejött 1000 pengő, hozzá lehetett kezdeni a vállal-
kozáshoz.

Ha "beütött" az év, a következő évben is vállalkozhattak, de
egy kezdeti, rossz esztendő örökre tönkre tehetette a családi
vállalkozást.

Rosszabb esztendő esetén télen sem pihent a felesdinnyés,
Hatvan és Gyöngyös üzeimeiben / cukorgyár, szénbánya, konzerv-
gyár / szezonmunkásként dolgozott, hogy a következő 6 hónap
létfenntartási költségei biztosítva legyenek.

Felszabadulás után az anyagi befektetés nagysága megváltozott. Kedvezőbb lett a dinnyésvállalkozók helyzete; ami azért ma sem jelenti azt, hogy fillér nélkül lehet valaki vállalkozó.

Napjainkban -1945 előtt legnagyobb terhet jelentő - melegágyi üveg beszerzését minden állami gazdaság és termelő szövetkezet vállalja, mely több tízezer Ft-os befektetéstől kiemeli meg a felesdinnyéseket. Ezáltal megnő a munkaadó befektetése, /2500 Ft/kh/ * de a vagyona is, mert az üveget akkor is fel tudják használni ha a dinnyetermesztéssel felhagynak. A felesdinnyés számára ez elég előnyös, mert kevesebb pénzzel is lehet vállalkozó és a felújítási költségek /szállításnál, vihar esetén az üveg könnyen törik/ nem csökkentik jövedelmét. / Az igazsághoz tartozik, hogy felszabadulás előtt terményben fizetett az üvegért használati díjat a munkaadó, de a 2-3 q búza soha nem fedezte a felújítási költségeiket.

Napjainkban - akárcsak a múltban - kötelessége a dinnyésnek, hogy minőségi magot adjon a palántaneveléshez vagy korai kiültetéshez -, amennyiben magtermesztő részlege nincs a gazdaságnak.

Külön befektetést ez csak kezdő vállalkozásnál jelent, később minden dinnyés összegyűjti dinnye földjéről. Bizonyos kockázattal ez mégis jár, mert egy rossz maggal / rosszul lett válogatva és kezelve / beültetett melegágy vagy dinnye föld, a vállalkozás sikertelenségét okozhatja.

Napjainkban nagyobb befektetést csupán a speciális szerszámok beszerzése igényel, melynek összértéke alig párezer Ft. 8-10 ezer Ft "kitartási" pénz is jól jön, igaz az előlegezés bevezetésével ennek is egyre kisebb a jelentősége.

* A zöldségtermelés, zöldség értékesítés, gazdaságosság c. mű / munkabért is számolva! / sárgadinnyénél 7050,-Ft-os, görögdinnyénél 5394,-Ft-os termelési költséget közöl.⁸⁷

Nagyobb-e a felesdinnyések kockázata, mint a hazai termelőké?

A cimben feltett kérdésre biztos igennel válaszolhatok. Odahaza a dinnyével foglalkozó 20 család * a helyi termelőszövetkezet tagja és tevékenységüknek csak egy részét alkotja a dinnyetermesztés. Így ha a dinnye nem sikerül, akkor sincs baj, más termékekkel a kiesést pótolhatják. Nagyon rosszul sikerült esztendő az amikor: sem a dinnye, sem a kertészet, sem a háztáji és kerti kertészkedés nem sikeres. Általában egyik szokta húzni a másikat és a jó közepes jövedelem nagyobb kockázat nélkül biztosított.

A helyi termelők kockázatát tovább csökkenti, hogy a "több-fajta" terület miatt az összterületen szinte soha nem esik egybe egy-egy művelet végzésének időpontja, mely megmenti őket a munkatorlódástól. Ha mégis előfordul ilyesmi, úgy a családtagok /még az iparban dolgozók is/ és a rokonok segítségét igényelhetik, nem kell félniük az időben el nem végzett munka káros hatásától.

A felesdinnyések ezzel szemben majdnem 100 %-ig a dinnyétől függnnek, csak az utóbbi időszakban kezdik újra más kultúrák termesztését is, ami kis területe miatt, / 10-12 % / a rossz dinnye termését nem tudja ellensúlyozni.

Ezért minden erejükkel, ügyességükkel a dinnyére koncentrálnak, és a dinnyetermesztés sikerét létkérdésnek tekintik.

Ezt bizonyítja, hogy óriási idegfeszültségük is csak a dinnyeszüret fele után kezd engedni, mikor biztosak abban, hogy a jövőévi kenyér biztosított.

Napjaink szeszélyes időjárása is jobban sújtja a felesdinnyést, mint a hazai termelőt, mert itt munkatorlódást okozhat, amit nagyobb területen, idegen környezetben sokkal nehezebben lehet megoldani. Természetes itt sem lehetetlen! Ha jó a kapcsolat a nagyüzem és dinnyés között - úgy "átengedett" bér munkással el lehet háritani a bajt.

* 1972-ben kevesebb, mivel a deficités év felborítja az előzetes terveket.

Leggyakoribb mégis, hogy a dinnyés nem termelőszövetkezeti bér munkásokat fogad és úgy segít a nehézségen.

Mindkettő előnytelen a dinnyés számára, mert rosszabb időjárás esetén nagy jövedelem kiesést jelent és a ráfizetési vállalkozás egyik oka lehet.

A felesdinnyés rosszabb helyzetbe kerül gyorsan terjedő fertőző dinnyebetegségek, jégverés, rovar és állati kártevők elszaporodása esetén is, mert ezek szinte egész ültetvényét tönkretelhetik. Hazai termelőt ilyen veszély soha nem fenyeget, mert 3-4 helyen lévő földjén aligha kell egyszerre fertőző dinnyebetegségek, vagy "nyúlinvázio" ellen védekezni.

Az eddigiekből megállapíthatjuk, hogy a felesdinnyéskezdés az aránylag jó átlagjövedelmek ellenére sem biztonságos vállalkozás, ahhoz, hogy jó évet könyvelhessen el, nem elég csak a szakértelme, a természet és más emberek segítségére is szükség van.

Ezért mondják a dinnyések, hogy ezen a pályán semmi sem biztos, csak általánosságban lehet mérleget készíteni! Az általános mérleg azonban majdnem minden évben beválik, mely szerint igazán jó jövedelmet csak a vállalkozók 20 %-a, elfogadhatót 50 %-a, gyengébbet 25 %-a, egészen gyengét 2-3 %-a ér el és alig múlik el esztendő, hogy 1-2 %-os ráfizetési vállalkozás ne legyen.

Felesdinnyés jövedelmek alakulása.

Már említettem a csányi jövedelmek leírásánál is, hogy pontos adatokat a jövedelmekről, sem a csányi, sem a csányi elvándorló felesdinnyés nem ad!

Általában tól-ig-ban beszél, ami a nagyon változó évenkénti bevételeknél helytálló is.

Csuka László fiatal felesdinnyés - a rádióknak 1970-ben adott nyilatkozatában - elfogadható időjárás esetén - 10 ezertől 200 ezer Ft-ig terjedő családi jövedelmekről beszélt.⁸⁸ A többi dinnyés is egyetért ezzel úgy, hogy az alsó határt - 20 ezer Ft-ban kellett volna megszabni.

Ezt a tényt az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek is megerősítették, ahol eziránt érdeklődtem, tehát nem egyoldalú adatközlésről van szó. Igaz ehhez hozzátették, hogy a dinnyések által annyit "szidott" időjárás összességében a jövedelmeket nem változtatja meg, csak a szélsőséges jövedelmezőséget fokozza, tehát a szám akár állandó értéknek is elfogadható.

Számokkal mérve a jövedelmet - a 200 ezer Ft-os felső határig - négy jövedelmi kategóriát ismernek:

- 1./ Jó - ha az évi jövedelem 100 ezer Ft fölött van.
 - 2./ Jó közepes - ha az évi jövedelem 60-100 ezer Ft között van.
 - 3./ Gyenge közepes - ha az évi jövedelem 20-60 ezer Ft között van.
 - 4./ Nagyon gyenge - ha az évi jövedelem 20 ezer Ft alatt van.
- Hivatalosan ezek a kategóriák igaz nem léteznek, de hogy ki hanyad osztályú dinnyés, azt mégis a jövedelem nagyság árulja el leginkább!* A dinnyések most is rangsorolják egymást.

* Rossz esztendő mindenkinél van, itt több éves átlagjövedelem a mérvado.

Az összes dinnyére számított 10 évi átlagjövedelem* - a megkérdezett Heves megyei állami gazdaságoknál és termelőszövetkezeteknél - családonként évi 85 ezer** forint körül alakult, mely jóval magasabb a csányi nagyságnál / 10-es diagram / 85 ezer Ft⁸⁹ magas jövedelem. Az ország többi részén dolgozó dinnyés ennek ellenére helyesli, magára nézve is elfogadja, ami azt jelenti, hogy a dinnyés szakma országosan jól jövedelmező foglalkozásnak számít.

A magas jövedelmeket bizonyítja, hogy a megye legszebb családi házai / 24-25-ös képek / Csányon találhatók és a község 35,5 milliós⁹⁰ betétállománya 1972-ben - a városok után - legnagyobb volt a megyében és, fejeként / 3000 főt számolva / 11.633,-Ft jutott egy emberre.

/ 24-es kép / Kovács József /Leó/ dinnyés nagy szürke háza.

* Kifizetett pénz, osztva a dinnyések számával.

** Dokumentumot nem mutattak, ezért a dinnyések bevallását vettem mérvadónak!

/ 25-ös kép / A csányi dinnyéssor látképe.

A jövedelem nagysága természetesen területenként, személyenként jócskán eltér egymástól, ami legtöbbször több okra vezethető vissza.*

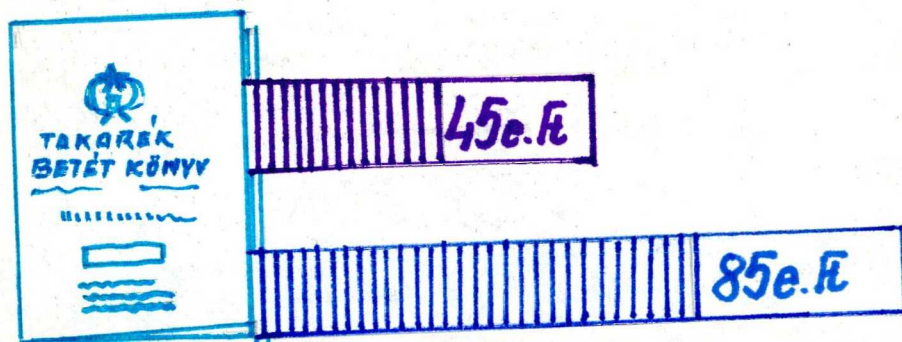
En az eltérés okait a következőkben látom:

- a./ különböző nagyságú terület vállalása,
- b./ eltérő átlagtermések produkálása,
- c./ Különböző értékesítési lehetőségek,
- d./ eltérő termelési módszerek alkalmazása,
- e./ munkához való viszony különbözősége,
- f./ talaj különbözősége,
- g./ részesedés / % / különbözősége.

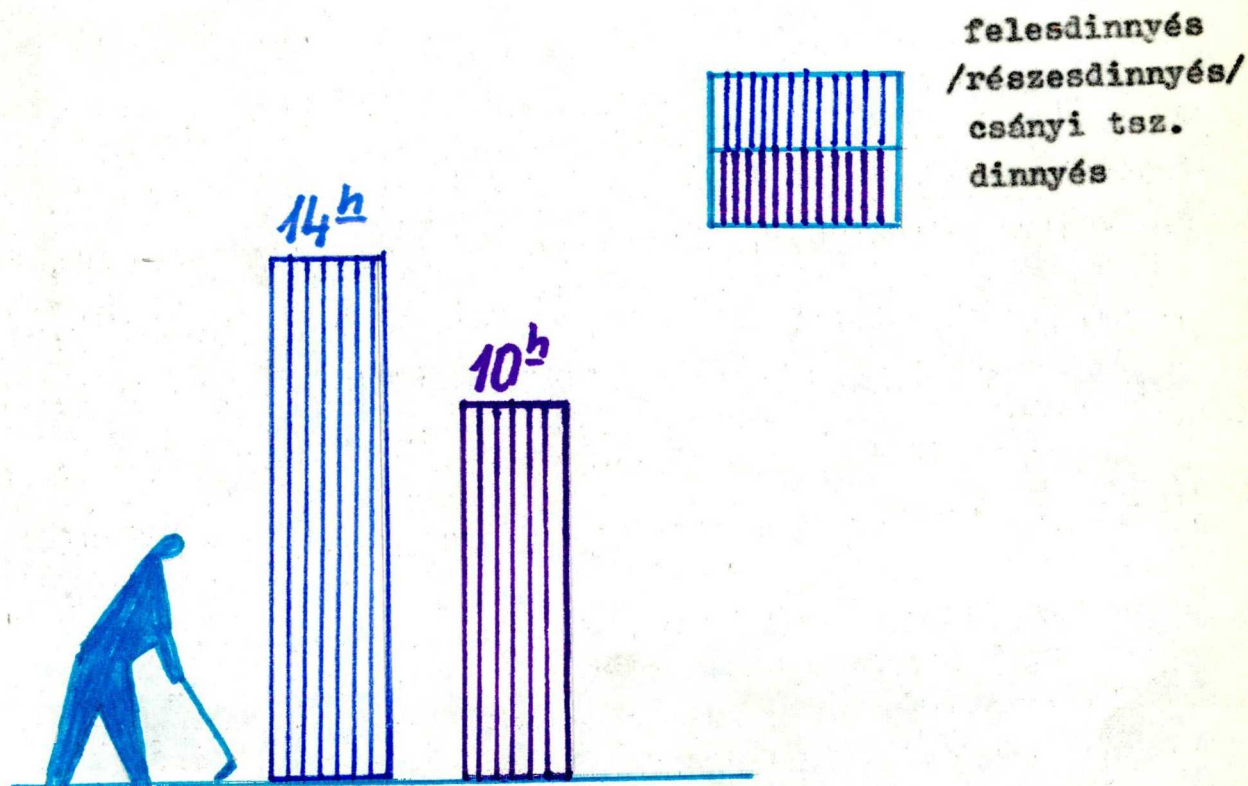
Az eltérő jövedelem nagyságok, a változó hozamu esztendők ellenére a dinnyések nagy része 6 hónap alatt** jó pénzt keres; megéri nekik a dinnyéskedés, s a féléves munkaidő és a nagyobb pénz - megváltozott körülmények között - még sokkal inkább vonzóvá teheti foglalkozásukat.

* Csak a dinnyéből származó jövedelemről van szó!

** Munkahónapra számítva 7000,-Ft-nál is többet keres.

/ 10-es diagram / Csányi tsz dinnyés és csányi felesdinnyés
/ részesdinnyés / jövedelmek alakulása 1961-1970 között.⁹¹

/ 11-es diagram / Csányi tsz dinnyés és csányi felesdinnyés
/részesdinnyés / átlagos napi munkaideje a termesztés
időszakában.⁹²

Felesdinnyések munkaideje

Hazánkban ma már ritka az olyan munkaterület, ahol a munka egyes fázisaiban, - elég huzamos ideig - megfeszített fizikai munkát kell végezni.

A mezőgazdaság nagyon munkaigényes kertészei ágában azonban ma sem ritka, hogy egyes családok 6 hónap alatt több munkaórát dolgoznak, mint mások egész évben.

Hazánk híres dinnyései,* paprikásai, hagymásai még mindig elmondhatják magukról, hogy látástól - vakulásig dolgoznak, s pihenőt 6 hónapig csak az időjárástól remélhetnek. Ezek az "agráriparosok" főként a melegágynak készítésénél, palántanevelésnél, de a szántóföldi tevékenység jelentős részénél sem pótolhatók más személlyel, így 6 hónapig pihenni alig tudnak, szabadságra nem mehetnek.

A csányi felesdinnyések is látástól - vakulásig dolgoznak, megállni 5-10 percre, esetleg egy félórára csak ritkán tudnak, s melegágynak készítéskor, palántagondozáskor, kiültetéskor a kitévedő vendég csapás számba megy.

Munkát a dinnyés szinte mindig többet talál, mint amennyivel elbir, de ennek ellenére mégsem minden időszak egyformán nehéz / 12-es diagram /.

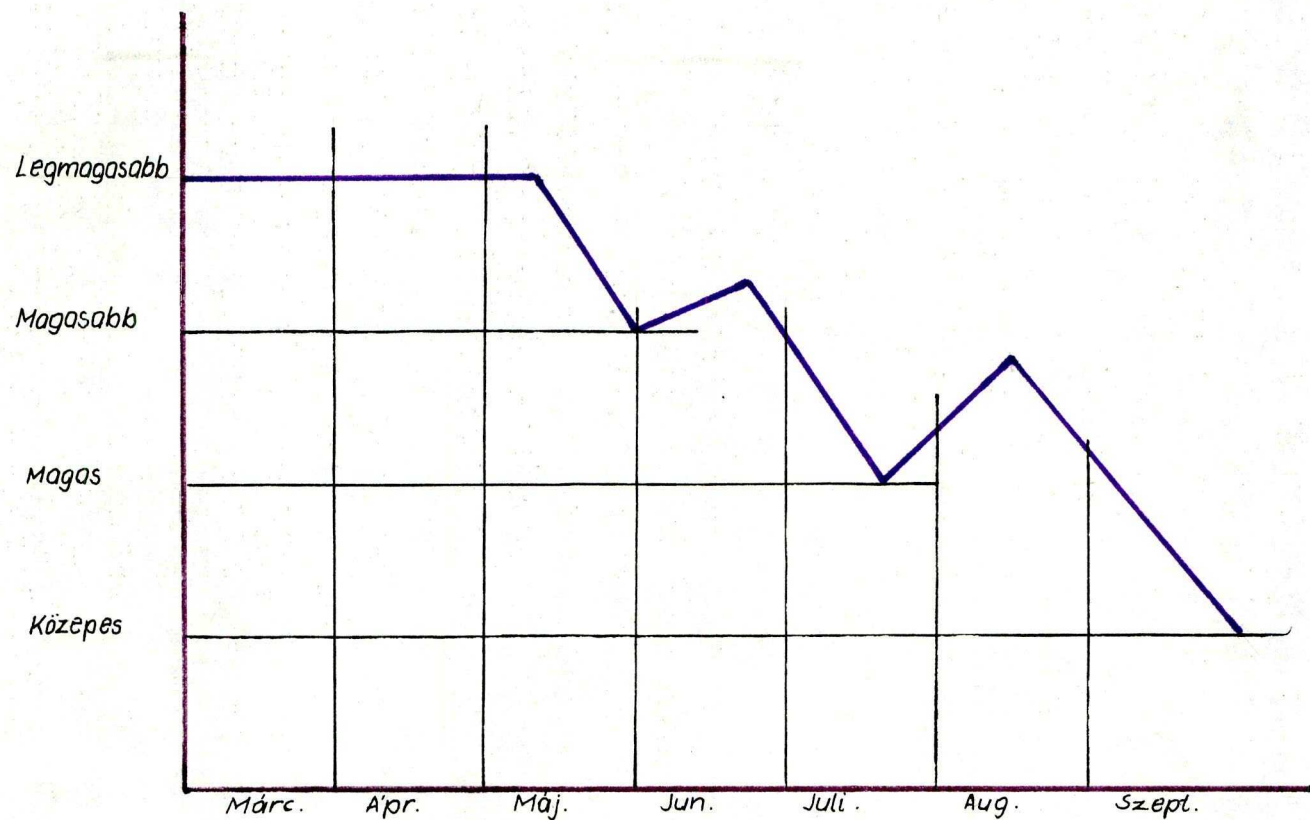
Leghosszabb a munkaidő, legmegfeszítettebb a munkatempó: gyepvágáskor, melegágynak készítéskor, palántaneveléskor és kiültetéskor. Munkabírástól és akarattól függően ilyenkor 16 és 20 óra között mozog egy-egy ember napi munkaideje, amit tovább nehezít, hogy sokszor hidegben és / a nappalok rövidsége miatt - lámpafény mellett kell az aprólékos, derékfájdító munkát végezni.

* Az Agrárgazdasági Kutató Intézet kerekén 100 tsz-re kiterjedő több éves /1960-64/ költségvetési adatgyűjtése alapján az élőmunka ráfordítása: sárgadinnyénél 460 m.óra/kh
görögdinnyénél 420 m.óra/kh

Dr Erdei Ferenc; szerk.

Zöldségtermelés, zöldségértékesítés, gazdaságosság 1968.
1 táblázat 12 old.

/ 12-es diagram / A dinnyések munkaintenzitása a termelés
egyes időszakában.⁹³

Kiültetés után / május közepe / már jobb a dinnyéseknek. Az ápolási munkák 15-15 órát veszenk igénybe, de azt nem hétért görnyedve, nem hidegben, nem lámpafény mellett végzik és nem is olyan aprólékos mint a palántagondozás vagy gyepvágás művelete. Ami nehéz ebben az időszakban az inkább a nagy idegi megterhelésből és nem a gondozási munkákból fakad. A jégveréstől, állati kártevőktől, rossz időjárástól való rettegés csak az érés időszakára múlik el, amikorra félig-meddig már a munka eredményét is látni lehet.

Szabad vasárnapra, lazításra azonban sem kiültetés után, sem érés idején nem gondolhat a dinnyés. A dinnye szinte leszedésig igényli, hogy "közte legyenek", kapálják, húzzák ki a gazokat, rendezzék az összekúszált indákat, elhárítsák a fertőző betegségeket, megakadályozzák a nyúlragást és az egyéb betegségeket.

Kivülállónak a szüretelés időszaka látszik a legjobbnak. Mig csak a sárgadinnye érik - mely önmagától leválik és nem túlzottan súlyos, - addig tényleg jó is, még a tolvajok és nyulak ellen irányuló "kutyás éjjeli őrzőjáratot" is szívesebben viseli a dinnyés. De mikor "beüt" az érés, akkor éjjel - nappal helyt kell állni. Ilyenkor letapogatással és szedés-sel 13-14 órát úgy dolgozik - sokszor még a dinnyés asszony is -, hogy 500-1000 db 8-10 kg-os dinnyét cipel a 15-20 m-re található gyűjtő utakra és sokszor a felrakodás is az ő tevékenysége. 5-10 tonna rosszfogású terhet 1-2 darabonként 15-20 métert szállítani egyenlőtlen utakon nem gyerekjáték, főként úgy, hogy a tolvajok és nyulak miatt éjszaka is csak alig alhatnak. A sok cipeléstől és hajlástól 2-3 hétre bizony nagyon rossz ez az időszak, de a bő terméssel járó nehéz munkát idegileg mégis jól viselik el a dinnyések, szinte megnyugtatólag hat rájuk ez a tevékenység.

Mindent összegezve - a felesdinnyés átlagos napi munkaidejét* - termelési időszakra vonatkoztatva - a legtöbb dinnyés 14 órában határozza meg, de sok olyan is akad, aki 16 órát mondott * * férj, feleség, kisegítő egyaránt.

*Az örkdést nem számítva!

* * Főként olyanok kénytelenek ennyit dolgozni, -kik 20 kh-nál nagyobb területet gondoznak!

Ez a munkaidő a Csányon termelészövetkezeti tagként dinnye-termesztéssel foglalkozók munkaidejénél jóval hosszabb / 11-es diagram / és az elvándorló felesdinnyés munkaidő tekintetében feltétlenül hátrányban van a hazai termelővel szemben.

A túlfeszített munkatempó, a hosszú munkaidő két olyan tényezője a szakmának, mely biztos fogyatkozásra ítéli a felesdinnyések táborát, még akkor is, ha más területen sikerül helyzetükön javítani.

Dinnyés szakma és az egészség

A felesdinnyésedés legnagyobb hátránya, hogy - az esetek jelentős részében - maradandó szervi és idegrendszeri elváltozásokkal jár.

Az öreg dinnyések sok fajta betegsége sem az öreg kor természetes velejárója, sokkal inkább szerzett bajok következménye. Nemzedékünk roppant szívóssága sem tudott egy dinnyés életet maradandó baj nélkül átvészelni, amire a mai fiatal - sokkal igényesebb szervezete miatt - ugyancsak aligha gondolhat. Nem gondolhat még akkor sem, ha 1945 után számára is elérhető lett a legmodernebb gyógyító intézmények igénybevétele. Ugy tűnhet, hogy messze van már az - az idő mikor orvoshiánnyal küzdött a falu, nem tudta az orvosi költséget, gyógyszerárát megfizetni a felesdinnyés. A társadalom régi hibái tényleg eltűntek, de az orvos elkerülése, a betegségek elhanyagolása még mindig megvan, ezt az ősi hibát - foglalkozásuk miatt - még mindig nem tudják leküzdeni.

Dr Mészáros József csányi körzeti orvos által közölt tények is ezt bizonyítják, mely szerint a nyári 15-20 fős betegforgalmát az elhanyagolt bajaival hozzáforduló felesdinnyések ősszel és télen 55-60 főre gyarapítják.⁹⁴

E roppant nagy arányú emelkedés elgondolkoztató, mert a 3-4-szeres beteglétszám emelkedést a község lakosainak 1/3 része produkálja.

Az elmondottak után joggal kérdezhetjük, hogy mik konkrétan a dinnyések szakmából eredő betegségei és milyen kiváltó okokat ismerünk.

A legnagyobb hibát, az elhanyagolást már említettem, de azt kiváltó okként nem szerepeltethetem, igaz közét a szakmához sem vitatom. Főként akkor nem, ha figyelembe veszem, hogy a dinnyés az orvos utasításait az egészségügyi követelmények előírásait szakmája miatt nem tudja betartani, s nedves, hideg kunyhóban / 26-os kép / a gyógyulás sem olyan tökéletes, mint meleg szobában.

/ 26-os kép / Dinnyés kunyhó Kápolna határában.

Szakmájuk jellegéből egykori elszigeteltségükből fakad az is, hogy csak végső esetben mennek a messze lakó orvoshoz, s magukat még ma is / csak nyáron / népi gyógymódok szerint orvosolják - amiből sokat eredményesen alkalmaznak.

Az öreg dinnyések legnagyobb részénél reumás és mozgásszer-
vi betegségek figyelhetők meg. Sajnos ezeket szinte senki
nem tudta közülük elkerülni, kisebb nagyobb mértékben min-
dekni megkapta a hideg, nedves kunyhó, a munkában felhevült
test meghűlése és végtagok megerőltetése miatt.

Tanyán, kocsiban lakással a kunyhó ártalma hamarosan kiküszöbölhető lesz, de az aprólékos melegágyi munkát még hosszú ideig csak kényelmetlen, izzasztó testhelyzetben lehet csinálni, mely március, április hónapban a meghűlést bármikor kiválthatja.

Sajnos a végtagok megerőltetéséből származó mozgásszervi betegségek területén sem jobb a helyzet, ahol változás az általános gépesítésig szintén nem várható.

/ 27-es kép / Dinnyéskunyhó belseje.

Középkorú és öreg dinnyéseknél - de sokszor 30 év alattiaknál is - gyakran előforduló betegség a magas vérnyomás is.

Dr Mészáros József szerint ezek nagyrésze idegi alapon jött létre és a szakma ártalmaként könyvelhető el.

Az állandó druk, hogy mindent jól végeztek-e, a hosszú és megerőltető munka, a szeszélyes időjárástól való félelem gyakran kihatással van a vérnyomásra és magas vérnyomás kialakulásához vezet. Sok beteg 1-1 jól sikerült esztenő után télen teljesen rendbe jön, s a fejfájás, gyakori szédülés, rossz közérzet, újra csak a termelési időszak alatt jelentkezik.

Sok dinnyés panaszkodik - főként termelési időszakban - állandó idegességre, belső feszültségre, szív és gyomorbántalmakra. Baját nyugtatókkal próbálja csillapítani, pedig azon; életrendjének, táplálkozásának, munkatempójának, szakmájának megváltoztatásával segíthetne csak.

Hogy miért ideges a szabadban, jó levegőn dolgozó dinnyés?
Van oka rá elég!

Nem hat rá megnyugtatóan; a rossz terméstől, rossz időjárástól, betegségtől való félelem, a távolban hagyott gyerek, ház, értéktárgy helyzete sem. Több éven keresztül ilyen gondokkal élni, - nehéz munka mellett, keveset pihenve, - bizony aligha lehet idegrendszeri károsodás nélkül.

Nem kevés a vesebántalmakban szenvedő dinnyések száma sem, ami ugyancsak megfázásból ered, de sok kisebb-nagyobb betegség / nátha, meghűlés, torokgyulladás, mandulagyulladás, homlok-és orrűreggyulladás / is ebből a forrásból táplálkozik. Mig lesz dinnyésvállalkozó; addig az idegfeszültségből, megfázásból, túlfeszített fizikai munkából származó betegségek is lesznek. Hogy ezek megszűnjenek, ahhoz a felesdinnyésedésnek alapos szerkezeti változáson kell keresztül menni s ki kell küszöbölni a kunyhóban lakást és a munkafolyamatok nagyrészét gépesíteni kell.

Felesdinnyések által megtermelt árú értéke és értékesítése.

Az elvándorló felesdinnyések által megtermelt árú már felszabadulás előtt is komoly értéket jelentett. Az akkori - aránylag alacsony - dinnyeárak mellett kb. 10 ezer pengő tiszta értéket termelt egy-egy dinnyéscsalád 4000-6000 pengős tiszta jövedelmükkel jól kereső vállalkozónak számítottak, de az 1 kh-ra eső 1000 pengő tiszta érték / befektetésen, adón felül / megtermelésével a kapitalista mezőgazdaságnak is egyik legjövedelmezőbb ágát képezték.

Felszabadulás előtt a 10 ezer pengőt kb 10 kh adta, mert ennyi volt az a földnagyság, amivel - bér munka igénybevétele nélkül - egy-egy család elboldogult.

Ma általában 15 kh-t művel 1-1 család, de fiataloknál nem ritka a 30 kh vállalása sem.

A vállalt terület nagysága, a részesedés aránya, országrészenként korosztályonként, termelőszövetkezetek és állami gazdaságokként változik. A 10 holdas alsó határt és a 40 holdas * felső határt alig vállalja valaki, valahogy mindenki a középérték megközelítésére törekszik.

10 kh-nál kevesebbel bajlódni nem nagyon éri meg, de 20 kh-nál többet vállalni is nagy kockázattal jár. Egyes gazdaságok, - hogy az igényeket ki tudják elégíteni - rábeszélnek a dinnyést 25-30 kh vállalására is úgy, hogy bér munkában a vállalkozó segítségére sietnek.

Látszatra az ilyen megállapodás mindenki számára jó. A valóságban ez mégsem így van!

8-10 órát megerőltetés nélkül ledolgozó bér munkás; gyepvágásnál, fészekkészítésnél, trágyázásnál, rakodásnál, permetezésnél, kapálásnál, sárgadinnye szedésnél stb. valóban nagy-szerű segítséget jelent.

Vannak azonban olyan munkafolyamatok / pikírozás, palántanevelés, görögdinnye szedés stb. / is ahol csak nagy tapasztalatú dinnyés dolgozhat, munkatorlódás, rohamos érés esetén 2 ember helyett is.

Szerintem a jövőben nem a minél nagyobb terület művelésére, hanem a kh-kénti átlagtermések növelésére kell törekedni, mely a dinnyések és termeltetők számára is előnyösebb.

Természetesen még így is előnyös, mindenkinek a felesdinnyések tevékenysége.

Mák László fiatal dinnyés például 1 kh-n görögdinnyéből 22 ezer Ft-ot, sárgadinnyéből 26 ezer Ft-ot, főzőtökből 42 ezer Ft-ot, uborkából 50 ezer Ft értéket állít elő.* *

* 1971-ben csak 3 ilyen vállalkozásról tudok, melyhez 1972-ben Kápolna határában Horváth Sándor is csatlakozni fog - 20 %-os részesedés mellett.

* * Túlzottnak tartom.

Sajnos ez még nem országos átlag, az országos átlag ennek dinnyéből számítva alig éri el a felét, és a legtöbb dinnyés 11-12 ezer Ft-ra teszi csak az 1 kh-n megtermelt dinnye értékét. *

15 kh átlagot számítva egy-egy dinnyés család így is 180 eFt. értéket termel, melyből 15 holdnál kb 85 ezer Ft lesz az üvé. A megtermelt érték abszolút és holdankénti mutatói magasnak, - igaz a termelő jövedelme sem alacsony - látszik. / 13-as diagram / Mindenki jól jár egy ilyen vállalkozásnál, még a termeltető is, mert a következő kultúrák alá jó trágyás talajt kap és holdanként 2-3 ezer Ft tiszta jövedelmet, jó értékesítési lehetőség esetén.

A jövedelmi átlagok alakulását nagy mértékben befolyásolja az értékesítés is. A jó értékesítés 30-40 %-os jövedelem-emelkedést jelent. Ezért alapos megszervezése, jó lebonyolítása; úgy a termeltetőnek, mint a termelőnek egyaránt érdeke.

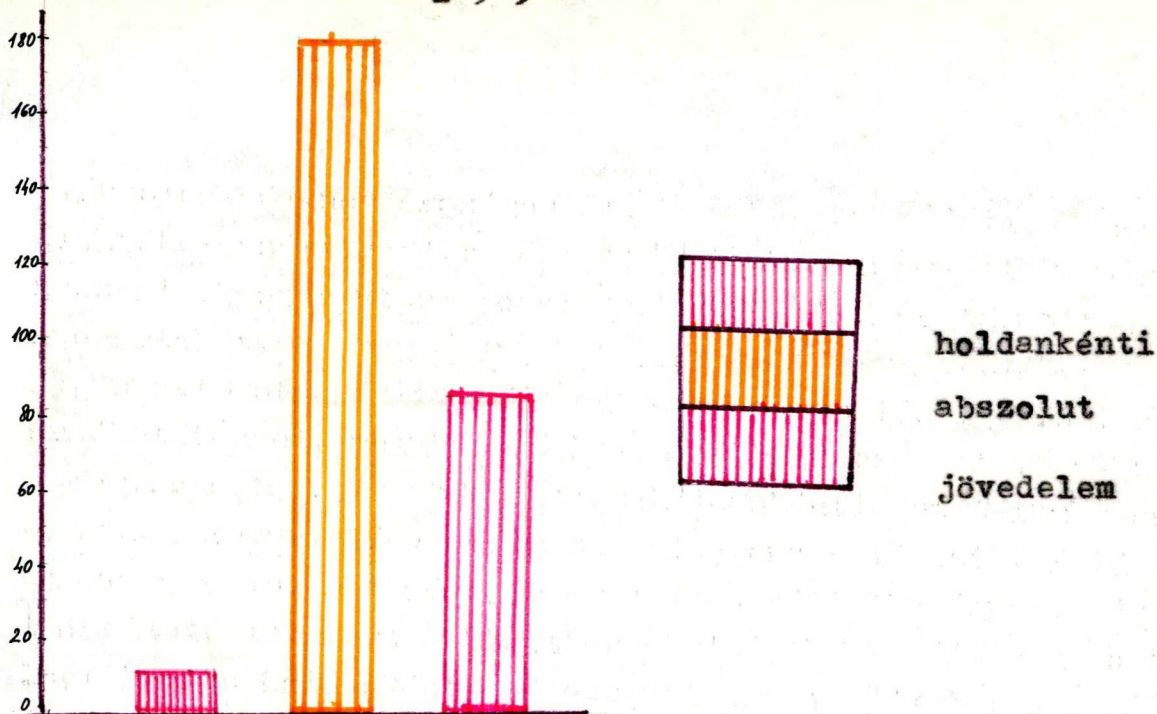
Papiron az értékesítésért csak a termeltető a felelős, de az érdekazonosság miatt a termelő is szívesen elősegíti azt, sőt az esetek nagy részében egyeztetett tervek alapján dolgoznak. Exportra és az ország távoli részébe - aki jól akarja árúját értékesíteni - nem szállít, az eladást 30-40 km-es körzetben oldja meg. Távolabbra szállítani napjainkban tényleg nem a legjövedelmezőbb, mert rossz utak miatt, - speciális szállító járművek hiányában - a termelés tized, kilenced része is kárba veshető, de jól érett dinnyénél 80 %-os jövedelemkiesés sem ritka.

* *

Dr Erdei Ferenc szerk.: Zöldségtermelés, zöldségértékesítés, gazdaságosság 1968. 55-ös táblázata alapján a hivatalos statisztikai kimutatás szerint az 1 kh-ra jutó árbevétel 1963-ban:

	állami ért.	szabadpiaci	vegyes
sárgadinnye:	10.008 Ft/kh	10.303 Ft/kh	22.133 Ft/kh
görögdinnye:	8.405 Ft/kh	10.210 Ft/kh	7.439 Ft/kh

ebből le kb: 680 Ft sárgadinnyénél, 640 Ft görögdinnyénél, jövedelmi adóra, föld adóra stb. Dr Erdei Ferenc sz. Zöldségtermelés, zöldségértékesítés, gazdaságosság 1968

/ 13-as diagram / A dinnyések által megtermelt abszolút és holdankénti érték aránya a jövedelmekhez /eFt-ban/ 95

Idővel gyorsított közlekedéssel, speciális szállító járművekkel a veszteség minimálisra csökkenthető, de addig - semmilyen nemzeti érdek hangsúlyozásával - a helyi, és közeli értékesítésre való törekvést nem lehet elvitatni.

Érthető ilyen körülmények között, hogy már munkavállalásnál gondol a dinnyés az értékesítésre és csak iparvidékek közelében, üdülőhelyekhez közel, főútvonalak mentén vagy optimális termelési lehetőségekkel rendelkező vidéken vállal munkát, s azon fáradozik, hogy az értékesítésbe dinnyéhez értő személyt is bevonjank.

A dinnyéhez értő személy sokszor a 3-as képen látható kis üzletekben árul, s szakszerű felvilágosításával a vevő és eladó érdekeit egyaránt szolgálja.

Téves az a feltevés, hogy az ilyen személy a rossz dinnyét is eladja; nem adja el, de elad olyat aminek esetleg másnapra az íze jó lesz / állás közben is érik a dinnye /.

A közelben értékesítő termelőszövetkezeteknek és állami gazdaságoknak általában jó kapcsolatuk van a közeli kofákkal és ma már nem megy ritkaság számba, hogy az saját kocsijával szállít 5 - 6 q dinnyét a piacra, ami a szállításból eredő veszteséget és a szállítási költségeket - a termelő javára - csökkenti.

Az ilyen gazdaságok a közeli nagyobb településekre is szállítanak és egyre gyakoribb lesz a friss dinnye falvakban is.

Optimális mégis úgy lenne az értékesítés, ha a nemzeti és vállalati érdekeket össze lehetne egyeztetni, s a MÉK és GYÜMÉRT olyan felvásárlási árakat fizetne a külföldön értékesített dinnyéért, hogy azok fedeznék a rossz utak, hosszú szállítás, rossz járművek által okozott kiesést, s arra ösztönözzék a termelő gazdaságot, hogy az izes, jó zamatú, szép formájú magyar dinnyét külföldre is szívesen termelje.

Míg az exportra termelés és távoli szállítás jövedelmezősége nem éri el a helyi vagy közeli eladásból származó jövedelmét, addig a dinnyetermelés jövője nincs igazán megoldva hazánkban.

A nehéz dinnyés szakmában anyagi ösztönzők nélkül nem lehet boldogulni már most sem, a jövőben meg még inkább nem!

A jövő ösztönzéséhez az anyagi alapot pedig a gépesítésen alapuló nagyobb termelés adja, amiben a dinnyés csak akkor fog közreműködni, ha a megtermelt dinnyéért távolabb vagy külföldön is megkapja azt az árat, amit a közelben értékesítettért.

VI. A CSÁNYI DINNYÉSEK ÉS DINNYETERMESZTÉS JÖVŐJE

A termelés várható alakulása.

Csányon jelenleg - egyedül - a Búzakalász Termelőszövetkezet foglalkozik dinnyetermesztéssel.

Az egyéni termelők - a kert kivételével - és a Csányi Állami Gazdaság nem termel dinnyét; s a termelőszövetkezettel szemben ez távlati terveikben sem szerepel.

Juhász Árpád főagronómus és Dési Gyula agronómus szerint ők is az alábbi fontos tényezőktől teszik függővé a dinnyetermesztést:

- 1./ a talaj dinnyeuntságának megszűnése, nagyobb összefüggő homokos területeken,
- 2./ korai fajták meghonosítása Csány határában,
- 3./ kellő számú dinnyekertész jelentkezése helyi termelésre,
- 4./ előrelépés gépesítésben,
- 5./ dinnyekereslet ütemes fokozódása.

Az 5 szempont közül 2 erősen kötődik agronómiai tényezőkhez, ami a reális tervezést alaposan megnehezíti.

Dési Gyula agronómus * szerint a fellendülés nagy arányú csak az 5 fő tényező szerencsés találkozása esetén lehet, bármelyik kimaradása megakadályozhatja a lendületes előrelépést.

* Szakdolgozatát A Csányi dinnye betegségei címmel készítette.

Ezért később a termelés várható alakulásánál egy optimális és egy "reálisabb" adatot is feltüntettem / 14-es, 15-ös diagram /.

Dési Gyula szerint, ha a dinnyetermesztés országos szinten ugyanúgy válságba jut mint a többi zöldségféle termelése, és vetésterülete lényegesen csökkenni kezd; úgy átmenetileg /1975-ig/ Csányon sem lesz lényeges fejlődés s a mélypontonról aligha tudnak elmozdulni.

A zöldségfélék vetésterülete azonban a végletekig nem csökkenhet, hamarosan le kell záródnia ennek a folyamatnak, még mielőbb országos problémát okozhatna.

Kormányzatunk tudja ezt, s ezért 1971-ben hozzájárult a felvásárlás korszerűsítéséhez és a termelést gátló okok megvizsgálásához.

A zöldségtermelés felülvizsgálásával és új alapokra helyezésével kapcsolatos komplex problémakör országos rendezése, kb. 1975-re várható, ami új lendületet adhat a csányi dinnyetermesztésnek is.

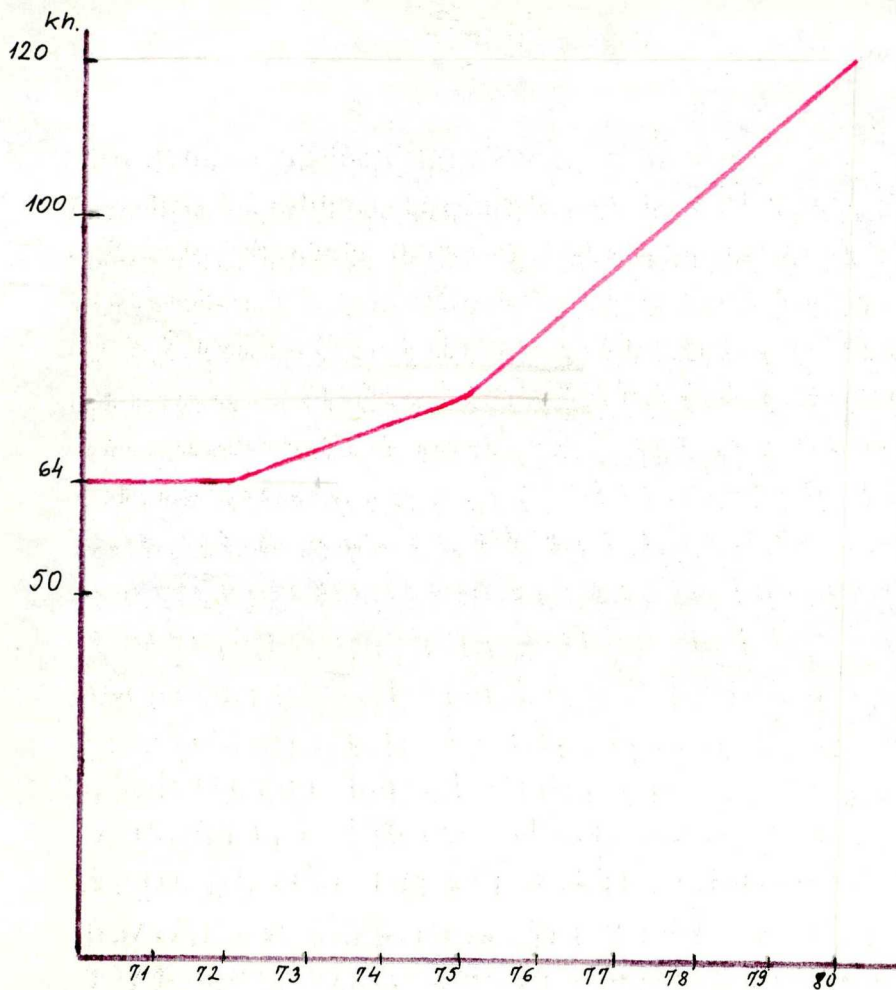
Dési Gyula szerint a csányi zöldségtermesztés nagyobb fokú gépesítése és a szakképzett munkaerő megléte, az országos átlagnál - 1975 után - jobb lehetőségeket biztosít Csálynak a dinnyetermesztés fokozására.

Optimális körülmények között a helyi termelés 5 év alatt megduplázódhat, de a 100 kh-t mindenképp túl kell lépnie.

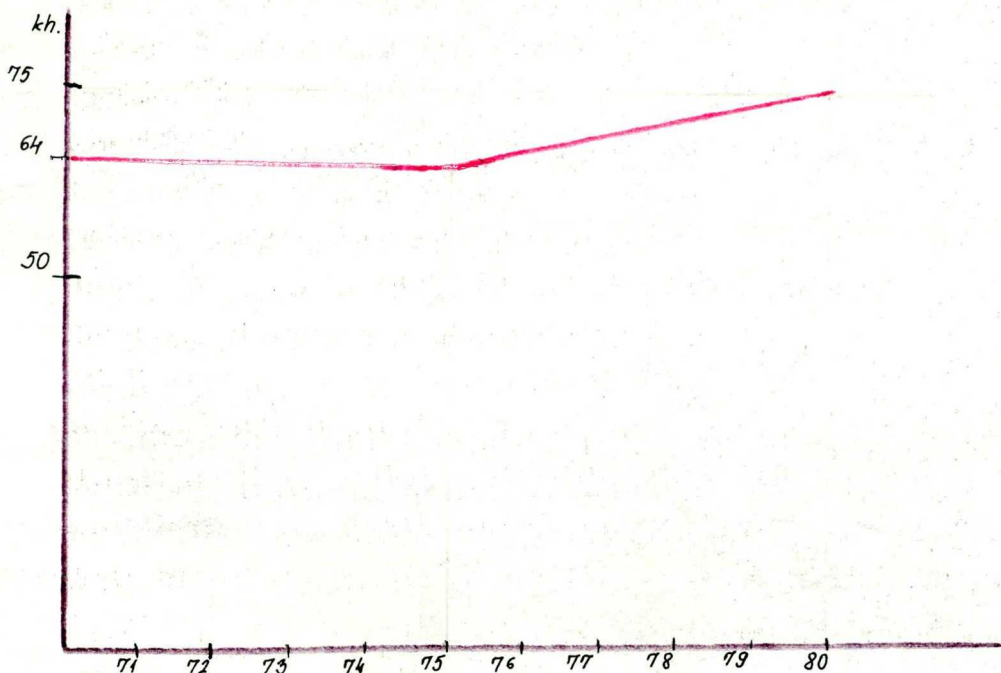
Amennyiben a talajadottságok rohamos javulása nem következik be és kedvezőtlenül alakulnak a gazdasági tényezők, s úgy lényeges javulás dinnyetermesztésben nem várható.

Csökkenni már nem fog a vetésterület, mert a termelés így is kifizetődő, s 5-6 év múlva a gépesítés kisméretű fokozódása esetén még mindig az lesz, ami egy lassú emelkedést tesz csak lehetővé.

Sok függ az új és ellenálló fajták meghonosításától is. A termelőszövetkezet vezetői ebből a szempontból nagyon bizakodóak, mert számítanak az országos és a helyi kísérletezés eredményeinek felhasználására.

/ 14-es diagram / A csányi dinnyevetésterület várható⁹⁶
alakulása 1980-ig /optimális esetben/

/ 15-ös diagram / A csányi dinnyevetésterület várható⁹⁷
alakulása 1980-ig /optimális esetben/

A termelőszövetkezet céljai között szerepel a dinnyehozamok növelése is. Ugy érzik, hogy 1980-ig ezen a területen lényegesen előre lehet lépni és a jelenlegi holdankénti termésmennyiséget sárgadinnyénél 20, görögdinnyénél 40 q-val lehet növelni / 16-os diagram /.

Ha a terméshezamok növekedését tényleg sikerül elérni, úgy a piacokon - még vetésterület csökkenés esetén is - lehet fokozni az eladandó csányi dinnye mennyiségét.

Nagy eredménynek számítana minden esetre a terméshezamok ilyen arányú fokozása, de nem kell elfelejtenünk, hogy a 30-as években már voltak ekkora termésátlagok.

Sajnos országosan sem túlzottan jó a helyzet, a vetésterület állandóan csökken. Ezt bizonyítja a következő felsorolás is:

A dinnye vetésterületének csökkenése: /Kertészet és szőlészet 1970. 18 évf. 20sz. alapján/

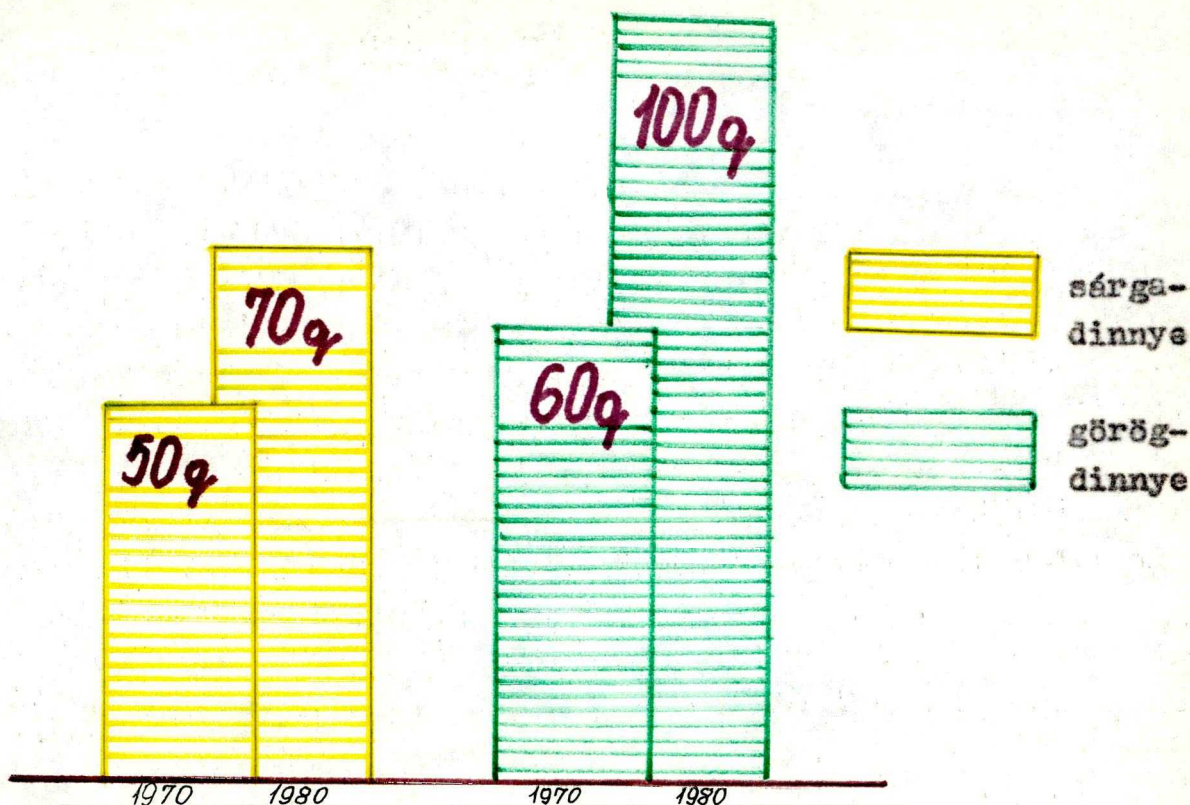
1966	10 ezer hektár /kerekítve/
1967	9 "- - " -
1968	9,8 "- - " -
1969	8 "- - " -
1970	8 "- - " -

ami által az előirányzatot meg sem tudjuk közelíteni.

A Zöldségtermelés, zöldségértékesítés, önköltség c. műben feltüntetett 6,6 ezer kh sárgadinnye és 19,8 ezer kh görögdinnye helyett pl. 1970-ben csak 8,6 ezer hektár /kb⁹⁹ 17 ezer kh/ dinnyét termeltünk, ami a zöldségtermelés kritikus időszakában valószínűleg egy pár évig még tovább csökken.

A kereslet valószínű alakulása

Ezt az anyagrészt természetesen csak az országos kereslet tükrében tudom vizsgálni, ami a csányi termesztők és felesdinnyések jövőjét egyaránt befolyásolja.

/ 16-os diagram / Holdankénti termés hozamok alakulása
Csányon 1980-ig⁹⁸

A kereslet napjainkban szinte minden zöldségfélékből meghaladja a kínálatot.

A 60-as években hazánkban, évi átlagban 417 ezer tonna zöldségféléket termeltek, melyben az 1966-os év 760 ezer tonnájára ugyanúgy szerepel, mint a kezdő évek 400 ezer tonna alatti termelése.¹⁰⁰

1966 csúcsot jelentett zöldségtermesztésünkben, s a napjainkban termelt 570 ezertonna - nagyobb kereslet mellett - sajnos a középértékhez való közelítést jelenti.

Jelenleg legmegfelelőbb az 1966-os szint lenne, mert kis mértékben még úgy is fölül múlna a kereslet a kínálatot, s egyes zöldségfélékből / borsó, paradicsom, paprika, zöldbab, uborka, káposzta / az ipar jóval többet fel bírna venni, meglévő kapacitása mellett.

Sajnos a dinnyét sem lehet különválasztani a többi zöldségféléstől, a kereslet és kínálat törvénye reá is vonatkozik, csak sokszor fordított előjellel!

Felszabadulásunk előtt - mikor a zöldségfélék általában jóval kisebb mértékben vettek részt a nép ételmezésében - a dinnye iránti kereslet nagy volt. Fogyasztottak sok esetben más zöldségféle rovására, vagy helyett is.

Nem elhanyagolható az sem, hogy egyes rossz ivóvizű vidékeken kánikula alatt vizpótló szerepet is betöltött.

Napjainkban a zöldségtermelés fokozatos csökkenése megnövelte a dinnye iránti keresletet. E nemes gyümölcs /zöldségféle/ sok családnál, kis mértékben hozzátartozott a déli, vagy esti étkezéshez. A mennyiségi fogyasztás alig változott, de a dinnyevásárlás - 1971-et kivéve - mégis gyakoribb lett.

Mennyiségi növekedés a fogyasztásban, ilyen magas árak mellett aligha képzelhető el, de egy-egy szelet dinnye az étkezésnél a jövőben is gyakori lesz, melynek nagyságát az árak és bérek alakulása nagy mértékben befolyásolhatja.

A jövedelmek várható alakulását a párt előirányzatai alapján nagyjából ismerjük, de a dinnyeárak alakulásánál kevesen mernek jóslásokba bocsátkozni.

Az állam törekvéseiben az árak stabilizálására törekszik, de a dinnyések szerint ez csak abban az esetben lenne lehetséges, ha a többi zöldségféle ára sem emelkedne és csökkenne a dinnye iránti kereslet.

Milyen kilátások vannak erre?

A Magyar Rádió 1972. február elsejei adása és Népszava 1972. február 4-én megjelent Mit mutat a zöldségtérkép c. cikke alapján, erre alig van kilátás.* Még akkor sem, ha a jelenlegi zöldségtermelés - a kormány sürgetésére - növekedni fog.

* A primőr dinnye 16-18 Ft-os piaci ára /1972 júliusában/ is erre enged következtetni.

A tervezett 23-24 %-os vetésterület növekedés plusz terménye még mindig nem fogja kielégíteni az igényeket, nem is szólva arról, hogy a terv megvalósításáról csak akkor lehet szó, ha mindenki szívügyének tekinti a zöldségtermesztés fellendítését.

A dinnyetermesztés - a többi zöldségfélékhez hasonlóan - akkor lenne igazán kifizetődő, ha nagy területen gépesítve termelnék.* Sajnos erre egyelőre gondolni sem lehet, ami miatt a mai magas árak /szezonalban átlagban 1969. 2,93 Ft, 1970. 3,78 Ft/ ** aligha fognak csökkenni és a kereslet sem fog jelentősen növekedni.

Mezőgazdasági nagyüzemeinknél az sem vált ki osztatlan örömet, hogy főként a kereskedelem akar jól keresni a zöldségféléken és még mindig nagyon alacsony felvásárlási árat fizet, ami miatt a zöldségfélék termesztése - 1-2 kivételtől eltekintve - 1971-ben ráfizetéses volt.

Exportra és hazai fogyasztásra szánt dinnyéinknél is alacsony a felvásárlási ár, ami miatt a külföldön lévő keresletet nem tudjuk kielégíteni: mert majdnem minden gazdaság hazai értékesítésre törekszik. Az exportra termelő gazdaságokban dolgozó dinnyések - szinte panaszosan - említették, hogy 4,60 Ft és 1,80 Ft között mozgott a dinnye felvásárlási ára, 1970-ben, s a hazai áraknak szinte soha nem érte el a felét. Nagy hiba pedig a kereskedelem szűkmarkúsága akkor, amikor a magyar dinnyét Berlintől - Londonig¹⁰¹ szerte Ny-Európában megismerték, s a kereslet nagyobb arányú növekedésére is hamarosan számítani lehet.

Kielégíteni azonban a nagyobb keresletet csak akkor tudjuk, ha legalább annyira jövedelmezővé tesszük az exportra termelést, mint a hazait és a minőségi követelmények magas mércéjét a hazai fogyasztói áraktól magasabb felvásárlási árakkal ellensúlyozzuk.

* Mit mutat a zöldségtérkép c. cik alapján Népszava 1972. II.4.sz.

** Kertészet és szőlészet 1970. 19 évf. 20 sz. 624 l.

Hazai keresletünk alakulását nagy mértékben befolyásolhatja az is, hogy mennyire sikerül megoldani a korábban érő dinnyék általános elterjesztését és korábbi tömeges termesztését.

Ha jóval korábbi és olcsóbb dinnyét 1-2 éven belül mégsem sikerül nagy területeken elterjesztetni, úgy a csemegeszőlő, és őszibarack javára a dinnye vetésterülete tovább csökken. Bekövetkezhet ez annak ellenére, hogy a Sugay Baby, a Korai kincs és, újabban a K 51-es biztató távlatot nyit a dinnye előtt is.

Jelenleg tényleg az egyenletesen fejlődő őszibarack és csemegeszőlő / 14-es táblázat / helyzete a jobb. Mindkettőnek előrehaladottabb a gépesítése és a kisebb vásárlási kockázat miatt sokan szívesebben vásárolják.

/ 14-es táblázat / Őszibarack és csemegeszőlő
termelésünk alakulása 1967-ig.¹⁰²

Év	Csemegeszőlő termés 1000 t-ban kerekítve	Év	Őszibarack faállomány mill. db	Termés 1000 t-ban
1931-40	33	1963	11,7	40,2
1951-60	57	1964	13,1	38,3
1963	81	1965	14,6	38,5
1964	95	1966	15,4	68,4
1965	50			
1966	66	1967	15,4	84,2
1967	68			

Versenyeznie azonban e 3 növénynek nem kell, mert mindhárom fogyasztása - a jelenleginél jóval nagyobb mennyiségben - kívánatos.

Véleményem szerint alacsonyabb árak mellett a dinnye iránti kereslet 1975 után - a felsorolt nehézségek ellenére - növekedhet, amit az egyre fogyó dinnyéslétszám csak gépek segítségével tud majd kielégíteni.

Annál is inkább be kell ennek következni, mert a zöltség-félék fogyasztása az egészségesebb táplálkozási forma bevezetésével nagy mértékben növekedni fog, s 1980-ig ilyen szempontból bizonyára fel fognak figyelni a dinnyére is.

Kik lesznek a legnagyobb külföldi vásárlóink?

A sárga - és a görögdinnye termesztési határbonala megegyezik a szőlőjével. Mindkét növény verőfényes, száraz, meleg éghajlatot kíván. Ezért mondják azt hazánkban a dinnyések, hogy "jó bor esztendő, jó dinnye esztendő".¹⁰³

Hazánktól északabbra és nyugatabbra már egyik dinnyeféle sem terem meg,^{*} ezért az itt elhelyezkedő országokból került és kerül ki vásárlóink jelentős része. Ezekben az országokban a - jelentősebb - dinnyeexport majdnem egyidős a vasuti teherszállítás kezdetével.

A kevés napfényt és hőt kapó, vitaminhiánnyal küzdő: Csehország, Németország, Ausztria, Lengyelország, aránylag hamar felismerte a dinnye nagy táplálkozási jelentőségét, mely a vitaminok mellett értékes szénhidrátot és ásványi sókat is tartalmaz. / 15-ös táblázat / Kellemes íze és nagy táplálkozási jelentősége miatt az északi népek körében nyári orvosságként is emlegették.

Kedvező hatása az anyagcsere folyamatra, bélműködésre, közérzetre valóban jelentős, ami miatt - az előbb felsorolt - előnyeivel együtt jelentős helyet foglal el a tudományos számítások alapján kialakított "jövő táplálkozási formájában", külföldön és hazánkban egyaránt.

^{*} A görögdinnye D-Lengyelország, D-Csehszlovákia és D-Németországban megterem, de ízetlen termést ad!

/ 15-ös táblázat / 100 g érett dinnyében /sárga/ található.*

viz	90,9 g	nikotinsav	1 mg
hamu	0,65 "	C-vitamin	17 "
kalória	36	mész	14,4 "
fehérje	0,8 "	vas	0,9 "
zsír	0,0 "	réz	0,1 "
szénhidrát	7,5 "	foszfor	10,0 "
karotin	0,2 "	cink	0,2-0,6 "
B ₁ -vitamin	40,0 mg	lugfok	6,0
B ₂ -vitamin	30,0 "		

/ 16-os táblázat / 100 g érett görögdinnyében található.* *

viz	93,7 g	C-vitamin	5 mg
hamu	0,27 "	mész	12,6 "
fehérje	0,80 "	vas	0,1 "
szénhidrát	5,2 "	réz	0,06 "
B ₂ -vitamin	40 gamma	foszfor	2,00 "
nikotinsav	1,1 mg	cink	1,40 "

Észak és Nyugat-Európában igény a magyar dinnye iránt jelenleg is nagy, s a dinnyések szerint 2-3-szoros mennyiséget is el tudnánk adni, mert dinnyéink formája, hússzíne, íze, zamata a vetélytársakénál szebb, izesebb.

* Molnár-Szalai-Cs.Nagy: A dinnye termesztése 1960. 10 l. 1-es táblázat.

* * Molnár-Szalai-Cs.Nagy: A dinnyetermesztése 1960. 120 l. 9-es táblázat.

Dél-Európa és a Szovjetunió déli köztársaságai a jövőben sem igen tudnak a versenybe beszállni, mert dinnyéik a magyar dinnye előnyös tulajdonságaival nem, vagy csak részben fognak rendelkezni.

Kivitelük legnagyobb része ezért a 70-es években is a 3 - csak északi területekkel rendelkező - szocialista országba fog irányulni, kik között jelenleg NDK, Csehszlovákia, Lengyelország a vásárlói sorrend. Nem lehetetlen azonban az sem, hogy a SZU is vesz át kisebb mennyiségű minőségi dinnyét az ottani dinnyék alakjának és hússzínének megjavítása céljából, mellyel az ottani dinnyék formáját és hússzínét próbálják mutatósabbá tenni.

Nyugat-Németország, Svájc, Ausztria, Skandinávia¹⁰⁴ * és ujabban Nagy Británia alkotják nyugati eladási körzeteinket, mely országok esetében a dinnye "valutaszerző" szerepét sem szabad lebecsülni.

Jó árat fizető felvevő piacunk tehát van bőségesen, hogy mégsem minden akadálymentes az a kereskedelmi vállalatok kapzsiságával magyarázható, kik túl sokat akarnak keresni, mint közvetítők.

A haszon egy része tényleg megilleti őket, de nem a döntő része. Főként akkor nem, ha a biztonságos szállítás és tárolás érdekében nem sokat tesznek, s a legújabb konténeres szállítás hiányát magas minőségi mércével és rászámítással akarják ellensúlyozni.

Hosszú ideig ez az állapot nem maradhat fenn, mert akkor a nyugati országok igényeit sem fogjuk tudni maradék nélkül kielégíteni, ami miatt az ország jelentős, - könnyen megszerezhető - valutától esik el.

* * Er Erdei Ferenc: Zöldségszükséglet és zöldségtermelés
1967. 68 lap.

Mi a helyzet a csányi és felesdinnyés utánpótlást és szak-
képzést illetően.

Hídvégi Lajos általános iskolai igazgató adatai szerint az utóbbi 10 évben, évi átlagban 135¹⁰⁵ gyerek kelt útra szüleivel február végén, március elején, hogy szülei munkahelyéhez közel eső helységben járjon iskolába és szabadidejében segítsen a dinnyetermesztésben. A 60-as évek elején még 150-160 tanuló utazott el, de 1970-ben már alig 110, ami világosan mutatja, hogy a 15 főnyi tantestület rábeszélése / hogy maradjanak otthon / nem volt eredménytelen.

Igy tényleg sikerült 50-60 tanulót évente megmenteni az egészségtelen kunyhóban lakástól, erejüket sokszor meghaladó mezőgazdasági munkától, tanulmányi idejük kettétörésétől, napi 8-10 km-es iskolába gyaloglástól. De mégis ide kívánczik! Vajjon nem ártottak-e a nevelők ráhatásukkal a dinnyésutánpótlás nevelésének?

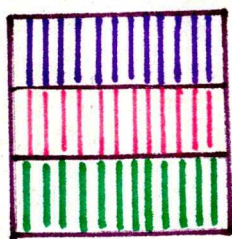
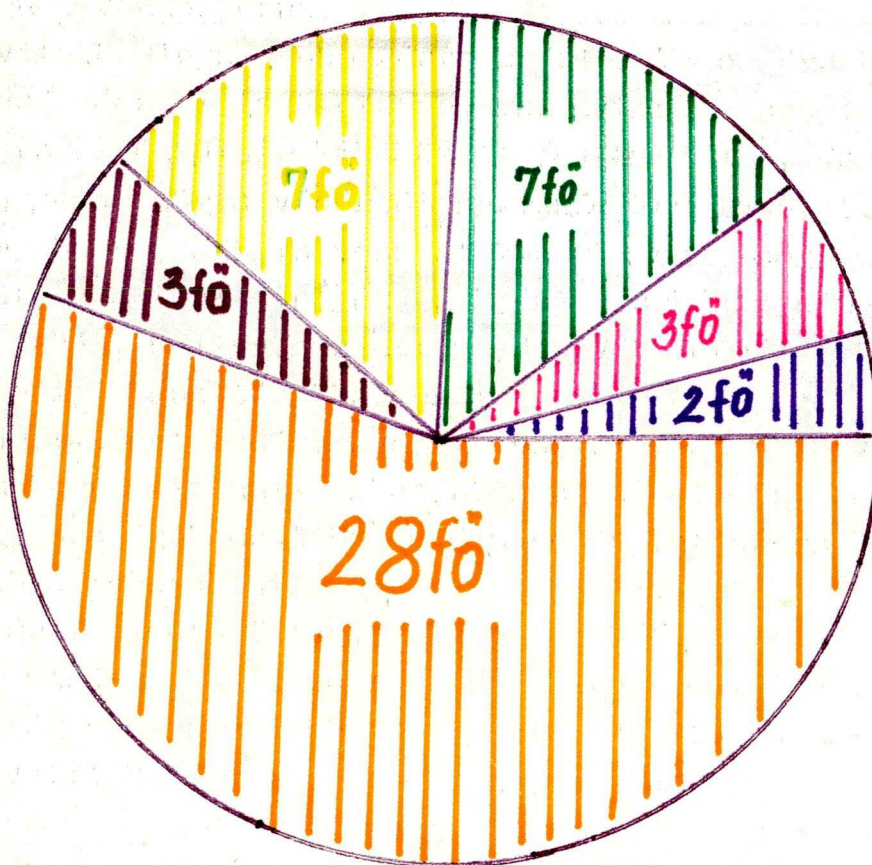
Látszatra cselekedetük tényleg ellenkezik a dinnyetermesztés érdekeivel; mert igazán jó dinnyés csak abból lesz, ki - szülei felügyelete alatt - minden munkafolyamatot végig csinált, nemcsak nyárra utazott el szüleihez, mint jelenleg 50-60 gyerek.

Számadatok segítségével vizsgálva a dolgot, mégis a nevelőknek kell igazat adnunk / 17-es diagram /. Ezt támasztja alá az is, hogy az 1970-ben végzett 2 nyolcadik osztályból /50 fő/ mindössze két fő lett dinnyés.

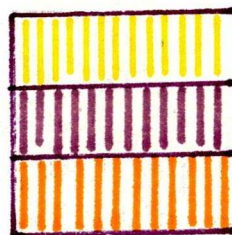
Ez az össztanulók 4 %-át teszi ki, holott a tanulók 48 %-a dinnyés szülők gyermeke / 24 fő /, melyből 17 fő / 34 % / rendszeresen eljár szüleivel februártól. Így együtt látva a tényeket azt hiszem másképpen fogalmazódik meg a kérdés és legtöbbször azt kérdezik, vajjon azért a két dinnyésért érdemes-e még plusz 15 gyerek egészségét kockára tenni?

Napjainkban nemcsak a gyerek irtózik a felesdinnyés szakmától, de a szülők sem akarnak dinnyést nevelni gyermekeikből.

/ 17-es diagram / Csányon 1971-ben végzett 50 általános¹⁰⁶
iskolai tanuló elhelyezkedése.

dinnyés
Tsz.tag
gimnazista

szakközép iskola
technikumi hallg.
ipari, kereske-
dői, m.szakiskt.

A szülők közül több említette, hogy jó lenne a segítség, de mégis jobb ha a gyerek szakmát tanul vagy diplomát szerez. Ugy tartják - minek legyen ő is dinnyés, ha más egészségesebb szakmát is kitanulhat.

Sok dinnyés szerint az utánpótlás leginkább azért marad el, mert szakmájuk nem tud lépést tartani a tudomány és technika forradalmi fejlődésével, ami miatt sok fiatal annak megszűnésétől, elsorvadásától is fél.

"Erőteljesebb" ráhatás nélkül tényleg kevés fiatal meri vállalni a világtól való elzárást, a szórakozás szinte teljes hiányát, a nehéz és hosszú munkaidővel járó fizikai munkát / 28-29-es kép /. Katonaság és családalapítás előtt a jóval nagyobb pénz is csak nagyon kevés fiataalt tud csábítani, ami azért nem jelenti azt, hogy a családalapítás után fellépő anyagi nehézségek hatására - szakmával, könyvelői képesítéssel stb. rendelkező fiatal ne térne vissza a gyerekkorában tanult "másik" szakmához.

/ 28-as kép / Egy fiatal dinnyésvállalkozó
Hévízgyörk határában.

/ 29-es kép / Szakmával és érettségivel rendelkező
ifjú dinnyésházaspár Heves határában.

Ez azonban már másfajta visszatérés! Szinte egyetlen fő sem tartja véglegesnek "visszaszivárgását", főként azért mert az iparban vagy kereskedelemben szerzett szakmája bármikor lehetővé teszi számára a dinnyekertészkedés abbahagyását. Persze még így sem szabad azt hinni, hogy tömeges a visszaszivárgás. A nyolcadik osztály elvégzése után 2-öt számítva a 3-visszaszivárgóval együtt sem nagyon nő évente 5-nél többel a 30 éven aluli dinnyések száma, ami miatt 1975-re a mai 416 dinnyéscsalád helyett kb. csak 380 fog dinnyekertészkedéssel foglalkozni.

Előre láthatólag kiöregedés* 1971 után évről - évre meg fogja haladni az utánpótlás létszámát, mely a 80-as években krónikus dinnyéshiányt eredményezhet.

Sajnos a 80-as években már Csány sem tud segíteni, mert ma még jelentős belső tartaléka akkorra kiöregszik és a helyi dinnyetermesztés utánpótlási gondjai sem lesznek megoldva.

*

A dinnyések jelentős része 45 éven felüli és jelentős a hatvanhoz közel vagy túl járók száma!

Sokan úgy vélik " Csány nem a világ közepe ", más helyről majd lesz felesdinnyés utánpótlás, ha gépesítve lesz minden.

Szerintem aligha lesz, mert az utánpótlást mindig Csány adta, s a többi dinnyetermesztő központ /Szentés, Makó, Nyírség/ ebben nem játszott jelentős szerepet, s a dinnyét alig, vagy csak könyvből ismerő egyéneknek pedig nagy kár lenne próbálkozni.

Külön dinnyekertészt sajnos jelen pillanatban -tudomásom szerint - egyetlen tanintézetben sem képeznek, s a szakképzést majdnem minden esetben a szülőktől, férjtől, vagy apóstól átvett ismeretek adják.

Nagy segítség lenne, ha hazánkban sikerülne / az utánpótlási problémák megoldására / egy középfokú dinnyekertész iskolát felállítani, ahol alapos elméleti felkészítés - és szezonidőszakban 6-8 órás napi gyakorlat mellett, végzettségüknek megfelelő végbizonyítványt kapnának, melyet szakmaként kellene elfogadni és más kertészeti kultúrák termesztésére is jogosítana. Ugy érzem ezt nemcsak a dinnyésutánpótlás követelné meg, hanem a zöldségtermesztésben mutatkozó krónikus középkáder hiány is.

Egyes csányi családoknak az a próbálkozása, hogy mezőgazdasági technikumba iskolázta be a "leendő dinnyekertészt", sem hozott kellő eredményt, mert végzős gyermekeik közül szinte egy sem tért vissza a szakmához.

Nem hozott eredményt a mezőgazdasági minisztérium által 1965-ben meghirdetett - a mezőgazdasági szakmunkás továbbképzés keretében "működő" - dinnyetermesztő szak sem.

Eljutai itt is csak a szakmai tanterv kidolgozásáig jutottak, mely nagyon sok jó gondolatot tartalmaz 16-17 éves fiatal dinnyekertészek vizsgáztatásánál, de más egyébire ilyen formában aligha jó. "Szép" a tanterv órafeldolgozása /17-es táblázat/

/ 17-es táblázat / Dinnyetermesztő szak elméleti és gyakorlati óraterve.¹⁰⁷

Elméleti óra:	Gyakorlati óra:	Összes óraszám:
Politikai ismeret, 2o		2o
Munkaköri szakism. 1oo	16o	26o
Üzemi ismeret 1o		1o
Munka egészségügyi 1o		1o
Ö s s z e s e n : 14o	16o	3oo

/ 18-as táblázat / A szakmai rész óraszám /részletezve/¹⁰⁸

Szakmai elmélet	óra	Szakmai gyakorlat	óra
Bevezetés	2	Melegági munkák	4o
Növényteni leírás	1o	Termesztéstetnikai gyak.	56
Fajtaismeret	1o	Betakarítás	32
Termesztés	46	Magtermesztés	24
Betakarítás	14	Egyéb	8
Üzemi ismeret	12		
Ismétlés	12- 14		
Ö s s z e s e n : 118-12o			16o

De ennek ellenére aligha fog valaha csányi dinnyések tanfolyami anyagként szerepelni, mert nyáron* egyetlen dinnyés sem hajlandó 1-2 napnál tovább távolmaradni az évi kenyeret adó munkájától, főként akkor nem, ha a tanfolyam elvégzése után megkapott "papir" nem egyenértékű a szakmunkás bizonyítvánnyal.

* Gyakorlat miatt máskor nem lehet!

A szakmunkás vizsga más fajta letételének hiánya káros, még olyan fiatal dinnyéseknél is, kik szeretik a szakmát és élethivatásként óhajtják választani.

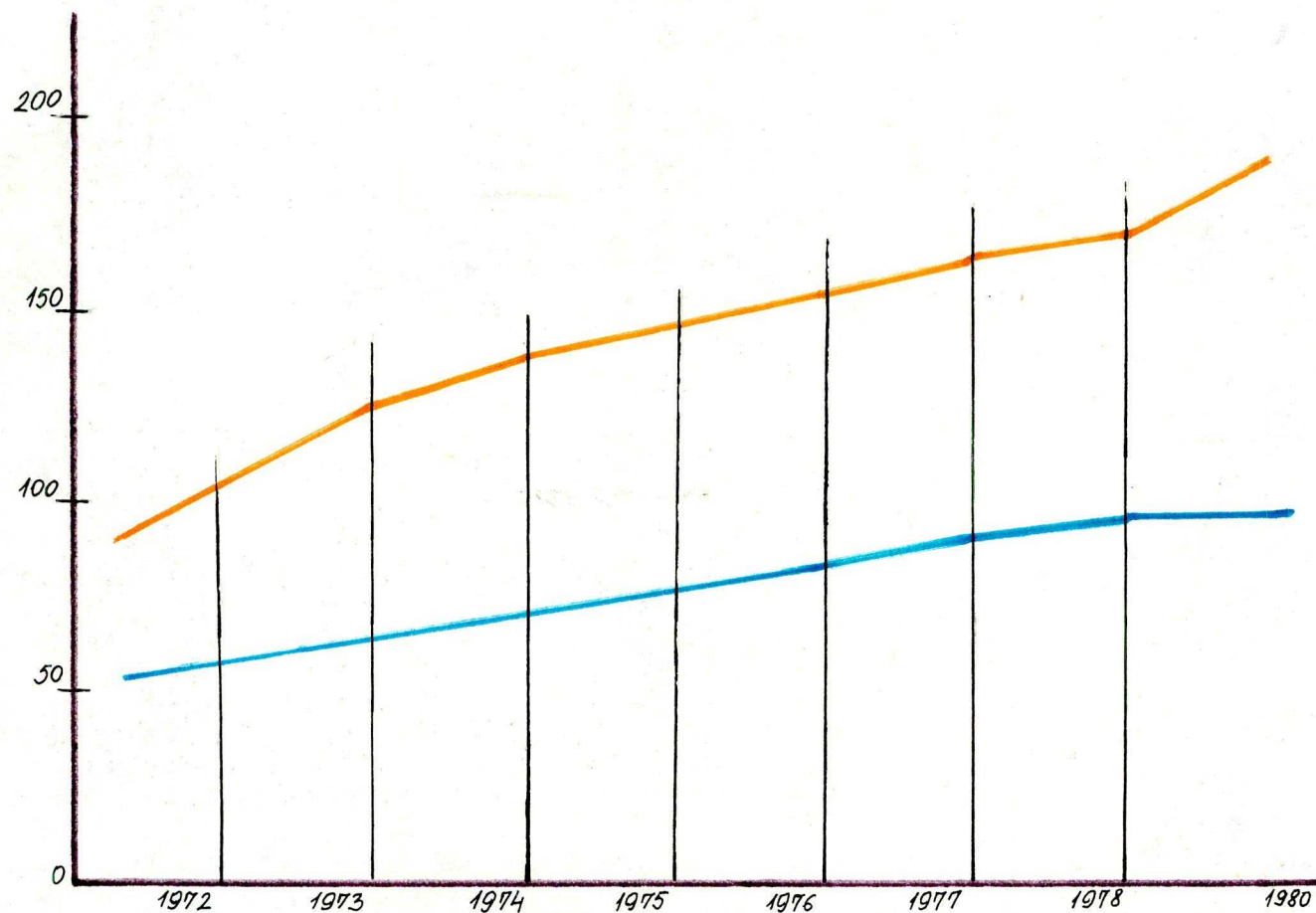
Személyesen beszélgettem én is erről Hévizgyörk határában a 28-as képen látható ifjú vállalkozóval, aki nem rossz tanulmányi előmenetele miatt lett dinnyés. Ő hivatásként óhajtja gyakorolni a dinnyéskedést, igaz egy jó pár "de"-vel egybekötve. Sajnos a "de"-k nála is elég "erősnek" hangzanak és belátható időn belül aligha lesznek teljesíthetők. A lakás, szórakozás megoldása és az általa legjobban óhajtott szakmunkásvizsga letétele egyenlőre tényleg aligha megoldható problémák, ami miatt lehetséges, hogy ő is más terület felé fog orientálódni a katonaidő letöltése után.

Hogy mihez kezd 20 évesen szakma nélkül? Azt nem tudja, de úgy érzi, hogy aki fiatalon úgy megállja a helyét a munkában mint ő, annak nem lesz nehézsége segédmunkásként sem az életben és az élet más területén talán felnőtt fejjel is szerezhethet szakképesítést, ott nem annyira "zsákutcás" a helyzet mint a dinnyéseknél.

A dinnyésszülők szakmával, diplomával rendelkező fiainak nagy része már alig ismeri a dinnyeföldet, csak látogatóba és dinnyéért jár ki néha a földre / 30-as kép /.

/ 30-as kép / Miskolcon dolgozó szakmunkás dinnyésgyerek szüleinél látogatóban.

/ 18-as diagram / Csányi TSz dinnyések és csányi felesdinnyések /részesdinnyések/
jövedelmének várható alakulása 1980-ig. 109

A szülők többszöri kérésére sem hajlandó, - még 2-3 évre sem - visszakanyarodni a dinnyéskedéshez, ami miatt utánpótlásként 98 %-uk egyáltalán nem vezető számításba, még anyagi nehézségek esetén sem.

Csányi és felesdinnyések jövedelmének várható alakulása
1980-ig.

Előre bocsájtanám, hogy itt lehetőleg csak a dinnyéből származó jövedelmet számolom: a nem csekély egyéb jövedelmet /uborka, tök/ nem mindig veszem figyelembe.

Igy a számok ugyan nem lesznek teljesek, de a dinnyetermesztés, fejlődése szempontjából csakis ez ad reális számítási alapot.

Igy számolva a csányi és Csányról elszármazó elvándorló felesdinnyések jövedelme közötti különbség 1980-ig abszolút méreteken tovább növekszik.

A csányi termelőszövetkezet kertészeti üzemág vezetője szerint: a helyi dinnyések jövedelme kb. évi 6 %-os növekedést fog mutatni, ami 1980-ra 90-95 eFt jövedelmet fog biztosítani.

Ennél több gépesítés vagy dupla terület vállalása mellett sem várható, amiben jelentős szerepet játszik az a tény, hogy 90-95 eFt megkeresése helyben nem számít kis pénznek és a termelőszövetkezet tagságának jövedelmét sem szabad túlzottan a dinnyéskereseteknek meghaladni. A helyi termelők kicsit mégis kételkedve fogadják a nagy számokat, s egy kicsit utópisztikusnak tartják az egészet, vagy úgy vélik, hogy 10 év múlva vásárlóerőben ez az összeg sem lesz jelentősen nagyobb a jelenlegi 50 eFt-nál.

Nem lesz rosszabb a jövedelem növekedés üteme az elvándorló felesdinnyéseknél sem. Kár lenne természetesen azt hinni, hogy a dinnyés jövedelmek a dinnyeárak emelkedését fogják /1972 után a dinnyeár növekedés is lelassul/ követni és csillagászati összegeket fognak kitenni.

1980-ra jövedelmük minden valószínűség szerint 100 eFt-tal lesz nagyobb a jelenleginél. A növekedés főként 1975-ig lesz gyors, előre láthatólag el fogja érni az évi 8-9 %-ot, zöldségtermelésünk egyensúlyának helyreállítása után az ütem ugyan

lelassul, de 10 éves átlagban a 6 %-os növekedés itt is meglesz.

Ez az óriási növekedés, akkor amikor más zöldségféléket azért nem termelnek, mert nem kifizetődő - szinte hihetetlennek tűnik, pedig igaz; s a dinnyések szerint is igaznak kell lenni! Jó, közepes pénzért a technika korában vajjon miért vállalnák: a látástól - vakulásig tartó munkát, a kunyhóban lakást, a civilizáció féléves majdnem teljes hiányát? Olcsón értelmetlen lenne eladni atyáról-fiúra szálló termelési tapasztalatukat is, s nem lenne értelme dupla terület vállalatának sem, aminek reális lehetőségével - a sok kiöregedő dinnyés miatt - hamarosan számolni kell.

Természetesen azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a dinnyések által termelt uborka és tök után a dinnye hozza a legnagyobb holdankénti jövedelmet a termeltetőnek is ami mindkét fél számára még hosszú ideig előnyössé teszi a dinnyések munkáját.

Nem szabad ennek ellenére azt hinni, hogy a felesdinnyés túl sokat fog keresni! Számításba kell venni, hogy egészségének megóvására "lakhelyének" otthonosabbá tételére, a világtól való elzártságának megszüntetésére hamarosan anyagi áldozatokat kell hoznia. Lakókocsit, lakókocsi felszerelést, az elzártság megszüntetésére gépkocsit kell vásárolniuk, aminek vásárlási és fenntartási költségei teljes egészében őket fogják terhelni.

Nem magas túlzottan a dinnyéscsaládok jövedelmének %-os növekedése sem, főként akkor ha figyelembe vesszük, hogy a 2-3 %-os évi ármozgás őket jobban fogja sújtani, mivel több ruhaneműt, lábbelit, használati eszközt használnak fel, mint egy átlag család.

Tévedésre ad az is okot, hogy a dinnyésjövedelmek 2 ember munkájából származnak minimum, de legtöbbször kisegítők is tartoznak hozzájuk, kikre a jövedelemfelosztást számításokban nem egyértelműen alkalmazzák.

Ezek után még egyet talán joggal kérdezhetünk; nem szűl-e a dinnyések aránylag magas fizetése rosszat a termelőségvetkezeti tagság körében? A dinnyések szerint nem! Főként azért nem, mert a sokat kereső öreg dinnyés nagyon kevés és ezért mindenki úgy gondolja, hogy nekik a jelenlegi nagyobb pénzből kell öreg napjaikra is tartalékolni, de látástól-vakulásig tartó munkájuk, mostoha életkörülményeik miatt sem irigykedik rájuk senki.

Milyen új technikai eszközök segítik majd a dinnyéseket.

Napjainkban a zöldségfélék iránti fokozott kereslet, sokszor felveti: miként lehetne a zöldségtermesztést fokozni, fogyasztói árait mérsékelni?

1972. II.hó 23-án elhangzott televíziós műsorban az egy magyar lakosra eső heti 1,5 kg-os zöldségfogyasztás nagyságát sem gazdasági, sem egészségügyi szakembereink nem tartották megnyugtatónak.* Dr. Buga László szerint 3-4 -szerez mennyiség lenne előnyös, mely által a szervezet olyan: fehérjék, szénhidrátok, sók, vitaminok birtokában jutna, mely a jó kondíciót és közérzetet továbbra is fenntartaná, de megóvná a magyarságot a "második turáni átokként" emlegetett elhízástól. Az orvosok és közgazdászok egyaránt a modern táplálkozás alapanyagainak tekintik a zöldségféléket, s hogy kormány szinten kezdtek foglalkozni a zöldségfélék termesztésével ez nagymértékben nekik is köszönhető.

Kormányzatunk szerint sürgősen meg kell oldani a zöldségtermesztés válságát úgy, hogy a fogyasztói árakat is csökkenthessük. Erre egyetlen perspektívát ajánlanak; a nagyarányú gépesítést. Kormányzatunk anyagi /kutatás/ és erkölcsi /1971. dec. 2043-as határozat/ támogatása már jelenleg is érezhető, és reális alap van arra, hogy 1975-re, speciális gépek létrehozásával lényeges javulást érjünk el.

* Az Agrárkutató Intézet már 1970-re 100 kg-ot kalkulált.

Dr. Erdei Ferenc: Zöldség-szükséglet és zöldségtermelés 1967
55 l. 9-es táblázat.

A javulás - ha az egész zöldségféléket nézzük - nem áll be egyik napról a másikra. Sok új gép csak 1975-re készül el és a zöldségfélék vetésterülete is csak ekkorra éri el a 125 ezer hektárt, melyből 30-35 ezer hektár lesz jól öntözhető.* * Zöldségféléinknél ekkor a: paradicsom, uborka, paprika és zöldbab betakarító-gép fog frontáttörést okozni és egyben azt is fogja jelenteni - 30-35 ezer hektár öntözött terület biztos termése mellett - , hogy a legdrágább kézi munkát a betakarításnál el lehet kerülni, s a zöldségtermelés önköltségi árát jócskán lehet csökkenteni.

Dinnyetermesztés esetében már nem ilyen jó a helyzet. A dinnye mintha a zöldségtermesztés perifériájára esne, ami miatt világviszonylatban kicsik azok az erők, melyek teljes gépesítését szorgalmaznák. Pedig új gépekre itt is szükség van, mert nélkülük nem sokáig ismerhetjük a dinnye kellemes ízét, s nem élvezhetjük üdítő hatását; az egész kultúrát megölheti a gazdaságtalan termelés.

Napjainkban 100 %-ig gépesítve még a talajjelőkészítése sincs, mindenütt, mert - sok helyen még mindig fészkes művelés folyik.

Lehetőség pedig lenne bőven, annak ellenére, hogy nem elhanyagolható a hátráltató tényezők száma sem.

Nagy akadályt jelent ténylegesen az a tény, hogy a melegágyi művelésnél csak kevés munkafolyamat gépesíthető, s a gyepvágógép, tápkockakészítő, gombnyomásra működő locsolókészülék alkalmazása jelen pillanatban ritka helyen mondható kifizetődőnek, s mesterséges fény alkalmazására, üvegmozgató mechanizmus megvételére jelenleg 50-200 kh-s parcelláknál alig gondolhatunk, az Agrár-irodalmi Szemle /1971.6.sz.105 old./ sem hazai kísérleteinkkel kapcsolatban említi az utóbbiakat. Jelen technikai szintünkön leginkább a melegágyság egyszerű gyomirtása a legkönnyebben megvalósítható, ami a derékfájdító gyomlálást kiküszöbölheti.

* * A fent jelzett adásban elhangzott szám adatok.

./.

Nem jobb a gépesítés foka a szántóföldi művelésnél sem. Igaz csak hazánkban; mert az általam áttanulmányozott 1969-70-es és 71 évi Kertészet és szőlészet c. folyóirat egy pár jó találmány külföldi alkalmazásáról csak ír!

Legjobb eredményekről jelenleg az USA és a SZU szakemberei számolhatnak be ezen a területen. Californiában, - sőt az északi Baltimore környékén is - működnek már olyan gazdaságok, ahol sikerült a kiültetést gépi és a gyomirtást gépi - vegyszeres úton megoldani. Ilyen eljárással a talajművelési munkálatok ideje lerövidült, nem volt munkatörlődés és egy ember 10-12 fő munkáját tudja elvégezni; ami az árak alakulása szempontjából is óriási jelentőségű.

Szakemberek szerint a vegyszeres gyomirtás hamarosan hazánkban is megoldódik és nincs messze az az idő sem, amikor a gomba, vírus és egyéb betegségek ellen repülőről leszárt vegyszerekkel védekezünk,* ami az USA-ban is 100 %-ig bevált. A következő nagy terület: betakarítás, szállítás és tárolás gépesítése talán a legelőrehaladottabb.

A 3. közül legrosszabbul gépesített és gépesíthető a betakarítás. Itt Nyugaton is csak sárgadinnye szedőgépet és járműre felhordó szalagot ismernek, ami a betakarítás gépesítésének nagy fokú nehézségét bizonyítja. Sok szakember egyenesen leküzdhetetlen akadállyal érzi a szararól le nem váló, érettségét nehezen eláruló görögdinnye gépi betakarítását, s esküdik rá, hogy ezen a területen új, nálunk, de világviszonylatban sem várható.

Legjobban gépesített ága a dinnyetermesztésnek a szállítás, ahol hazánkban jelenleg egyedül speciális dinnyeszállító gépek vagy módszerek hiánya jelent nehézséget.

Amerikában ezzel szemben az sem; mert az osztályozás, minőségi kiválogatás munkáját is gép végzi s a szállítás ládáknak történik, úgy hogy 8-12 viaszréteggel védett dinnyét helyeznek 1-1 hűtőből kiinduló ládába. Így a dinnyék 99-100 %-ig maradnak szabvány minőségűek, még 2-3 ezer km-es út esetén is.

* Tarnaörsön és Heves környékén 1971-ben már így védekeztek!

Szállítással kapcsolatos kísérleti biztatóak a Szovjetunió-
ónak is. Ivanova -Beljaajnova: A görögdinnye nagy távolságok-
ra történő szállítása /1970. 15 k. 12 sz. 23-33 old./ c.
művében a 470-500 kg dinnyét befogadó konténeres szállítást
ajánlja, ahol vízi út esetén 99 %, vasúti szállításnál 98,8 %
marad szabványminőségű.

Hazánkban még mindkét szállítási mód messze van, de azért
nálunk nincs messze az-az idő, amikor nem a szalma védőréteg
lesz az egyedüli, ami némi védelmet nyújt szállításnál diny-
nyéinknek.

Dinnyét hosszú ideig tárolni ugyancsak nem könnyű. Szalmával
befedve, pincébe helyezve 4-5 napnál tovább nem áll el káro-
sodás nélkül.

Mélyhűtés az egyedüli megoldás, ami természetesen csak mamut-
gazdaságoknál valósítható meg. Hazánkban erre nagy szükség
nincs is, mert a dinnye friss állapotban 1-2 napon belül el-
jut a fogyasztóhoz.

Végezetül elmondanám, hogy a csányi dinnyéseknek nincs rossz
véleményük a gépesítésről, nem féltik a kenyerüket tőle. Sőt
szavaikból kiderül, hogy örülnének neki, ha könnyebb munkával,
olcsóbban, nagyobb területen tudnának dinnyével foglalkozni és
az árak is mindenkit kielégítenének. Tudják, hogy az egyre
kisebb dinnyekertész utánpótlást is csak géppel tudják pótolni,
de azért azt is érzik, hogy a zöldségtermesztés hazai gépe-
sítésénél a dinnyével nem törődnek kellően.

Szociális és egyéb tényezők hatása a dinnyéslétszám és diny-
nyésutánpótlás alakulására a részesdinnyéseknél.

Ma hazánk majdnem 150 helyére jutnak el évente csányi feles-
dinnyések és a dinnyével aktívan foglalkozó 800 csányi diny-
nyekertész keze nyomán terem a magyar dinnye jelentős része.
Szentés és Makó dinnyései soha nem játszottak akkora szerepet
a magyar dinnyetermesztésben, mint a csányiak.

Ezért joggal mondhatjuk, hogy a csányi felesdinnyések jövőjének vizsgálata egyben a magyar dinnyetermesztés jövőjének vizsgálata is. Ezért fontos számunkra e embercsoport sorsa, jövőjének alakulása.

Sajnos egyenlőre túl rózsás képet festeni jövőjükről nem lehet, amit az állandósult létszámcsökkenés is egyértelműen alátámaszt.

A helyzet javulása nagyon sok tényező függvénye, ezért az állásfoglalást kár lenne elhamarkodni. Jövedelemmel, utánpótlással, szakképzéssel kapcsolatos nagyon fontos tényezőket már az előző részekben tisztáztam. Van azonban olyan terület is, ahol már társadalmilag kell tenni valamit annak érdekében, hogy e becses szakma nagyszerű művelői fennmaradjanak.

Az előző fejezetben említett gépesítési problémákon kívül a felesdinnyések szociális és kulturális helyzetének megváltoztatása látszik legégetőbbnek.

Szükség van erre annál inkább, mert a XX. sz. végének európai embere természetesnek tartja a kényelmes lakást, az iskola, az orvos, az üzlet és egyéb intézmények vagy személyek gyors elérését, ami sok dinnyés számára még mindig vágyálomnak tűnik. Elzártságukat nagy mértékben megszüntetné, ha országosan sikerülne jó közlekedési útvonalak mellé telepíteni a dinnyeföldeket. Ez aránylag nem látszik nehéznek. Mégis sok ültetvény aránylag rosszul megközelíthető, ami esős nyár esetén, az elszállításnál és értékesítésnél is nehézségeket okoz. Sokan még mindig úgy vélik, hogy a dinnye megközelíthetősége nem elsődleges, a talajnak kell elsőbbséget biztosítani, amit forgatni, forgalmas jó utak mellé aligha lehet.

Nincs igaza mégsem ezeknek az embereknek, mert tudományosan bizonyított tény, hogy a dinnye - kellő művelés mellett - nem olyan talajigényes mint gondolják és kötöttebb talajokon is izletes, szép termést ad.

Komolyabb akadálya tehát a jó utak mellé telepítésnek még sincs, aminek bizonyítására Heves- Pest, Szolnok, Borsod és Somogy megyékben a dinnyeültetvények egyre közelebb húzódnak portalanított útjainkhoz.

En főként a kocsival rendelkező fiatalabb dinnyések esetében látom ennek - gazdasági hasznán túl kulturális jelentőségét is. Számukra a kocsival elérhető nagyobb település előnyt jelent: szórakozásnál, folyóirat beszerzésénél, ügyintézésénél és egyéb dolgoknál is.

Fontosnak és egyre sürgetőbbnek látszik a termelési időszaklakai problémájának megoldása is. Ennek elvileg akadálya nincs - sőt több módon is lehetséges.

Dinnyéseink szerint, jó megoldásnak látszik az, ha a termeltető üzem duplafalu hétvégi faházakat vásárol a dinnyéseknek és ideiglenes kihelyezhetőségét hatóságainknál elintézi.

Nagy előnye az ilyen háznak, hogy szétszedhető állapotban szállítható, kis helyen tárolható, kis átalakítással benne az olajtűzeléses fűtés és gázzal főzés megoldható. Amennyiben 2 szobás, úgy további előnye, hogy 2 család /gyerekek nélkül/ elhelyezésére alkalmas, vagy egy nagy családnak nyújthat aránylag kényelmes otthont. A két szoba jelentősége ilyen családoknál elősegíti a: pihenést, tisztálkodást és tanulást is, ami az előbb felsorolt előnyökkel együtt kétségtelenné teszi az egészséget jobban óvó faházak létjogosultságát.

Előrelépést jelent a kunyhóhoz viszonyítva a tanyánlakás, még akkor is, ha ennek igazi létjogosultsága csak rövid időre van. Sokkal hasznosabbnak és jobbnak tűnik /közelsége miatt/ előregyártott elemekből, vagy téglából épített egy szobányi lakásnak a dinnyeföldre építése olyan helyen, ahol több éves időszakra tervezik a termelést és a közelben elegendő földterület alkalmas dinnyetermesztésre. Napjainkban a tanyánlakás mellett ez lesz egyre gyakoribb, főként Somogyban és Szolnok megyében.

Modern megoldásnak számít jelen pillanatban a lakókocsiban lakás is. Hátránya azonban egyenlőre, hogy kis alapterületű és egyáltalán vagy csak rosszul fűthető, ami március elején bizony még nagyon hiányzik.

Gyakori, keserű téma a dinnyéseknél iskolás gyerekek elhelyezési gondja s a család nem megnyugtató különválásai. Iskolás gyerekeik elhelyezéséről alkotott elképzelésüket egyenlőre pontosan nem ismerjük, mert ezen a területen sokan és sokféleképpen gondolkodnak, melynek egyetlen közös vonása csupán az, hogy a megoldásban Csánynak döntő szerepet szánnak, gyermekeiket nem akarják a nagy hagyományokkal rendelkező községtől elszakítani.

Legjobban azt szeretnék /azok főként, ahol nincs nagyszülő, vagy kevés a jó rokon/, ha gyerekeik a községben szigorú felügyelet mellett tanulnának, egy középiskolai, vagy tanyai kollégiumhoz hasonló intézményben, ahol - ébredéstől lefekvésig - pedagógus irányítaná őket.

Csányon kb. 150 fős bentlakásos kollégium mégsem megvalósítható, mert a szülők csak 3 és fél hónapra akarhatják csemetéiket /március elejétől a nyári szünetig/ ott tartani, amiért egy évi bért az intézmény aligha kérhet el és aligha szerződthet 3-4 pedagógust felügyeletükre. Tovább bonyolítja az ügyet az is, hogy különböző koru /6-14 év/ és nemű gyereket kellene elhelyezni, ami elég nagy befektetés mellett lenne csak megvalósítható.

Szerencsére a kollégium még nem túlzottan fontos. A nagyszülők még be tudják tölteni feladatukat, de azért itt since már messze az az idő, amikor a dolgozó nagymama nem tudja vállalni a gyerekeket és a dinnyéskedés még fokozottabban a gyermekáldás rovására megy, mely egyenlő lesz az utánpótlás elvesztésével.

Dinnyéseink megoldásra váró problémája egészségügyi ellátottságuk ellentmondásosságának megszüntetése is, mert érzésük szerint "az orvosi ellátás határára kerültek" olyan SZTK tagok, kikhez az orvos "nem köteles kimenni", mert sokszor nincs pontosan rögzítve, hogy kinek a körzetébe tartoznak. Rossz időben földúton 5-6 km-t tényleg nem szívesen tesz meg az orvos, még akkor sem, ha a dinnyések fizetnek a vizitért.*

* A legtöbb 5-6 km-es gyaloglást nem vár el ingyen

Igy a dinnyésnek sokszor előnyösebb, ha 3-6 hónapig kisebb bajjal nem fordul orvoshoz, ami természetesen a betegség megelőzését nem segíti elő.

Mig szétszórta, jó utaktól távol élnek /egyre kevesebben/ addig javulás nem várható egészségügyi ellátottságukban és még messze van az az idő, amikor az orvos - egészségügyi ellátás "édes gyermekeinek" nevezhetik magukat.

Sok még a nehézség a megoldásra váró feladat, melyből jó párat jobb szervezéssel, nagyobb körültekintéssel, nagyobb előrelátással már most meg lehetne oldani, úgy hogy mindenkinek csak előnyére válna, nyereség nélküli áldozatot senkitől nem követelne.

Én hiszem, hogy nincs messze az az idő, amikor - 10-15 család közel lakása esetén - bevásárlásról, mosásról, ebédfőzésről, talán még gyerekgondozásról sem a dinnyésnek kell gondoskodnia, azt ellenszolgáltatás ellenében elvégzik helyette a gazdaság ilyen tevékenységgel megbízott dolgozói. Biztos vagyok benne, hogy a dinnyések nem sajnálnák az áldozatot azért, hogy az időtrábló háztartási tevékenységektől megszabaduljanak, s gyermekeik felügyelet mellett menjenek iskolába.

Jelenleg sajnos nagyon kevés termelőszövetkezet vagy állami gazdaság foglalkozik ilyen gondolattal, de remélem hamarosan ők is ráébrednek az elképzelésük szükségességére.

Rá is kell ébredniük, ha nem akarják termelési profiljukból a dinnyét örökre "kiiktatni"!

VII. K Ö V E T K E Z T E T É S E K L E V O N Á S A

Csány vezető szerepét hazánk dinnyetermesztésében ma még aligha vitathatjuk. Vezető szerepe azonban napjainkban már csak a dinnyéscsaládok számára, az utánpótlás nevelésében igazi, a helyi dinnyetermesztésben csak átlagos eredményeket mutat fel, s messze elmarad Hevestől, mely jelenleg - a maga 800 k. holdjával - hazánk legnagyobb dinnyetermelő községe.

Korai lenne vészharangokat kongatni Csány fölött, de elfogultság lenne az is ha azt hinnénk, hogy nincs tennivaló Csányon és országosan is.

A "gyümölcsök fejedelme" - hasonlóan a többi zöldségfélékhez - termesztési válságát éli, mely a gépesítés viszonylagos lemaradásából, a kisszámú utánpótlásból, a dinnyések megoldatlan szociális és kulturális problémáiból fakad.

Mégis mit várhatunk Csány dinnyetermesztésében és a csányi felesdinnyések /részesdinnyések/ életében? Arra a mai állapotokból, a helyi termelőszövetkezet előirányzataiból, a dinnyetermelés mai helyzetéből kellő pontossággal következtethetünk.

Szinte 100 %-ig biztos, hogy Csány többé nem lesz dinnyetermelésben vezető szerepet betöltő község. Ezt támasztja alá, hogy a község egyre csökkenő lakossága odahaza nem érez kedvet a dinnyetermesztéshez. Uralkodóvá vált az a felfogás, hogy a dinnyetermesztés csak másutt igazán kifizetődő, s az "újabb" korban Csány földrajzi fekvése nem a legmegfelelőbb a nagyarányú dinnyetermesztés felvirágoztatására.

Éppen ezért a csányi dinnyetermesztésnél csak nagyon óvatos előrehaladást látok, s úgy érzem a termelőszövetkezet vezetőségének óvatossága, mértéktartó tervezése ezt a realitást tükrözte.

Nem sokkal jobb a helyzet a csányi részesdinnyések tekintetében sem. Nálunk olyan sok probléma halmozódott fel, hogy megoldásukat simán nem remélhetjük.

Létszámuk 1980-ra feltétlenül visszaesik, ami természetes, mert szerte a világon tapasztalható a mezőgazdasági lakosság számának visszaesése.

Kötődésük Csányhoz is lazulni fog, mert nagyon sok dinnyekertész közben termelési helyének közelében fog letelepedni és csak szakmájánál fogja büszkén használni a rangot adó csányi dinnyekertész nevet.

A magyar dinnyetermelés szempontjából nem jelentene nagy veszélyt az előbb felsorolt 2 tény közül egyik sem, ha időben sikerülne gépekkel pótolni a kiválók munkáját.

Sajnos a gépesítés sikerében, s ezáltal az olcsóbb termelésben, az alacsonyabb árakban nem lehetünk egészen biztosak. Napjainkban a gépesítés mértéke, új gépek kiadásának üteme nem jogosít fel túlzott reményekre.

Tovább rontja a helyzetet az is, hogy 1985-90-re a részesdinnyések kiöregednek és a zöltségfélék között a dinnye napjainkban nem foglalja el az őt megillető helyet. A hátrányos helyzet pedig könnyen azt jelenti, hogy országosan nem tördőnek annyit gépesítésével, utánpótlás nevelésével, dinnyés szakirodalom kifejlesztésével, meglévő dinnyésproblémák megoldásával.

Csányt a 400 dinnyekertész család miatt jócskán fogja érinteni a következő 20 évben a dinnyetermelés helyi, megyei és országos alakulása. Érzésem szerint a nagy külföldi piac hazai szakembereinket végre rádöbbeníti arra, hogy az egész dinnyetermelést, s a nagyobb részt Csányról elszármazott dinnyekertészek problémáit érdemes felülvizsgálni és egy új dinnyés centrumot, - mely az utánpótlást adja - létrehozni. Ha Csány nem is lesz ez a centrum, meghatározó szerepét a magyar dinnyetermesztés egyes időszakában nem lehet elvitatni.

Nem vitatható ez azért sem, mert kb. 1985-ig még Csány lesz a dinnyésszakember utánpótlás bázisa és külföld előtt is még sokáig ez a név lesz a magyar dinnye egyik legjobb ajánlója.

IRODALMI ÉS FORRÁSANYAG ÁLTALÁNOS MEGJELÖLÉSE

Heves megyei Állami Levéltár - Eger, Kossuth L.u.27.sz.

- a./ Urbéri tagosítási iratok
- b./ Urbéri periratok
- c./ Csányi képviselőtestületi iratok
- d./ Községi iratok
- e./ Tanácsi iratok /megtekintését Dr Sós Imre levéltári igazgató engedélyezte/.

Magyar Állami Vasutak Igazgatósága - Miskolc Szemere u.26 sz.

- szállítási iratok / a Kereskedelmi Osztály Nagy Péter személyzetis közbenjárására bocsájtotta rendelkezésemre az iratokat /
- Hort-Csány vasútállomás szállítási iratainak /1966-71/ megtekintését Tóth József oszt.vez.h. engedélyezte.

Termelőszövetkezeti Irattár - Csány, Búzakalász TSz.

Mátraaljai Talajvédelmi és Vizgazdálkodási Társaság- Gyöngyös
Petőfi u. 3 sz.

- talajtani térképanyag szolgáltatás

Országos Meteorológiai Szolgálat Adatközpont - Budapest II.

Kitaibel Pál u.1.sz. /Dr Szabó Emilné oszt.vez./

- Csány hőmérsékletére, csapadékviszonyaira, fényviszonyaira, széljárására vonatkozó adatok.

Központi Statisztikai Hivatal Járási Felügyelősége - Gyöngyös
Mátyás király u. 5 sz. /Gál Imre/

- vetítési és termelési statisztikai iratok. /Az iratok megtekintését Dr Miklós Endre KSH Heves megyei Központi vezetője engedélyezte, Eger Beloianisz u 1/3./

Központi Statisztikai Hivatal- Budapest, II. Keleti Károly u.
5-7 /Vereskúti Józsefné/

- 1945 előtti és 1948-as vetési adatok

Boros Marietta: A csányi dinnyetermesztők eszközei /Néprajzi
értesítő XXXIX évfolyamából/ 1957.

Dr Pénzes István: A magyar fűszerpaprika termesztésének ter-
mészeti és gazdasági földrajzi alapjai 1967.

Heves vármegyei ismertető és adattár 1930.

Heves vármegyei ismertető és adattár 1936.

Magyarország vármegyei és városai - Heves Vármegye 1909.

Molnár Béla - Szalai Ferenc - Cs. Nagy László
- A dinnye termesztése 1960.

Szabó István: A dinnyetermesztés kézikönyve 1939.

Németh József: A dinnye termesztése 1913.

A gyöngyösi járás 25 éve / múzeumi füzet 11.szám /

Láng Sándor: A Mátra és Börzsöny természeti földrajza 1955.

Bulla Béla: Magyarország természeti földrajza 1964.

Kiss Ottó: Csány gazdasági földrajza /szakdolgozat kézírata/

Somos András: Zöldségtermesztés 1967.

Komjáti - Papp- Szerafin, - Tomcsányi
- Minősített növényfajtáink 1965.

Antal - Egerszegi - Penyigey: Növénytermesztés homokon
1966. évszám

Dr Sós Imre: A maradványföldek kérdése Heves megyében
1770-től 1870-ig /főiskolai füzetek 1968/

Magyar Statisztikai évkönyv /2-3-40-es évek/

Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi adatai 1935.

Törvényhatóságok és községek /városok/szerint

Heves megye fontosabb statisztikai adatai 1950-55

Kertészet és szőlészet 1970 19 évf. 20 sz. 624-25 old.

Hajas - Rázsó: Mezőgazdaság számokban 1969 évszám

Boros Marietta: Adatok a csányi felesdinnyések életmódjának
és kultúrájának alakulásához / Ethn. 1959 579-62
old./

Kertészgazda Gazdasági és Kertészi képes hetilap 1868.
/ V évf. 3 sz./

Bél Mátyás: Heves megye ismertetése /1730-35/
Kiadta: Eger Vára Barátainak Köre 1968.
/ füzet 120 oldallal/

Országos Mezőgazdasági Cimtár IV.
- Tisza jobbpartja 1936.

Növénytermesztés kézikönyve I-II. 1970.

Kertészet és szőlészet 1962. 5 sz.

Heves megyei Népujság /1971.VII.18-as és 1972.II.4-i szám/

Népszava /1971.VII.7, VII.8, VIII.7. VIII.8, XI. 1o és
1972.I.13-i szám/

Dr Erdei Ferenc- Csete László- Márton János:

- A mezőgazdaság belterjessége

Dr Bacsó Nándor: Bevezetés az agrár meteorológiában 1963.

Dr Benáth - Dr Enyedi: A magyar mezőgazdaság termelési
körzetei 1961.

Magyar Televízió 1971.XII.11. adásából a szövetkezeti zöldség
és gyümölcskerteskedelem korszerűsítéséről.

Dessewffy István: Zöldségfélék minősége, különös tekintettel
a kivitelre 1966.

Szakmai tanterv és utasítás a mezőgazdasági szakmunkás tovább-
képzés részére. Dinnyetermesztő szak 1965.

Termelési szerződés feltételei. Görögdinnye H.é.ny.n. 16 p.7.1

Termelési szerződés feltételei. Cukordinnye
H.é.ny.n. 19 p.

Fekete Zoltán: Zöldség és gyümölcsstermő növények tápanyag-
ellátottságának új rendszere 1971.

Dr Erdei Ferenc: A zöldségforgalom szervezési kérdései 1967.

Dr Erdei Ferenc: Önköltség a szocialista mezőgazdaságban 1965.

Dr Erdei Ferenc: Zöldségszükséglet, zöldségtermelés, a zöldség-
termesztés ökonómiája 1967.

Dr Erdei Ferenc: Zöldségtermesztésünk fejlődése és területi
elhelyezkedése 1965.

Dr Erdei Ferenc szerkesztésében: Zöldségtermesztés, zöldség-
értékesítés, gazdaságosság 1968.

Dr Erdei Ferenc: A magyar paraszttársadalom 1941. /Bp.é.sz.
eredetileg/

SZEMÉLYES KÖZLÉSEK

Dr Balpataky László nyugdíjas, volt csányi főjegyző /Eger
Bartók Béla tér 8/b/

Imre Lajos nyugdíjas, volt csányi iskolai igazgató /Gyöngyös,
Klapka u 1 sz./

Juhász Árpád főagronómus /Csány, Búzakalász TSz/

Hidvégi Lajos általános iskolai igazgató /Csány/

Magyar József nyugdíjas, volt csányi hivatalnok /Csány Malom
u. 32 sz./

Dési Gyula agronómus /Csány Búzakalász TSz/

Juhász Árpádné adóügyi csop.vez. /Csány Községi Tanács/

Dr Mészáros József körzeti orvos /Csány, újabban Boldog/

Geczki Vilmosné Takarékszövetkezeti Kirend. vezető /Csány/

Szabó László községi VB titkár /Csány/

Deák Tibor könyvtáros /Csány/

Ézsiás András kertészeti üzemvezető /Csány Búzakalász TSz/

Szabó Gábor postamester /Csány/

Gazdag János egyéni gazdálkodó /Csány, Bartók Béla u 16 sz/

Jelenlegi vagy volt dinnyések közül:

Mák László, Mák Dávid, Szklenár János, Horváth István, Józsa János, Pádár József, Fentor István, Tóth Sándor, Langó László, Magyar Lajos, Agócs János, Kerek István, /Agócsékkal társulva/ Mosócezi Gyula, Kovács István, Jónás Sándor, Keserű Sándor, Forgó Ferenc, Kovács Sándor, Horváth Sándor /időközben Hatvanba költözött/ Mosócezi József /időközben Gyöngyösre költözött, Gyöngyös, Ady-tér 3/ Nagy János, Nagy László, Szabó József / az utóbbi 3 évben Törtelen Dénes nevű fiával társulva/ Langó Sándor, Patai Vilmos, Horváth Zoltán, Bártfai Zoltánné, özv. Bártfai Józsefné, Bugyi Menyhért, Tónai Sándor, Deák István, Csuka László.

J E G Y Z E T E K

- 1./ Dr Erdei Ferenc: Zöldségszükséglet, zöldségtermelés
1967. 9 l.
- 2./ Boross Marietta: Adatok a csányi felesdinnyések életmód-
jának és kultúrájának alakulásához. 1959.Eth.587 l
- 3./ Heves megyei ismertető és adattár 1936. 373 l.
- 4./ Heves megyei ismertető és adattár 1936. 378 l.
- 5./ Községi iratok 1923. Heves megyei Állami Levéltár.
- 6./ Boross Marietta: A csányi dinnyetermesztők eszközei
1957. 26o l /Néprajzi értesítő XXXIX sz./
- 7./ Kertészet és szőlészet 197o. 19 évf. 2o sz. 624 l.
- 8./ Elhangzott a Magyar Televízió 1971. XII.11. adásában
Címe: A szövetkezeti zöldség és gyümölcs kereskedelem
korszerűsítéséről.
- 9./ Dr Erdei Ferenc: A magyar paraszttársadalom Bp é.n.126 l.
- 10./ Molnár-Szalai-Cs.Nagy: A dinnye termesztése 196o 12 l.
- 11./ Molnár-Szalai-Cs.Nagy: A dinnye termesztése 196o 12o l.
- 12./ Molnár-Szalai Cs.Nagy: A dinnye termesztése 196o 12 l.
- 13./ Molnár-Szalai Cs.Nagy: A dinnye termesztése 196o 12o l.
- 14./ Molnár-Szalai Cs.Nagy: A dinnye termesztése 196o 12 l.
- 15./ Molnár-Szalai Cs.Nagy: A dinnye termesztése 196o. 12 l.
- 16./ Molnár-Szalai Cs.Nagy: A dinnye termesztése 196o 12 l.
- 17./ Urbéri periratok 1864 Heves megyei Állami Levéltár

- 18./ Urbéri periratok 1861 Heves megyei Állami Levéltár
- 19./ Urbéri periratok 1868 Heves megyei Állami Levéltár
- 21./ O.M.SZ. Adatközpont Bp.II. Kitaibel u I/Dr Szabó
Emilné /adatszolgáltató/
- 22./ O.M.SZ. Adatközpont Bp.II.Kitaibel u I /Dr Szabó
Emilné /adatszolgáltató/
- 23./ Csány 1901.50 OMSZ Bp II. Kitaibel u 1 adatai alapján
/adatszolgáltató Dr Szabó Emilné/
Gyöngyös, Hatvan és Kompolc Heves megyei ismer-
tető és adattár 1936. 32 l és Láng Sándor:
A Mátra és Börzsöny, természeti földrajza 1955.
VIII. Táblázat 72 l. alapján.
- 24./ Bp. és Salgótarján Láng Sándor: A Mátra és Börzsöny ter-
mészeti földrajza 1955. 63 l III. tábl. Szarvas,
Kalocsa Dr. Bulla Béla: Magyarország term.föld-
rajza 1964. 185 l. Csány adatait a 21-es pont-
ban jelzett intézet szolgáltatta.
- 25./ Heves vármegyei ismertető és adattár 1936. 27 l.
- 26./ Komjáti-Tuza: Veteményeskert 1967. 130 l.
- 27./ Komjáti-Tuza: Veteményeskert 1967. 183 l.
- 28./ Imre Lajos adatai, Gyöngyös Klapka u 1 sz.
- 29./ Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi adatai
1935-ben 1938-as kiadás 474 l.
- 30./ Imre Lajos /Gyöngyös Klapka u 1 sz./ becslése alapján
- 31./ Imre Lajos /Gyöngyös Klapka u 1 sz./ becslése alapján.
- 32./ KSH Bp.II. Keleti K u. 5-7 /adatszolgáltató Vereskúti
Józsefné/

- 33./ Imre Lajos feljegyzései alapján.
- 34./ KSH Bp II.Keleti K u. 5-7 /adatszolgáltató: Vereskúti Józsefné/.
- 35./ Exportra és helyi szállításra vonatkozó adatok Imre Lajostól származnak.
- 36./ Rajzolásához az eszközöket átengedte Horváth István részesdinnyés.
- 37./ A helyi és felesdinnyés jövedelmek: Gazdag János, Mák Dávid, özv. Bártfai Józsefné, Horváth István idősebb dinnyések v. termelők adatai alapján.
- 38./ Boross Marietta: Adatok a csányi felesdinnyések életmódjának és kultúrájának alakulásához Ethg. 1959. 589 l.
- 39./ Községi iratok 1946. Heves megyei Állami Levéltár.
- 40./ Községi iratok 1946. Heves megyei Állami Levéltár.
- 41./ KSH Bp.II.Keleti K 5-7 /adatszolgáltató: Vereskúti Józsefné/
- 42./ Községi iratok 1951 /tanácsi jegyzőkönyvek/ Heves megyei Állami Levéltár
- 43./ Heves v. megyei ismertető és adattár 1936. 344 l.
- 44./ Boross Marietta: Adatok a csányi felesdinnyések életmódjának és kultúrájának alakulásához Ethg. 1959. 586. l.
- 45./ Dési Gyula agr.és Ézsias András kert.üzemágvezető 1965-70-re vonatkozó adatai.
- 46./ Községi iratok 1950 /tanácsi jegyzőkönyvek/ Heves megyei Állami Levéltár
- 47./ KSH Járási Felügyelősége Gyöngyös, Mátyás király u 5sz. /feldolgozási táblák iratai alapján - betekintést Gál Imre engedélyezett/

- 48./ Szállítási iratok MÁV Igazgatóság Miskolc, Szemere u.26.
Kereskedelmi osztály /az iratok tanulmányozására
Nagy Péter személyzeti vezető közbenjárására
volt szükség, az ő engedélyével lettek átengedve
tanulmányozásra/
- 49./ Dr Bernáth - Dr Enyedi: A magyar mezőgazdaság termelési
körzetei 1961. 145 l. 81 tábl.
- 50./ Somos András: Zöldségtermelés 1967. 101 tábl. 289 l.
- 51./ Somos András: Zöldségtermelés 1967. 101 tábl. 289 l.
- 52./ KSH Járási Felügyelőség Gyöngyös, Mátyás kir.u. 5sz.
/Feldolgozási tábl. alapján/
- 53./ KSH Járási Felügyelőség Gyöngyös, Mátyás kir. u.5 sz.
/Feldolgozási tábl. alapján/
- 54./ Boross Marietta: Adatok a csányi felesdinnyések életmód-
jának és kultúrájának alakulásához 1959. Ethg 591 l.
- 55./ KSH Járási Felügyelősége Gyöngyös, Mátyás kir. u. 5-
- Csány birtokviszonyai 1959-ben.
- 56./ KSH Járási Felügyelősége Gyöngyös, Mátyás kir. u. 5.
- Csány birtokviszonyai /1960-as/
- 57./ KSH Járási Felügyelősége /Gyöngyös, Mátyás kir. u.5 sz.
- a csányi határ ágazatonkénti felosztása.
- 58./ Heves megyei ismertető és adattár 1936. 148 l.
- 59./ Dési Gyula szakdolgozata alapján elhangzott 1960 jan.
elősején, Csány termelészövetkezeti közösségé válása
alkalmából rendezett ünnepi gyűlésen / a 20 ki-
vételével, mely Ézsiás András kertészeti üz.egys.
vezető adatain alapszik/. A számok az 1 holdon fe-
lül termelőkre vonatkoznak!

- 60./ Adatszolgáltató Záborszki János agrármérnök - Csány
Búzakalász TSz.
- 61./ Elhangzott a Magyar Televízió 1971.XII.2-i adásában:
Szövetkezeti zöldség és gyümölcskereskedelem c.-el.
- 62./ KSH járási felügyelősége /Gyöngyös, Mátyás király u 5 sz.
- a termelőszövetkezetek éves jelentései alapján.
- 63./ Kertészet és szőlészet 1970. 19 évf. 20 sz. 624 l.
/kerekítve/
- 64./ Az országos átlagokat Dr Erdei Ferenc: Zöldségszükséglet
és zöldségtermesztés 1967.100 l. 24-es táblázat.
- 65./ Dési Gyula agr. és Ézsiás András számításai alapján
/kerekítve/
- 66./ KSH járási Felügyelősége /Gyöngyös, Mátyás kir. u 5 sz./
- a termelőszövetkezetek éves jelentései alapján.
- 67./ KSH járási Felügyelősége /Gyöngyös, Mátyás kir. u 5 sz./
- a termelőszövetkezetek éves jelentései alapján.
- 68./ KSH járási Felügyelősége /Gyöngyös, Mátyás kir. u 5 sz./
- a termelőszövetkezetek éves jelentései alapján./
- 69./ Dr Erdei Ferenc: Zöldségszükséglet és zöldségtermelés
1967. 69-es lap II. táblázat.
- 70./ Ézsiás András kert. üzemvezető adatai - Csány Buzakalász
TSz.
- 71./ Községi iratok 1947. /1947.X.16. tanácsi jegyzőkönyv/
Heves megyei Állami Levéltár.
- 72./ Urbéri peresiratok 1804- Heves megyei Állami Levéltár.

- 73./ Urbéri peresiratok 1864. Heves megyei Állami Levéltár.
- 74./ Imre Lajos és több idős dinnyés elbeszélése alapján.
- 75./ Imre Lajos számításai alapján.
- 76./ Imre Lajos, Magyar József közlése és a községi iktató könyvben bejegyzett ajánlatok /levelek/ alapján. Az iktatókönyv megtalálható Csáhy községi iratainál - Heves megyei Állami Levéltár.
- 77./ Boross Marietta: Adatok a csányi felesdinnyések életmódjának és kultúrájának alakulásához 1959. Ethg. 590 l.
- 78./ A meghívók a csányi községhezára érkeztek, azokat a főjegyzői hivatal továbbította. Az utolsó magángazdától érkező meghívó 1947.IX.26-án érkezett - Községi iratok 1947- Heves megyei Állami Levéltár.
- 79./ Horváth István is ilyen /Tarnaórs/; ki szerződését is átengedte tanulmányozásra.
- 80./ Átvéve szószerint Boross Marietta: Adatok a csányi felesdinnyések életmódjának és kultúrájának alakulásához 1959. Ethg. 588 l.
- 81./ Agócs Jánoséknál pl. a szakmunkás vizsgával rendelkező /Kerek István/ Szabó Józseféknél az ugyancsak szakmunkás Szabó Dénes társult apósával ill. szüleivel.
- 82./ A legtöbb részesdinnyést /az 1971-es választási iratok szerint megállapítva /1971-ben Heves/ fsz.és ÁG. szerződtette, összesen 26-ot.
- 83./ Boross Marietta: Adatok a csányi felesdinnyések életmódjának és kultúrájának alakulásához. Ethg. 1959. 618-619-es oldal.
- 84./ Boross Marietta: Adatok a csányi felesdinnyések életmódjának és kultúrájának alakulásához. Ethg. 1959. 618-619 o

- 85./ Szabó László VB titkár térképmagyarázata és a helynevek tanulmányozása után.
- 86./ Összeállítva az 1971-es választási iratok és az ált. isk. iktatókönyve alapján.
- 87./ Dr Erdei Ferenc szerk., Zöldségtermelés, zöldségértékesítés gazdaságossága 1968. 90.lap 29-es táblázat.
- 88./ Csuka László közlése alapján, ki Halokovszky István rádió riporternek is nyilatkozott./ az erről szóló magnetofonszalagot Hidvégi Lajos ált. isk.igazgató bocsájtotta tanulmányozásra rendelkezésemre.
- 89./ A dinnyések bevallását vettem alapul, mert 10 éves átlaggal egyetlen termelőszövetkezet sem rendelkezik.
- 90./ Geczki Vilmosné Takarékszövetkezeti kirendeltség vezető, a náluk lévő betétet 24 millióban, Szabó Gábor postamester 11,5 millióban adta meg 1971. decemberében. Ennek az összegnek 95 %-a dinnyéseké.
- 91./ A helyi fsz. és 7 felesdinnyés /részesdinnyés/ számadatai alapján.
- 92./ Részesdinnyések és saját számításaim alapján. Számításaimnál alapul: Zöldségtermesztés, zöldségértékesítés, gazdaságosság /Dr Erdei Ferenc szerkesztésében/ 1968. 12 lap 1-es táblázat adatait vettem, mely sárgadinnyénél 460 óra/kh, görögdinnyénél 420 óra/kh művelési időt közöl.
- 93./ Saját elméletem alapján. Elméletemmel Mák László, Csuka László, Horváth Sándor, Horváth István, Szabó József is egyetértett, kiknek előzetesen a véleményét kikértem.

- 94./ Betegforgalmi napló adatai szerint. A betekintést Dr Tózsá István - az új orvos - engedélyezte. Dr Mészáros József kivel a dinnyések betegségéről beszélgettem, 1972-ben Boldogra költözött.
- 95./ 15 k.hold átlagterületre számítva / a dinnyések és termelőszövetkezetek szerint kb ennyit lehet számolni egy-egy családba/.
- 96./ A termelőszövetkezet közép-és hosszútávú tervei alapján. Tervező Záborszki János. Feltüntetve a zöldségféléknél.
- 97./ A 96-os -ból és jelenlegi állapotokból következtetve.
- 98./ A 96-os pontban megjelölt tervek alapján, a zöldségfélék növekedési üteméből számolta ki Záborszki János agrár-mérnök.
- 99./ KSH Bp. II. Keleti K. 5-7/ adatszolgáltató Vereskúti Józsefné/
- 100./ Népszava 1972. II.4. Mit mutat a "zöldségtérkép" című cikke alapján.
- 101./ Népszava 1971.VIII.7. Hevesi dinnye Londonban című tudósítása alapján.
- 102./ KSH Bp. II. Keleti K 5-7 /adatszolgáltató Vereskúti Józsefné/.
- 103./ Molnár - Szalai - Cs.Nagy: A dinnyetermesztése 1960. 14 l
- 104./ Dr Erdei Ferenc: Zöldségszükséglet és zöldségtermelés 1967. 69 lap.
- 105./ Általános iskolai iktatókönyvek alapján.

- 106./ Hidvégi Lajos adatai: a beiskolázási iratok alapján.
- 107./ Szakmai tanterv és utasítás a mezőgazdasági, szakmunkás továbbképzés számára. Dinnyetermesztők 1964. 4 lap.
- 108./ Szakmai tanterv és utasítás a mezőgazdasági, szakmunkás továbbképzés számára. Dinnyetermesztők 1964. 6 lap.
- 109./ A Csányra vonatkozó adatok Dési Gyula számításai alapján. A részesdinnyés jövedelmek alakulásáról Mák László érettségizett dinnyéssel végeztünk számításokat.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	1
I. A csányi dinnyetermesztés 1945-ig	6
Csányi vagy hort-csányi, szakma vagy nem szakma?	6
A csányi dinnyetermesztés keletkezése	9
Kik a dinnye első termelői és fogyasztói?	11
Milyen helyi természeti és társadalmi adottságok tették lehetővé a minőségi dinnyetermesztést?	14
A termelés alakulása 1945-ig	29
Termesztett dinnyefajták 1945-ig	35
Milyen piacokon értékesítették áruikat.	41
Technikai és szakmai színvonal 1945 előtt	44
Jövedelmek alakulása 1945-ig	49
II. Csány dinnyetermelése 1945 és 1961 között	51
A háború hatása a termelésre.	51
Az ötvenes évek hibás parasztpolitikájának hatása a termelésre	53
1956 utáni időszak dinnyetermelése.	55
Változások a dinnyetermelés összetételében, fajtaiban	57
ÉRTÉKESÍTÉS	61
III. Hogyan alakult a termelés a nagyüzemi gazdálkodás bevezetése után	63
Változás a termelés formájában és technikai szintjében	68
Képződött-e fölösleges munkaerő	72
A termelés alakulása 1960 után.	74
Változás a felvásárlásban és értékesítésben	77

Fajtaváltozások a nagyüzemi gazdálkodás időszakában	82
A sárga és görögdinnye közötti arányváltozások 1960 után	85
Dinnyésjövedelmek alakulása 1960 után	
IV. Felesdinnyések.	88
Hogyan jöttek létre az elvándorló felesdinnyé- sek	88
V. Felesdinnyés vállalkozás jogi és gazdasági oldala	97
Kapcsolatfelvétel	97
Hogyan és mire kötnek szerződést.	100
Kik társulnak termelésre	105
Az elvándorlás főbb irányai 1945 után	108
Milyen befektetést igényel a felesdinnyések /részesdinnyések/ vállalkozása.	116
Nagyobb-e a felesdinnyések kockázata, mint a hazai termelőké?	118
Felesdinnyés jövedelmek alakulása	120
Felesdinnyések munkaideje	124
Dinnyés szakma és az egészség	127
Felesdinnyések által megtermelt áru értéke és értékesítése	130
VI. A csányi dinnyetermesztés és dinnyések jövője .	135
A termelés várható alakulása	135
A kereslet valószínű alakulása.	138
Kik lesznek a legnagyobb külföldi vásárlóink? .	143
Mi a helyzet a csányi és felesdinnyés utánpótlá- st és szakképzést illetően	146

Csányi és felesdinnyés jövedelmek várható alakulása 1980-ig	154
Milyen új technikai eszközök segítik majd a dinnyéseket	156
Szociális és egyéb tényezők hatása a dinnyés-létszám és dinnyésutánpótlás alakulására a részesdinnyéseknél.	
VII.Következtetések levonása	164
Irodalom, jegyzetek	166
Tartalomjegyzék	181

